

ZAKLJUČNO POROČILO O REZULTATIH OPRAVLJENEGA RAZISKOVALNEGA DELA NA PROJEKTU V OKVIRU CILJNEGA RAZISKOVALNEGA PROGRAMA (CRP) »KONKURENČNOST SLOVENIJE 2006 – 2013«

I. Predstavitev osnovnih podatkov raziskovalnega projekta

1. Naziv težišča v okviru CRP:

Moderna socialna država in večja zaposlenost; socialna kohezivnost in socialna država

2. Šifra projekta:

V4-0463

3. Naslov projekta:

Učinkovitost obstoječih mehanizmov zagotavljanja socialne varnosti starejšim kmečkim prebivalcem

3. Naslov projekta

3.1. Naslov projekta v slovenskem jeziku:

Učinkovitost obstoječih mehanizmov zagotavljanja socialne varnosti starejšim kmečkim prebivalcem

3.2. Naslov projekta v angleškem jeziku:

The effectiveness of existing mechanisms to ensure social security for elderly peasant population

4. Ključne besede projekta

4.1. Ključne besede projekta v slovenskem jeziku:

Socialna varnost, starejše kmečko prebivalstvo, kmetijska politika, institucionalno varstvo, pomoč na domu,

4.2. Ključne besede projekta v angleškem jeziku:

Social Security, the elderly rural population, agricultural policy, institutional care, home care,

5. Naziv nosilne raziskovalne organizacije:

Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede (0510-0582)

5.1. Seznam sodelujočih raziskovalnih organizacij (RO):

Fakulteta za socialno delo, UL

6. Sofinancer/sofinancerji:

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano

7. Šifra ter ime in priimek vodje projekta:

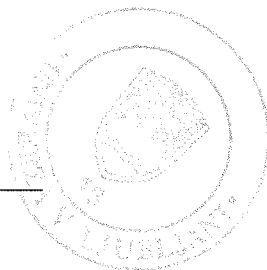
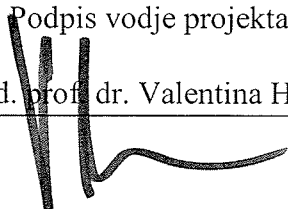
15257

Valentina Hlebec

Datum: 12.3.2010

Podpis vodje projekta:

izred. prof. dr. Valentina Hlebec

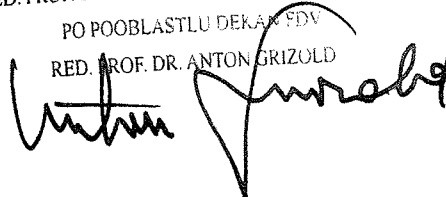
Podpis in žig izvajalca:

REKTOR UNIVERZE LJUBLJANA

RED. PROF. DR. STANISLAV RADOVAN PEJOVNIK

PO POOBLASTLU DEKANA FDV

RED. PROF. DR. ANTON GRIZOLD

II. Vsebinska struktura zaključnega poročila o rezultatih raziskovalnega projekta v okviru CRP

1. Cilji projekta:

1.1. Ali so bili cilji projekta doseženi?

- ☒ a) v celoti
☐ b) delno
☐ c) ne

Če b) in c), je potrebna utemeljitev.

1.2. Ali so se cilji projekta med raziskavo spremenili?

- ☐ a) da
☒ b) ne

Če so se, je potrebna utemeljitev:

2. Vsebinsko poročilo o realizaciji predloženega programa dela¹:

V raziskovanje smo vstopili s tezo, da je za to, da bi kmetijstvo lahko udeležilo svojo multifunkcionalno družbeno vlogo, potrebno okrepiti njegovo socialno dimenzijo.

Na začetku naše analize sekundarnih podatkov smo redefinirali funkcijo oziroma kriterij učinkovitosti delovanja sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Učinkovito delovanje sistema smo definirali manj v smislu diferenciacije prejemkov (pokojnin) glede na plačane prispevke (ohranjanje relativnega družbenega položaja) in bolj v smislu ohranjanja čim večjega deleža upokojene populacije nad mejo revščine – s pokojninami in solidarnostnimi dodatki k pokojninam.

Navedeni podatki kažejo, da sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja na ravni povprečnih pokojnin tako kmečkih upokojencev, kot članov kmečkih gospodarstev upokojenih na osnovi zaposlitev, ne deluje učinkovito, saj so te pod »pragom revščine«, ki ga definira košarica osnovnih življenjskih potrebščin, ki znaša 460 EUR (leto 2008). Povprečna pokojnina tako drži upokojence le rahlo nad eksistenčnim minimumom, ki ga definira zajamčeni minimalni dohodek. Ta znaša 221,70 EUR (leto 2008). Seveda pa državna pokojnina in pokojnina za izpolnjeno minimalno zavarovalno dobo (v kolikor ta ni dopolnjena s prejemkom iz kakšnega drugega naslova) ne opravljata niti te funkcije, to je garantiranje upokojencem eksistenčnega minimuma.

V primerih, ko pri starejši populaciji, prejemki iz naslova pokojninskega in invalidskega zavarovanja, skupaj z vsemi drugimi prejemki, padejo pod mejo zagotovljenega temeljnega dohodka, začne delovati drugi klasični instrument zagotavljanja socialne varnosti, to je sistem denarnih socialnih pomoči. Sistem socialnih pomoči je tista zadnja varnostna mreža, ki jo sodobne socialne države postavijo za to, da se vanje ujamejo tisti posamezniki, katerih eksistenca je ogrožena zaradi razmer, na katere ne morejo vplivati.

Iz opravljene analize je razvidno, da so eksistenčno ogrožena predvsem tista mešana kmečka gospodarstva, katerih član/člani so izgubili zaposlitev. To so praviloma starejše osebe, z nizko izobrazbo, ki spadajo v kategorijo dolgotrajno brezposelnih oseb in ti so prejemniki socialnih pomoči.

Iz opravljene analize ukrepov, ki izhajajo iz Programov razvoja podeželja (oziroma (evropske) kmetijske politike), ki smo jim pripisali neposreden in posredni vpliv na socialno varnost starejše kmečke populacije izhaja ugotovitev, da ti ukrepi kratkoročno pomembno prispevajo k socialni varnosti starejše kmečke populacije: renta neposredno, v smislu ohranjanja relativnega družbenega položaja prenosnika kmetije, subvencije pa posredno zato, ker omogočijo, da se pokojnine ne prelijejo v kritje stroškov kmetijske proizvodnje. Dolgoročno pa ti ukrepi pospešujejo proces razslojevanja slovenske kmečke populacije.

Opozorili smo, da je pri razumevanju ugotovitev, ki izhajajo iz analize sekundarnih,

¹ Potrebno je napisati vsebinsko raziskovalno poročilo, kjer mora biti na kratko predstavljen program dela z raziskovalno hipotezo in metodološko-teoretičen opis raziskovanja pri njenem preverjanju ali zavračanju vključno s pridobljenimi rezultati projekta.

kvantitativnih podatkov potrebna previdnost, oziroma upoštevanje konteksta »kmečkega socialnega okolja«. Ta kontekst daje drugačno vrednost:

- starejšemu posamezniku, ki s svojo aktivno vlogo v življenju kmetije, ostaja vpet v dobre in slabe strani kmečkega življenja, enako kot mlajši člani;
- finančnim sredstvom, ki se ne glede na njihov izvor porabijo najprej za skupno dobro gospodarstva in gospodinjstva in šele potem za zadovoljitev osebnih potreb posameznikov;
- neformalnim socialnim mrežam kot delujočim mrežam pomoči in socialne opore.

V takšnem kontekstu revščine ne moremo definirati zgolj na osnovi nizkih denarnih prejemkov in socialne izključenosti ne na osnovi nizkega povpraševanja po storitvah formalne oskrbe.

Iz celotne opravljene analize izhajajo, za oblikovalce slovenske socialne in kmetijske politike, naslednja, najpomembnejša sporočila:

1. Kljub temu, da osnovni instrument zagotavljanja socialne varnosti starejši kmečki populaciji, to je sistem obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ne deluje učinkovito (ne drži, ne kmečkih upokojencev, ne tistih članov kmečkih gospodarstev, ki so upokojeni na temelju zaposlitve, nad program revščine), ne moremo enoznačno trditi, da se starejša kmečka populacija nahaja v stanju revščine. Pri razumevanju pomena denarnih prejemkov moramo namreč upoštevati kontekst kmečkega socialnega okolja, ki deluje drugače, kot deluje kontekst urbanega socialnega okolja.

2. Opozoriti velja, da pa se v stanju potencialne revščine in celo eksistenčne ogroženosti nahajajo ne le starejši člani, ampak vsi člani tistih majhnih, mešanih kmetijskih gospodarstev, ki so opustili ne le proizvodnjo za trg, ampak celo za lastne potrebe; izguba zaposlitve člana/ov srednje generacije, potegne tukaj za seboj v spiralo revščine vse člane. Sistem denarnih socialnih pomoči lahko takšno situacijo le blaži, in tukaj obstaja nevarnost, da se eksistenčno ogroženi urbani populaciji, pridruži tudi eksistenčno ogrožena kmečka populacija. To pa je nekaj, česar do sedaj nismo poznali.

3. Ukrepi iz Programov razvoja podeželja in evropske kmetijske politike prispevajo, neposredno in posredno, k socialni varnosti starejše kmečke populacije, vendar pa istočasno povzročajo proces razslojevanja na slovenskem podeželju.

4. Predlagana kombinacija osnovnega in obveznega pokojninskega zavarovanja (ki sledi logiki ukrepa 113), bi dolgoročno zmanjšala stopnje tveganja revščine pri starejši kmečki populaciji. Dopolnjena s preusmeritvijo ukrepov iz Programov razvoja podeželja, od podpiranja (nastajanja) velikih kmetij, k srednjim, predvsem pa majhnim kmetijam, pa bi, prav tako dolgoročno zagotovila prehransko samozadostnost, ob ohranitvi kulturnih in ekoloških danosti na slovenskem podeželju.

3. Izkoriščanje dobljenih rezultatov:

3.1. Kakšen je potencialni pomen² rezultatov vašega raziskovalnega projekta za:

- ☒ a) odkritje novih znanstvenih spoznanj;
- ☐ b) izpopolnitev oziroma razširitev metodološkega instrumentarija;
- ☒ c) razvoj svojega temeljnega raziskovanja;
- ☐ d) razvoj drugih temeljnih znanosti;
- ☐ e) razvoj novih tehnologij in drugih razvojnih raziskav.

3.2. Označite s katerimi družbeno-ekonomskimi cilji (po metodologiji OECD-ja) sovpadajo rezultati vašega raziskovalnega projekta:

- ☒ a) razvoj kmetijstva, gozdarstva in ribolova - Vključuje RR, ki je v osnovi namenjen razvoju in podpori teh dejavnosti;
- ☐ b) pospeševanje industrijskega razvoja - vključuje RR, ki v osnovi podpira razvoj industrije, vključno s proizvodnjo, gradbeništvo, prodajo na debelo in drobno, restavracijami in hoteli, bančništvom, zavarovalnicami in drugimi gospodarskimi dejavnostmi;
- ☐ c) proizvodnja in racionalna izraba energije - vključuje RR-dejavnosti, ki so v funkciji dobave, proizvodnje, hranjenja in distribucije vseh oblik energije. V to skupino je treba vključiti tudi RR vodnih virov in nuklearne energije;
- ☐ d) razvoj infrastrukture - Ta skupina vključuje dve podskupini:
 - transport in telekomunikacije - Vključen je RR, ki je usmerjen v izboljšavo in povečanje varnosti prometnih sistemov, vključno z varnostjo v prometu;
 - prostorsko planiranje mest in podeželja - Vključen je RR, ki se nanaša na skupno načrtovanje mest in podeželja, boljše pogoje bivanja in izboljšave v okolju;
- ☒ e) nadzor in skrb za okolje - Vključuje RR, ki je usmerjen v ohranjanje fizičnega okolja. Zajema onesnaževanje zraka, voda, zemlje in spodnjih slojev, onesnaženje zaradi hrupa, odlaganja trdnih odpadkov in sevanja. Razdeljen je v dve skupini:
- ☐ f) zdravstveno varstvo (z izjemo onesnaževanja) - Vključuje RR - programe, ki so usmerjeni v varstvo in izboljšanje človekovega zdravja;
- ☒ g) družbeni razvoj in storitve - Vključuje RR, ki se nanaša na družbene in kulturne probleme;
- ☐ h) splošni napredek znanja - Ta skupina zajema RR, ki prispeva k splošnemu napredku znanja in ga ne moremo pripisati določenim ciljem;
- ☐ i) obramba - Vključuje RR, ki se v osnovi izvaja v vojaške namene, ne glede na njegovo vsebino, ali na možnost posredne civilne uporabe. Vključuje tudi varstvo (obrambo) pred naravnimi nesrečami.

² Označite lahko več odgovorov.

3.3. Kateri so **neposredni rezultati** vašega raziskovalnega projekta glede na zgoraj označen potencialni pomen in razvojne cilje?

Identificirani so dejanski in potencialni socialni problemi s katerimi je soočena, ne le starejša, temveč celotna kmečka populacija;

3.4. Kakšni so lahko **dolgoročni rezultati** vašega raziskovalnega projekta glede na zgoraj označen potencialni pomen in razvojne cilje?

Sporočila, ki izhajajo iz rezultatov našega raziskovanja za oblikovalce socialne in kmetijske politike lahko prispevajo k uresnitvi multifunkcionalne družbene vloge slovenskega kmetijstva.

3.5. Kje obstaja verjetnost, da bodo vaša znanstvena spoznanja deležna zaznavnega odziva?

- ☒ a) v domačih znanstvenih krogih;
- ☒ b) v mednarodnih znanstvenih krogih;
- ☒ c) pri domačih uporabnikih;
- ☐ d) pri mednarodnih uporabnikih.

3.6. Kdo (poleg sofinancerjev) že izraža interes po vaših spoznanjih oziroma rezultatih?

3.7. Število diplomantov, magistrov in doktorjev, ki so zaključili študij z vključenostjo v raziskovalni projekt?

4. Sodelovanje z tujimi partnerji:

4.1. Navedite število in obliko formalnega raziskovalnega sodelovanja s tujimi raziskovalnimi institucijami.

4.2. Kakšni so rezultati tovrstnega sodelovanja?

5. Bibliografski rezultati³ :

Za vodjo projekta in ostale raziskovalce v projektni skupini priložite bibliografske izpise za obdobje zadnjih treh let iz COBISS-a) oz. za medicinske vede iz Inštituta za biomedicinsko informatiko. Na bibliografskih izpisih označite tista dela, ki so nastala v okviru pričujočega projekta.

6. Druge reference⁴ vodje projekta in ostalih raziskovalcev, ki izhajajo iz raziskovalnega projekta:

Jana Mali, Lidija Ovčar, Utrinki iz življenja starejšega kmečkega prebivalstva.
Na 4. Kongresu socialnega dela: Od revščine in socialne izključenosti k enakosti, socialni pravičnosti in solidarnosti, 21. - 23. april 2010, kongresni center Brdo: Zaznavanje ranljivosti starejšega kmečkega prebivalstva.

³ Bibliografijo raziskovalcev si lahko natisnete sami iz spletne strani: <http://www.izum.si/>

⁴ Navedite tudi druge raziskovalne rezultate iz obdobja financiranja vašega projekta, ki niso zajeti v bibliografske izpise, zlasti pa tiste, ki se nanašajo na prenos znanja in tehnologije.

Navedite tudi podatke o vseh javnih in drugih predstavitvah projekta in njegovih rezultatov vključno s predstavitvami, ki so bile organizirane izključno za naročnika/naročnike projekta.

Učinkovitost obstoječih mehanizmov zagotavljanja socialne varnosti starejšim kmečkim prebivalcem

CRP – Šifra raziskovalnega projekta št. V4-0463

izr. prof. dr. Valenitna Hlebec

red. prof. dr. Zinka Kolarič

doc. dr. Maša Filipovič

asist. dr. Jana Mali

asist. dr. Andreja Vezovnik

POVZETEK - Učinkovitost obstoječih mehanizmov zagotavljanja socialne varnosti starejšim kmečkim prebivalcem

V projektu smo analizirali obstoječe mehanizme zagotavljanja socialne varnosti kmečkega prebivalstva. Poleg analize politik smo potrebne podatke pridobili tudi z manjšim številom eksplorativnih poglobljenih intervjujev s katerimi smo ocenili kako kakovostno, učinkovito in populaciji primerno je delovanje (javne) mreže socialno varstvenih storitev.

Ugotovili smo, da kljub temu, da osnovni instrument zagotavljanja socialne varnosti starejši kmečki populaciji, to je sistem obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ne deluje učinkovito, ne moremo enoznačno trditi, da se starejša kmečka populacija nahaja v stanju revščine. Pri razumevanju pomena denarnih prejemkov moramo namreč upoštevati kontekst kmečkega socialnega okolja, ki deluje drugače, kot deluje kontekst urbanega socialnega okolja.

V stanju potencialne revščine in celo eksistenčne ogroženosti se nahajajo ne le starejši člani, ampak vsi člani tistih majhnih, mešanih kmetijskih gospodarstev, ki so opustili ne le proizvodnjo za trg, ampak celo za lastne potrebe. Sistem denarnih socialnih pomoči lahko takšno situacijo le blaži, in tukaj obstaja nevarnost, da se eksistenčno ogroženi urbani populaciji, pridruži tudi eksistenčno ogrožena kmečka populacija. To pa je nekaj, česar do sedaj nismo poznali.

Ukrepi iz Programov razvoja podeželja in evropske kmetijske politike prispevajo, neposredno in posredno, k socialni varnosti starejše kmečke populacije, vendar pa istočasno povzročajo proces razslojevanja na slovenskem podeželju.

Predlagana kombinacija osnovnega in obveznega pokojninskega zavarovanja (ki sledi logiki ukrepa 113), bi dolgoročno zmanjšala stopnje tveganja revščine pri starejši kmečki populaciji. Dopolnjena s preusmeritvijo ukrepov iz Programov razvoja podeželja, od podpiranja (nastajanja) velikih kmetij, k srednjim, predvsem pa majhnim kmetijam, pa bi, prav tako dolgoročno zagotovila prehransko samozadostnost, ob ohranitvi kulturnih in ekoloških danosti na slovenskem podeželju.

ABSTRACT - The effectiveness of existing mechanisms to ensure social security for elderly peasant population

In this project we have analyzed existing mechanisms ensuring social protection of elderly peasant population. With the help of gathered data from policy analysis and a few exploratory in-depth interviews we have assessed how efficient, of what quality and how suitable for the targeted population the functioning of (public) network of social security services really is.

Our findings show that despite the ineffectiveness of the basic instrument of provision of social security for elderly peasant population – that is obligatory system of pension and invalidity insurance, we can not simply claim that the elderly peasant population is experiencing poverty. Trying to understand the significance of monetary income we must also consider the context of rural social environment, that is operating differently from the context of urban social environment.

Not only the older members but all the members of those small, mixed farms, that have abandoned production, not only for the market but also for their own needs, find themselves at risk of poverty or even under existential threat. The system of monetary social help can only buffer such situation. Here we have recognized a new, until now unknown, threat that existentially threatened population of peasants will join the already known population of urban existentially threatened population.

Measures of Programs of rural development and European farming policy directly and indirectly contribute to social security of elderly peasant population, however at the same time they cause a process of stratification in Slovenian countryside.

The proposed combination of basic and compulsory pension insurance (following the logic of measure 113), could in the long term reduce the risk of poverty rate among the older peasant population. Supplemented by shifting measures from Rural development programs, which support (formation) of large farms, to middle farms and above all, to small farms, would also insure a long-term food self-sufficiency, while maintaining cultural and ecological characteristics in the Slovenian countryside.

Kazalo

I. ANALIZA OBSTOJEČIH MEHANIZMOV ZAGOTAVLJANJA SOCIALNE VARNOSTI KMEČKEGA PREBIVALSTVA	4
1. UVOD	4
2. ZAGOTAVLJANJE SOCIALNE VARNOSTI	5
2.1. Pokojninsko zavarovanje.....	5
2.2. Varstveni dodatek.....	6
2.3. Dodatek za pomoč in postrežbo	7
2.4. Denarna socialna pomoč.....	8
3. SOCIALNOVARSTVENE STORITVE.....	8
3.1. Institucionalno varstvo starih ljudi	8
4. POMOČ NA DOMU.....	10
5. UKREPI S PODROČJA KMETIJSKE POLITIKE.....	14
5.1. Ukrep 113 - Zgodnje upokojevanje kmetov	14
5.2. Subvencije.....	14
 II. ANALIZA INTERVJUJEV STAREGA KMEČKEGA PREBIVALSTVA	16
1. ANALIZA INTERVJUJEV Z INTERVJUVANCI, KI PREBIVAJO DOMA.....	16
Majhne kmetije.....	19
Srednje kmetije.....	24
Velike kmetije	29
2. STAREJŠE KMEČKO PREBIVALSTVO – STANOVALCI DOMOV ZA STARE LJUDI.....	34
2.1. Analiza razlogov za kmetovanje	38
2.2. Razporejanje dohodka (ali zadostuje za vse potrebe/za katere ne).....	39
2.3. Percepcija finančnega stanja (pred in po upokojitvi)	42
2.4. Stališča do posameznih oblik storitev (poglej tudi povezavo s finančnim stanjem/prepričanje).....	43
2.5. Oris procesa odhajanja v dom	45
Mala kmetija	46
Srednja kmetija	46
Velika kmetija	47
Ostali	47
 III. ANALIZA IN INTERPRETACIJA ZBRANIH SEKUNDARNIH IN PRIMARNIH PODATKOV	48
1. ORIS SLOVENSKEGA KMETIJSTVA IN POPULACIJE, KI OPRAVLJA KMETIJSKO DEJAVNOST KOT OSNOVNO DEJAVNOST	48
2. OSNOVNE KONCEPTUALNO-METODOLOŠKE OPREDELITVE.....	49
3. UČINKOVITOST KLASIČNIH MEHANIZMOV/INSTRUMENTOV ZAGOTAVLJANJA SOCIALNE VARNOSTI STAREJŠI KMEČKI POPULACIJI	51
3.1. Učinkovitost sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja pri zagotavljanju socialne varnosti starejšim kmečkim prebivalcem	51
ADD/1	52

ADD/2	54
ADD/3	57
ADD/4	57
Sklepne ugotovitve	58
3.2. Učinkovitost sistema denarnih socialnih pomoči.....	59
Sklep.....	61
4. UČINKOVITOST DODATNIH MEHANIZMOV ZAGOTAVLJANJA SOCIALNE VARNOSTI STAREJŠI KMEČKI POPULACIJI	62
4.1. Ukrep zgodnjega upokojevanja kmetov	62
4.2. Prejemki, ki izhajajo iz vključenosti v ostale ukrepe Programa razvoja podeželja kot mehanizem posrednega zagotavljanja socialne varnosti starejši kmečki populaciji	65
Sklep.....	67
5. INSTITUCIONALNO VARSTVO IN POMOČ NA DOMU KOT INSTRUMENTA SOCIALNE VKLJUČENOSTI STAREJŠE KMEČKE POPULACIJE	67
6. ANALIZA IN INTERPRETACIJA Z INTERVJUJI PRIDOBILJENIH PRIMARNIH PODATKOV.....	68
ADD/1 Potek življenjskih ciklov.....	69
ADD/2 Pomen finančnih sredstev za zagotovitev eksistence	70
ADD/3 Pomen neformalnih socialnih mrež	70
Sklep.....	71
IV. ZAKLJUČNE UGOTOVITVE IN PREDLOGI.....	72
1. NAJPOMEMBNEJŠE UGOTOVITVE.....	72
I.	72
II.	72
III.	73
IV.	73
2. TIPOLOGIJA KMETIJSKIH GOSPODARSTEV GLEDE NA STOPNJO TVEGANJA REVŠČINE IN SOCIALNE IZKLJUČENOSTI.....	74
2.1. Majhne kmetije, praviloma mešanega tipa	74
2.2. Srednje, mešane in čiste kmetije.....	75
2.3. Velike kmetije	75
3. PREDLOGI ZA IZBOLJŠANJE SOCIALNE VARNOSTI STAREJŠE KMEČKE POPULACIJE IN ZA UDEJANJENJE MULTIFUNKCIONALNE VLOGE SLOVENSKEGA KMETIJSTVA.....	76
LITERATURA.....	78
PRILOGE	81

I. ANALIZA OBSTOJEČIH MEHANIZMOV ZAGOTAVLJANJA SOCIALNE VARNOSTI KMEČKEGA PREBIVALSTVA

1. Uvod

V Sloveniji je po podatkih Statističnega urada v letu 2007 75340 kmetijskih gospodarstev. Največ se jih nahaja v Podravski regiji, Savinjski in Pomurski regiji, pa tudi Osrednjeslovenski regiji in Jugovzhodni Sloveniji (glej Priloga I, Tabela 1).

Skupaj je bilo po podatkih Statističnega urada nekaj več kot 88.000 delovno aktivnih v kmetijski dejavnosti (kot glavno delo), kar predstavlja 9% delovno aktivne populacije (SURS 2008). Povprečna starost delovno aktivnega prebivalstva, katerega glavno delo je v kmetijski dejavnosti je 50 let, kar kaže da se s kmetijskimi dejavnostmi ukvarja predvsem starejša populacija. Pri tem je zanimivo, nekoliko višja starost žensk (54 let) kot moških (48 let) (SURS 2008). Tako je, če opazujemo delovno aktivno populacijo po starostnih razredih, v starostnem razredu 50-64 let že kar 33% oseb, ki se ukvarjajo s kmetijsko dejavnostjo, v razredu delovno aktivnih, starih nad 65 pa kar 88%¹ (glej Priloga I, Tabela 2).

Tako tudi ni presenetljiv podatek, da je na družinskih kmetijah več kot polovica gospodarjev starejših od 55 let, tretjina pa starejših od 64 let.

Starejši kmetje torej ostajajo daljše obdobje vključeni v delovno življenje, delajo dolgo ter ostanejo tudi gospodarji na kmetiji (glej Priloga I, Tabela 4). Podatki kažejo, da njihovo delo na kmetiji ne preneha tudi po upokojitvi. Po podatkih Statističnega urada namreč upokojene kmečke ženske opravijo le nekaj dela manj na teden kot kmečke ženske v povprečju, in sicer v povprečju delajo kar 36 ur na teden (SURS 2008).

Pomemben delež prebivalstva tudi dodatno opravlja dela v kmetijskih dejavnostih. Tako na primer 23000 delovno aktivnih prebivalcev dela dodatno v kmetijskih dejavnostih. Pri starejših skupinah je slednjih manj – med skupino 55 do 65 let le še približno 1000. Povprečna starost delovno aktivnih

¹ Podobno vidimo razdelitev tudi, če opazujemo podatke glede na poklic posameznikov. Posamezniki, ki so po poklicu kmetovalci, gozdarji, ribiči in lovci so v letu 2002 predstavljali (po podatkih SURS - Popisa prebivalstva 2002) med delovno aktivnim prebivalstvom le dobre 3%. Vendar pa med starejšimi ta delež poraste. Tako je med delovno aktivnimi v starosti nad 55 let kar 10% kmetovalcev (gozdarjev, ribičev in lovcev). Podobno po podatkih Ankete o delovni sili (2. četrtletje 2008) podatki kažejo, da je delež kmetov (in gozdarjev, ribičev) med poklici 6%, kar pa v starostni skupini nad 65 let naraste na 67%. To zopet kaže na njihovo daljšo vključenost v delo tudi v pozni starosti (glej Tabelo 3).

oseb, ki dodatno delajo v kmetijski dejavnosti je tako 38 let. V to dodatno delo je vloženih v povprečju nekaj manj kot 20 delovnih ur na teden (SURs 2008, glej tudi Priloga I, Tabela 5).

Starejša populacija je izrazito ranljiva in ima izrazito višjo stopnjo tveganja revščine kot splošna populacija. V starosti nad 65 let je ta stopnja 19,4% (brez dohodka v naravi), medtem ko je stopnja tveganja revščine v povprečju 11,5%. Izrazito visoka je med starejšimi ženskami – v starosti na 75 let kar 29,7% (glej Priloga I, Tabela 6). Pri tem je potrebno upoštevati, da ima kmečka starejša populacija posebna tveganja (nižje pokojnine, ki izhajajo iz Zakona o starostnem zavarovanju kmetov, slabša pokritost ruralnih predelov s socialnovarstvenimi storitvami) hkrati pa obstajajo tudi posebni mehanizmi za izboljšanje njihove socialne varnosti, ki niso na voljo splošni populaciji (tj. ukrepi s področja kmetijske politike).

V nadaljevanju analiziramo posamezne mehanizme zagotavljanja socialne varnosti starejšim kmečkim prebivalcem, in sicer:

- pokojninsko zavarovanje,
- socialnovarstveni sistem (denarna pomoč, storitve),
- relevantne ukrepe s področja kmetijske politike.

2. Zagotavljanje socialne varnosti

2.1. Pokojninsko zavarovanje

Vprašanje zagotavljanja socialne varnosti starejšega kmečkega prebivalstva je povezano z vprašanjem delovanja sistema socialnega zavarovanja za primer starosti in invalidnosti (tj. pokojninsko in invalidsko zavarovanje). Pri zavarovanju za primer starosti in invalidnosti najdemo lahko različne kategorije zavarovancev oziroma različne zavarovalne podlage. Prvo predstavljajo kmetje, ki so bili zavarovani za primer starosti in invalidnosti na podlagi kmetijske, gozdarske ali ribiške dejavnosti, drugo kmetje, ki so bili zavarovani na podlagi zaposlitve ter tretji, ki imajo lahko različne kombinacije prvih dveh možnosti.

Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju v 16. členu določa obvezno zavarovanje kmetov:

- »Kmetje in člani kmečkih gospodarstev ter druge osebe, ki v Republiki Sloveniji samostojno opravljajo kmetijsko dejavnost kot edini ali glavni poklic, se obvezno zavarujejo, če ob vložitvi prijave v zavarovanje:
- niso mlajši od 15 let in imajo zdravstveno sposobnost za opravljanje kmetijske dejavnosti, ki jo ugotavlja služba medicine dela, in
 - na zavarovanega člana dosegajo najmanj tolikšen katastrski dohodek ali drug dohodek kmečkega gospodarstva, ki ustreza znesku minimalne plače.
- (2) Kot kmečko gospodarstvo po prejšnjem odstavku se šteje življenjska skupnost, skupna proizvodnja in poraba prihodkov vseh članov kmečkega gospodarstva, ne glede na sorodstvene vezi, pod pogojem, da se najmanj en član gospodarstva ukvarja s kmetijstvom kot edino ali glavno dejavnostjo.« (ZPIZ 2008a)

V primeru, da kmetje (ki opravljajo samostojno kmetijsko dejavnost) ne izpolnjujejo pogojev iz 16. člena, se lahko prostovoljno vključijo v obvezno zavarovanje (ZPIZ 2008a 34. člen). Podlaga za zavarovanje za primer starosti in invalidnosti pomembno vpliva na socialno-ekonomski položaj starejše kmečke populacije. Zavarovalni sistem namreč temelji na kontribuciji tekom aktivnega

življenja in na podlagi vgrajene recipročnosti (višina prispevka je povezana z višino prejemka) tako 'nagrajuje' predvsem tiste, ki imajo kontinuiran zaposlitveni vzorec.

Število prejemnikov kmečkih pokojnin (na podlagi Zakona o starostnem zavarovanju kmetov) je bilo v letu 2008 2.588 oz. le 0,4% vseh prejemnikov pokojnin. Število prejemnikov kmečkih pokojnin tudi strmo upada v zadnjem desetletju, saj je takšno pokojnino leta 2000 prejelo 9.744 ljudi, medtem ko leta 2007 le 3.157 (glej Priloga I, Tabela 7).

Kot izrazito ranljiva se kaže ravno populacija prejemnikov kmečkih pokojnin, saj je kmečka pokojnina po SZK (Zakona o starostnem zavarovanju kmetov) znašala 227€ Povprečna starostna neto pokojnina pa je v marcu 2009 znašala 571€ (glej Priloga I, Tabeli 8 in 9).

Približno 23% upokojencev prejema 400€ ali manj pokojnine. Dodatnih 38% pa prejema med 400 in 600€ pokojnine.

V Tabeli 9A (Priloga I) prikazujemo še pregled števila kmečkih upokojencev in njihove povprečne pokojnine. Kaže, da med moškimi in ženskami ni večjih razlik. So pa povprečne pokojnine precej nizke – v letu 2008 je znašala povprečna pokojnina cca. 300€, pri čemer ni opaziti večjih razlik med starostno pokojnino, invalidsko pokojnino ali družinsko pokojnino. Število prejemnikov kmečkih upokojencev ni veliko, in sicer jih je bilo v letu 2008 le nekaj nad 14.000, njihovo število pa je precej upadlo v zadnjem desetletju.

Kmečki upokojenci imajo torej v povprečju precej nižje pokojnine kot to velja za preostalo populacijo, kar kaže potencialno na njihovo večjo ranljivost.

Struktura sedanjih zavarovancev kaže, da je v letu 2008 (september) le 1% zavarovanih kot kmetje (tj. 9.146 zavarovancev). Podobno kot pri prejemnikih pokojnin je opazen trend upadanja števila te vrste zavarovancev (tj. kot kmetje) v zadnjem desetletju, in sicer iz 17.206 v letu 2000, na 9.279 v letu 2008² (glej Tabela 10, Priloga I).

2.2. Varstveni dodatek

Varstveni dodatek je mesečni denarni dodatek k pokojnini, s katerim se uživalcu zagotavlja socialno varnost, če ta za priznanje take pravice izpolnjuje predpisane pogoje³. Upravičenec do varstvenega dodatka je uživalec starostne, invalidske, družinske in vdovske pokojnine iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja v Republiki Sloveniji, **če je bil pretežen del skupnega obveznega zavarovanja zavarovan za širši obseg pravic** ter pokojnine, priznane po Zakonu o pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja bivših vojaških zavarovancev (in uživalec dodatka k

² Vir podatkov o zavarovancih kmetih je Tabela 10, Poročilo o odmeri prispevka za pokojninsko in invalidsko zavarovanje kmetov. Podatek se pridobi enkrat letno in se ga prikazuje do pridobitve novega (ZPIZ 2008b).

³ Pravica do varstvenega dodatka je od 1. 2. 2008 dalje urejena s posebnim zakonom. Čeprav ni več pravica iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, se njen temeljni namen ne spreminja.

pokojnini po Zakonu o zagotavljanju socialne varnosti slovenskim državljanom, ki so upravičeni do pokojnin iz republik nekdanje SFRJ). Do varstvenega dodatka pa **niso** upravičeni uživalci predčasne pokojnine, (dokler se mu izplačuje zmanjšana pokojnina), uživalec starostne ali invalidske pokojnine, ki se mu hkrati izplačuje tudi del vdovske pokojnine, uživalec pokojnine, ki je bil pretežen del skupnega obveznega zavarovanja zavarovan za ožji obseg pravic in **uživalec starostne ali družinske pokojnine, odmerjene po prejšnjem zakonu o starostnem zavarovanju kmetov (ZPIZ 2008c).**

Za pridobitev pravice do varstvenega dodatka mora upravičenec sočasno izpolnjevati naslednje pogoje:

da ima stalno prebivališče v Republiki Sloveniji,

da njegova pokojnina ne dosega mejnega zneska (Od 1. februarja 2008 dalje znaša 422,20€),

da skupaj z družinskimi člani nima drugih dohodkov in premoženja, ki bi zadoščali za preživljanje tj., da izpolnjuje tudi dohodkovni in premoženjski cenzus.

Med skupne dohodke možnega upravičenca in njegovih družinskih članov štejejo: vsi prejemki iz delovnega razmerja, dohodki iz samostojne dejavnosti, **dohodek od kmetijskih in gozdnih zemljišč**, dohodki od premoženja in drugi dohodki, od katerih se plačuje davek, pokojnine, dodatki k pokojninam, vojaške invalidnine iz tujine, invalidnine in druge dajatve po predpisih o vojaških invalidih in civilnih invalidih vojne, prejemki iz prostovoljnega zavarovanja, prejemki iz starostnega zavarovanja kmetov, preživitve⁴. Pogoj je da oseba ne presega dohodkovnega cenzusa 388€ na družinskega člana.

Premoženje upravičenca (in premoženje družinskih članov, s katerimi živi v skupnem gospodinjstvu), ne sme presegati vrednosti 22.407€. Tu se poleg **lastništva stanovanj** in stanovanjskih hiš (razen stanovanja ki služi kot stalno bivališče), poslovnih in drugih stavb vključuje tudi **lastništvo kmetijskih in gozdnih zemljišč** s katastrskim dohodkom nad višino, ki je določena kot podlaga za vključitev v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje ter drugo obdavčljivo nepremično premoženje. V premoženje, ki vpliva na pravico do varstvenega dodatka, se ne šteje lastništvo delnic oziroma kapitalskih deležev gospodarskih družb ali zadrug (ZPIZ 2008c). Varstveni dodatek je novembra 2008 prejelo več kot 46.000 oseb (glej Tabela 11, Priloga I).

2.3. Dodatek za pomoč in postrežbo

Dodatek za pomoč in postrežbo je mesečni denarni prejemek, ki ga lahko po zakonu pridobijo uživalci pokojnine in določeni zavarovanci s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji. Namenjen je poplačilu dela stroškov, ki jih ima upravičenec, ker zaradi trajnih sprememb v zdravstvenem stanju za opravljanje osnovnih življenjskih potreb nujno in stalno potrebuje tujo nego in pomoč. Pravica do dajatve je pogojena z določenim statusom osebe in predhodnim mnenjem izvedenca zavoda, da je tej osebi za **opravljanje osnovnih življenjskih potreb neogibno potrebna stalna pomoč in postrežba**

⁴ Dodatek za pomoč in postrežbo, invalidnina in letni dodatek po predpisih o obveznem pokojninskem in invalidskem zavarovanju, se ne štejejo med dohodke uživalca pokojnine.

drugega ali da gre za osebo, ki ji ta pravica po zakonu pripada zaradi določenih zdravstvenih okoliščin (ZPIZ 2008d).

V mesecu novembru je prejelo s pokojnino tudi dodatek za pomoč in postrežbo nekaj manj kot 30.000 oseb (glej Tabela 12, Priloga I).

2.4. Denarna socialna pomoč

Po Zakonu o socialnem varstvu se z denarno socialno pomočjo upravičencem zagotavljajo sredstva za zadovoljevanje minimalnih življenjskih potreb v višini, ki omogoča preživetje – tj. da ima zagotovljene minimalne dohodke (po plačilu davkov in obveznih prispevkov). Od 1. julija 2008 je osnovni znesek minimalnega dohodka znaša 221,70€. Do denarne socialne pomoči so upravičene osebe, ki nimajo dohodkov ali pa so ti pod zgornjo višino. Če dohodkov sploh nimajo, prejmejo navedeni znesek v celoti, sicer pa v višini razlike med lastnimi dohodki in navedenimi zneski. Poleg tega cenusa je pri presoji upravičenosti pomembno zlasti, ali ima posameznik oziroma družina premoženje, s katerim bi se lahko preživljala, ali je uveljavljala vse druge pravice (socialna pomoč je namreč zadnja v sistemu vseh pravic, ko so že bile izčrpane vse druge možnosti za preživetje) in ali je oseba sama aktivna pri reševanju svojega problema (MDDSZ 2009a).

V Sloveniji je bilo v mesecu novembru 2008 izplačanih 40.450 denarnih socialnih pomoči (DSP), s povprečno vrednostjo 227€. Mesečno je bilo v celem letu 2008 izplačanih med 37.700 in 43.700 DSP (glej Tabela 14, Priloga I).

Pri tem izstopajo kot najbolj ogrožene regije, tj. regije, kjer je bilo izplačanih največ DSP, izraženo v deležu prebivalstva: Pomurska, Podravska, Savinjska, Zasavska in Spodnjeposavska regija. To so večinoma regije kjer je kmetijska dejavnost najmočnejše zastopana (glej Tabela 13, Priloga I).

Čeprav zaenkrat starejši predstavljajo manjši delež prejemnikov DSP, pa njihov delež od leta 2002 narašča. Tako so stari nad 60 let predstavljali 4% prejemnikov DSP v letu 2002, do leta 2008 pa se je njihov delež skoraj podvojil, in leta 2008 znašal 7%.

Največji delež med vsemi prejemniki DSP, glede na vir dohodka, se za tistimi brez dohodka (ki predstavljajo 58,3%) uvrščajo vlagatelji, ki jim je glavni vir dohodka katastrski dohodek (10,2%) (glej Tabela 15, Priloga I). To kaže na veliko ranljivost kmečke populacije. Pomemben delež med vlagatelji predstavljajo tudi prejemniki pokojnin (5,1%). Število slednjih je izrazito naraslo v zadnjih letih, saj jih je bilo v letu 2002 le 950, v letu 2008 pa že 2.002. Vendar pa je glede na status vlagatelja med prejemniki DSP zelo majhen delež tistih v kmetijski dejavnosti (le 0,1%) (glej Tabela 15A, Priloga I).

3. Socialnovarstvene storitve

3.1. Institucionalno varstvo starih ljudi

Institucionalno (domsko) varstvo je ena od oblik varstva starejših ljudi, ki je po kriterijih Organizacije združenih narodov namenjena približno 5 odstotkom starostne populacije nad 65 let. V Sloveniji je

bilo ob koncu leta 2007 na voljo **16.600 mest** v **78 domovih** in **posebnih zavodih** na **89 lokacijah** (**Skupnost socialnih zavodov Slovenije 2007**). Od tega je bilo v:

- **javnih domovih** za starejše **12.318 mest** v 47 zavodih na 55 lokacijah,
- **zasebnih domovih** za starejše **1.974 mest** pri 18 izvajalcih s koncesijo na 18 lokacijah,
- **posebnih zavodih** za odrasle **2.368 mest** v 13 zavodih (5 posebnih in 8 kombiniranih zavodov) na 16 lokacijah.

Stari ljudje se največkrat poslužujejo institucionalnega varstva, ko postanejo popolnoma odvisni od okolja in zaradi slabega zdravstvenega stanja ne morejo več skrbeti zase. Zato je osnovni namen teh institucij, da v največji možni meri zadovoljijo potrebe, ki si jih posameznik ni več zmožen zagotoviti individualno. To ne predstavlja le zagotovitve zdravstvene in medicinske oskrbe, ampak v čim večji meri tudi socialne in moralne pomoči.

Ker je naša raziskava usmerjena na starejšo kmečko populacijo, smo pregledali razpršenost domov za stare po Sloveniji, saj so nekateri predeli Slovenije izrazito ruralni. Podatke o domovih za stare nam je posredovala Skupnost socialnih zavodov Slovenije, mi pa smo domove razvrstili po statističnih regijah⁵ (za seznam domov za stare glej Seznam 1 v prilogi).

Iz Tabele 16 (Priloga I) je razvidno, da starim ljudem nikjer v Sloveniji ni omogočeno pridobiti prostega mesta v domu, ko si to želijo, saj je povsod potrebno na to obliko pomoči čakati. Število čakajočih izrazito presega razpoložljive kapacitete zlasti v treh regijah, in sicer v Obalno - Kraški regiji, na Gorenjskem in v Osrednje slovenski regiji. To so tudi regije, ki jih lahko uvrstimo med regije z največjim deležem urbanih naselij. V regijah, kjer je večji delež kmečkega prebivalstva, tj. Podravska, Savinska in Pomurska pa je delež čakajočih nekoliko manjši, kar kaže na potencialno manjše povpraševanje po tej obliki oskrbe v teh regijah.

Pomembno je tudi opozoriti, da navedeno število čakajočih ni realno, saj v Sloveniji še vedno nismo uspeli vzpostaviti ustreznega sistema spremljanja števila čakajočih na institucionalno varstvo. Zaradi vsesplošnega mnenja, da prostih mest v domovih že desetletja ni, zaskrbljeni starostniki in njihovi svojci vlagajo prošnje za sprejem v več domov hkrati. Prošnje se tako podvajajo, evidenca čakajočih pa je nezanesljiva. Stari ljudje tudi oddajajo prošnje za sprejem v dom veliko prej kot dejansko potrebujejo institucionalno varstvo. Ne glede na zmedo, ki vlada pri vodenju števila čakajočih, je dejstvo, da je največje povpraševanje po institucionalnem varstvu v urbanih naseljih.

Žal pa praksa zadnjih let kaže neuspešno reševanje predstavljenega problema, saj vlada spodbuja gradnjo domov v ruralnih okoljih, kjer pritiski na institucionalno varstvo niso močni. Dogaja se, da so domovi zlasti na severovzhodu Slovenije prazni. Potrebe starih ljudi po domskem varstvu pa s tovrstnimi socialnopolitičnimi ukrepi niso ustrezno zadovoljene. Ukrepi socialne politike niso skladni niti z deležem starejših od 65 let in zagotavljanjem institucionalnega varstva za 5% starejše populacije. V Tabeli 17 (Priloga I) prikazujemo podatke za leto 2007.

Na Fakulteti za socialno delo so v letu 2005 ugotavljali odnos starih ljudi do domov za stare. Vprašanje je bilo del raziskave Sistem indikatorjev za ugotavljanje potreb ljudi po vrsti in količini posameznih storitev in razvoja novih oblik storitev pomoči na področju socialnega varstva v Ljubljani

⁵ SURS - Statistični letopis Republike Slovenije 2005 – Pregled po statističnih regijah.

(Flaker in Grebenc 2005), ki smo jo razširili na širše območje Slovenije. Prevladuje precej zadržkov do domov za stare. Vprašani nekako upajo, da se bodo lahko izognili odhodu v dom. Nekateri ljudje, ki so bili na obiskih v domovih in imajo dobre izkušnje, se ne bojijo odhoda v dom. Spet drugi nimajo takšnega mnenja in jih je sram, da bi pristali v institucionalnem okolju. Svoja stara leta bi najraje preživeli v svojem stanovanju ali hiši. Domovi za stare se jim zdijo ustrezna rešitev za ljudi, ki nimajo svojcev, da bi jim pomagali pri vsakdanjih opravilih, ki jih ne zmorejo več sami. Prevladuje mnenje, da je primeren čas za odhod v dom takrat, ko človek ne zmore več sam skrbeti za sebe. Vprašani razmišljajo o odhodu v dom zato, ker ne želijo biti v breme svojcem, otrokom ali znancem in ker se počutijo osamljene.

4. Pomoč na domu

Pomoč družini na domu po Zakonu o socialnem varstvu (ZSV Ur. l. RS 3/2007) predstavlja eno izmed socialnovarstvenih storitev in obsega socialno oskrbo upravičenca v primeru invalidnosti, starosti ter v drugih primerih, ko socialna oskrba na domu lahko nadomesti institucionalno varstvo. Socialna oskrba na domu je namenjena osebam, ki imajo zagotovljene bivalne in druge pogoje za življenje v svojem bivalnem okolju, če se zaradi starosti ali hude invalidnosti ne morejo oskrbovati in negovati sami, njihovi svojci pa take oskrbe in nege ne zmorejo ali zanjo nimajo možnosti. Gre za različne oblike organizirane praktične pomoči in uslug, s katerimi se upravičencem vsaj za določen čas nadomesti potrebo po institucionalnem varstvu v zavodu, v drugi družini ali v drugi organizirani obliki.

Storitev se prilagodi potrebam posameznega upravičenca in obsega:

- gospodinjstvo pomoč, kamor sodijo: prinašanja enega pripravljenega obroka ali nabava živil in priprava enega obroka hrane, pomivanje uporabljene posode, osnovno čiščenje bivalnega dela prostorov z odnašanjem smeti, postiljanje in osnovno vzdrževanje spalnega prostora;
- pomoč pri vzdrževanju osebne higiene, kamor sodijo: pomoč pri oblačenju ali slačenju, pomoč pri umivanju, hranjenju, opravljanju osnovnih življenjskih potreb, vzdrževanje in nega osebnih ortopedskih pripomočkov;
- pomoč pri ohranjanju socialnih stikov, kamor sodijo: vzpostavljanje socialne mreže z okoljem, s prostovoljci in s sorodstvom, spremljanje upravičenca pri opravljanju nujnih obveznosti, informiranje ustanov o stanju in potrebah upravičenca ter priprava upravičenca na institucionalno varstvo.

Upravičenci do socialne oskrbe na domu so osebe, ki jim preostale psihofizične sposobnosti omogočajo, da z občasno organizirano pomočjo drugega ohranjajo zadovoljivo duševno in telesno počutje in lahko funkcionirajo v znanem bivalnem okolju tako, da jim vsaj za določen čas ni potrebno institucionalno varstvo v zavodu, v drugi družini ali v drugi organizirani obliki.

Resolucije o nacionalnem programu socialnega varstva 2006-2010 (ReNPSV) predvideva zagotovitev socialne oskrbe na domu za vsaj 10.000 oseb, starih 65 let ali več, kar je 3 % oseb v tej starostni skupini in za vsaj 900 drugih odraslih oseb oziroma najmanj 0,05 % drugih odraslih oseb, ki

potrebujejo pomoč na domu ali mobilno pomoč zaradi duševne, telesne ali senzorne motnje, hude bolezni ali iz drugih razlogov.

Realizacija zastavljenih ciljev iz ReNPSV 2006-2010 (Smolej in dr. 2008a: 13,14):

1. Zagotovljena socialna oskrba na domu za vsaj 10.000 oseb, starih 65 let ali več, kar je 3 % oseb v tej starostni skupini:

- storitev je v letu 2006 prejelo povprečno 4.612,7 oseb starih 65 let in več na mesec, kar je 1,2 % oseb v tej starostni skupini. Realizacija zastavljenega cilja: 46,1 %.
- storitev je v prvem polletju leta 2007 prejelo povprečno 4.880,3 oseb starih 65 let in več na mesec, kar je 1,3 % oseb v tej starostni skupini. Realizacija zastavljenega cilja: 48,8 %.
- storitev je v prvem polletju leta 2008 prejelo povprečno 5.096,78 oseb starih 65 let in več na mesec, kar je 1,5 % oseb v tej starostni skupini. Realizacija zastavljenega cilja: 51 %.

2. Zagotovljena socialna oskrba na domu za vsaj 900 drugih odraslih oseb oziroma najmanj 0,05 % drugih odraslih oseb, ki potrebujejo pomoč na domu ali mobilno pomoč zaradi duševne, telesne ali senzorne motnje, hude bolezni ali iz drugih razlogov:

- storitev je v prvem polletju leta 2007 prejelo povprečno 714,8 oseb mlajših od 65 let. Realizacija zastavljenega cilja: 79,4 %.
- storitev je v prvem polletju leta 2008 prejelo povprečno 682,37 oseb mlajših od 65 let. Realizacija zastavljenega cilja: 75,8 %.

V letu 2008 sta bila oba cilja realizirana vsaj v polovični meri. Pomoč na domu se je v letu 2008 izvajala za 5.096,78 oziroma 1,5 % oseb starih 65 let in več, kar pomeni, da je predviden cilj realiziran v dobri polovici. Trend naraščanja števila starejših uporabnikov te storitve je sicer opazen, a za enkrat ne nakazuje, da bo cilj 10.000 uporabnikov starih 65 let in več (3 % te populacije) v letu 2010, realiziran. Problem predstavljajo tudi precejšnje regionalne razlike pri zagotavljanju storitve pomoči na domu. Če se osredotočimo samo na populacijo starejših, vidimo, da v Sloveniji še vedno obstaja regija, kjer se pomoč na domu ne izvaja niti za 1 % populacije starih 65 let in več. Gre za Koroško regijo, ki je sicer beležila rahel porast (za 0,1 odstotne točke), vendar še vedno ostaja daleč pod zastavljenimi cilji ReNPSV 2006-2010. Pod slovenskim povprečjem so še Pomurska, Podravska, Gorenjska in Osrednjeslovenska regija⁶. Pomurska in podravska regija, kjer je velik delež kmečkega prebivalstva, se torej kažeta kot regije z manjšo pokritostjo s to storitvijo, kar potencialno kaže na večjo ranljivost tega dela prebivalstva. Najvišjemu deležu oseb, starih 65 let in več, je pomoč na domu zagotovljena v Goriški regiji (2,6 % vseh oseb v tej starostni skupini). Zelo očiten porast deleža starih 65 let in več, ki prejemajo pomoč na domu, je opaziti v Jugovzhodni Sloveniji ter v Notranjsko Kraški regiji (glej Sliko 1).

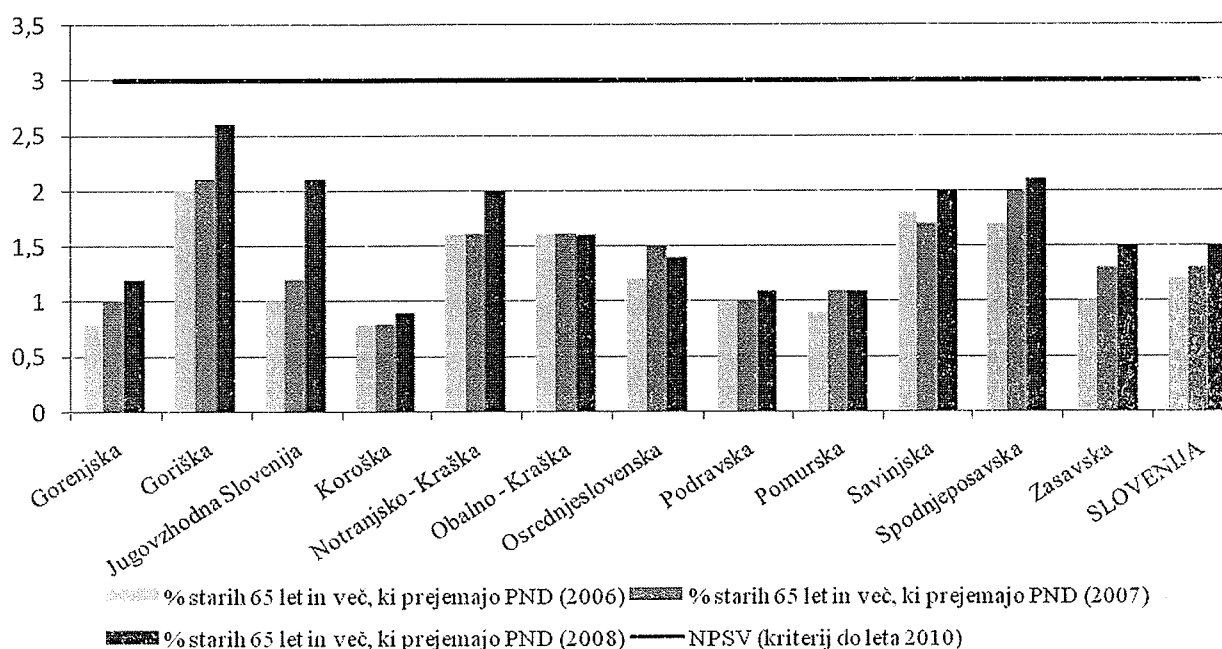
Na podlagi analize podatkov o izvajanju pomoči na domu po slovenskih občinah Smolej in dr. (2008b: 27-30) ugotavljajo:

⁶ Slednja je tudi edina, ki je od leta 2007 zabeležila upad števila starejših prejemnikov pomoči na domu, in sicer povprečno za 293,2 oseb na mesec.

- Pomoč na domu je v okviru javne službe v prvi polovici leta 2008 izvajalo 78 različnih organizacij oziroma izvajalcev (leta 2007: 74 organizacij). 88,5 % izvajalcev je imelo status javnega zavoda (med njimi je bilo 71,1 % CSD in 23,2 % domov za starejše občane), 11 % pa je bilo koncesionarjev.

- V prvi polovici leta 2008 se pomoč na domu ni izvajala v devetih slovenskih občinah, kar je za 4 manj kot v enakem obdobju lani.

Slika 1: Delež oseb, starih 65 let in več, ki so uporabniki pomoči na domu (2006, prvo polletje 2007 in 2008).

Vir: Smolej, S., Jakob, P., Nagode, M., in Žiberna, V. (2008a): Analiza izvajanja pomoči na domu. Končno poročilo. Ljubljana: IRSSV. (str.15)

- V letu 2006 je bilo v Sloveniji na mesec povprečno 5.328,1 uporabnikov pomoči na domu, 5.595,2 v prvi polovici leta 2007, v prvi polovici leta 2008 pa 5.780. Med. uporabniki pomoči na domu je največ oseb starih 80 let in več. Njihov delež med. uporabniki pomoči na domu se je v prvi polovici leta 2008 glede na leti prej še povečal; znašal je 53,4 %. 84 % uporabnikov pomoči na domu je do te storitve upravičena zaradi starosti ali pojavov, ki spremljajo starost.

- Povprečna potrjena cena storitve pomoči na domu na uro po občinah je v letu 2008 znašala 4,22€. Povprečna potrjena cena glede na to, koliko uporabnikov plačuje določeno ceno storitve, pa je znašala 4,15€. V treh občinah se pomoč na domu za uporabnike izvaja brezplačno. Celotni stroški pomoči na domu na uro so v tem obdobju povprečno znašali 15€.

- 81 % stroškov predstavljajo stroški neposredne socialne oskrbe, 19 % pa stroški za vodenje in koordiniranje pomoči na domu.

- Celotni stroški pomoči na domu so v prvem polletju 2008 znašali 8.221.318,4€, kar je na mesec povprečno dobrih 1.370.219€.

- Iz agregiranih podatkov o sredstvih s strani posameznih 'sofinancerjev' so glede na celotne stroške storitve na nivoju Slovenije znašale subvencije občin 53,7 %, sredstva RS za APZ 11,4 %, uporabniki so za izvajanje storitve plačali 28,7 %, občine pa so na račun oprostitev prispevale še dodatnih 6,2 %.

- Sedem občin (Dobje, Pivka, Ruše, Selnica ob Dravi, Šentjur, Vipava in Gornji Grad) ne zagotavljajo vsej 50 % subvencije k ceni.

- 46 % pomoči na domu predstavlja pomoč v gospodinjstvu, 45 % je pomoči pri osebni higieni, 9 % pa pomoči pri ohranjanju socialnih stikov.

- Pomoč na domu v popoldanskih urah, v sobotah, nedeljah in praznikih še vedno zagotavlja manj kot polovica občin (41,5 %).

- V tem trenutku bi v 115. (dobrih 54 % slovenskih občin) občinah vsaj ena oseba potrebovala pomoč na domu, vendar se zaradi različnih vzrokov ta storitev zanje ne izvaja. Po ocenah poročevalcev je v teh občinah v tem trenutku skupaj 1.070 potencialnih uporabnikov.

- Velika večina izvajalcev in občin dobro (46,7 %) oziroma zelo dobro (44,7 %) sodeluje s patronažno službo.

- V 12 občinah se kot ena izmed storitev v skupnosti izvaja tudi varovanje na daljavo. V devetih občinah to storitev tudi sofinancirajo.

Razlike v deležih vključenosti starejše populacije v storitev pomoči na domu med občinami in tudi regijami so še vedno prevelike. V nekaterih manjših občinah povpraševanja po pomoči na domu skoraj ni, na drugi strani pa imamo nekatere večje slovenske občine, ki ne morejo zadovoljiti vseh potreb po tej obliki pomoči.

Po ocenah poročevalcev bi pomoč na domu trenutno potrebovalo še 1.070 oseb. Velike potrebe se kažejo predvsem v Ljubljani in Mariboru. V Ljubljani naj bi pomoč na domu potrebovalo še 250 oseb, v Mariboru pa 200. V obeh občinah pa bi skupaj potrebovali še 60 izvajalcev socialne oskrbe. Potrebe v obeh mestih so torej izredno velike; na potezi so torej predvsem mestne oblasti. Pri podeželskih občinah pa se kaže problem velikih geografskih razdalj med enim in drugim uporabnikom. Izvajalci neposredne socialne oskrbe tako veliko časa potrošijo za vožnjo od enega do drugega uporabnika, kar na eni strani zmanjšuje efektivni čas, ki ga izvajalec nameni neposredni oskrbi uporabnika, na drugi pa tudi povišuje ceno storitvi.

S trenutno ureditvijo storitve pomoči na domu v bistvu dopuščamo neenakost v dostopnosti do te storitve. V mislih imamo občine, ki pomoči na domu sploh ne izvajajo; občine, ki ne zagotavljajo vsaj 50 % subvencije k ceni; izvajalce, ki zagotavljajo storitev samo med tednom v dopoldanskem času in še kaj bi lahko našli.

5. Ukrepi s področja kmetijske politike

Poleg 'tradicionalnega' sistema socialne varnosti, pa je pri kmečki populaciji pomemben tudi sistem nepovratnih finančnih sredstev namenjenih za kmetijstvo in razvoj podeželja in različni drugi ukrepi kmetijske politike.

5.1. Ukrep 113 - Zgodnje upokojevanje kmetov

Na podlagi Programa razvoja podeželja RS 2007 – 2013 (MKGP 2007) se izvajajo številni ukrepi, pomembni za socialno varnost starejšega kmečkega prebivalstva. Med slednjimi je najpomembnejši ukrep zgodnjega upokojevanja, ki se izplačuje upravičencem v obliki mesečne rente (ukrep 113).

Upravičencu ki se odloči, da bo prenehal z opravljanjem pridobitne kmetijske in gozdarske dejavnosti na kmetiji zaradi prenosa kmetije na prevzemnika se dodelijo sredstva v obliki rente. Upravičenci so kmetje, starejši od 57 let, ki so pokojninsko in invalidsko zavarovani na podlagi opravljanja kmetijske dejavnosti vsaj 7 let neprekinjeno, še niso upokojeni in so kmetovali na kmetiji vsaj 10 let. Prenosnik mora celotno kmetijo predati izbranemu prevzemniku. Za svoje potrebe lahko obdrži stanovanjsko enoto v primeru, da ima prevzemnik že v lasti primerno stanovanjsko enoto. Prevzemnik mora biti star med 18 let in 40 let v primeru prvega lastniškega prevzema kmetije ali 50 let v primeru povečanja njegove kmetije.

V času, ko je prenosnik upravičen do rente, mora biti vključen v pokojninsko in invalidsko zavarovanje kot oseba, ki opravlja kmetijsko dejavnost in za katero dohodek na kmetiji ne dosega višine, predpisane za obvezno zavarovanje kmetov po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Celotno obdobje prejemanja rente je do 10 let. Čas trajanja rente⁷ je omejen na 70. rojstni dan prenosnika. Ko prenosnik pridobi pokojnino, se znesek rente zmanjša za znesek pokojnine.

Posredno je pomemben tudi ukrep 112, ki je namenjen mladim prevzemnikom kmetij, in torej lahko motivira starejše za prenos na mlajšo generacijo. Do podpore pomoči mladim prevzemnikom kmetij so upravičeni vlagatelji, ki opravljajo kmetijsko oziroma gozdarsko dejavnost na območju Republike Slovenije, starejši od 18 let in mlajši od 40 let, oziroma so dopolnili 40 let v letu prijave na razpis in pri katerih gre za prvi lastniški prevzem kmetije.

5.2. Subvencije

⁷ Renta je sestavljena iz fiksnega dela, ki znaša 5.000 EUR na kmetijo na leto in iz variabilnega dela, ki je odvisen od velikosti prenesene kmetije. Variabilni del se izračuna na podlagi prenesenih primerljivih kmetijskih površin. Za vsak ha prenesenih primerljivih kmetijskih površin se izplača znesek v višini 300 EUR/ha na leto, vendar največ za vključno 20 ha. Celoten znesek prejete rente v vsem obdobju ne sme presegati 110.000 EUR na prenosnika.

Po sporočilu Ministrstva za finance RS v letu 2008 (za leto 2007) subvencije v Sloveniji uveljavlja 100.000 zavezancev, ki predstavljajo 61.000 kmečkih gospodinjstev in imajo 40 odstotkov zemljišč. Ostala zemljišča so v neregistriranem zakupu. Taki lastniki zemljišč praviloma ne prejemajo subvencij, temveč jih za večino zemljišč v zakupu uveljavljajo zakupniki. Po ocenah se subvencije izplačujejo za preko 70 % vseh kmetijskih zemljišč v državi. Subvencije predstavljajo dve tretjini dohodkov zasebne kmetijske dejavnosti (Ministrstvo za finance RS 2008).

Nov sistem dohodnine je po podatkih Ministrstva za finance RS (2008) kot zavezance določil le osebe, ki so člani gospodinjstev z več kot 200 EUR skupnega katastrskega dohodka, povečanega za pavšalne zneske subvencij. S tem se je v obdavčitev zajelo okoli 70 % vseh kmetijskih in gozdnih zemljišč, število zavezancev za dohodnino pa se je s skoraj 600.000 zmanjšalo na le 220.000. S tem se je iz obdavčitve izločilo lastnike z zelo malo kmetijske zemlje v uporabi (Ministrstvo za finance RS 2008) (Glej Tabele 32, 33, 34, Priloga I).

II. ANALIZA INTERVJUJEV STAREGA KMEČKEGA PREBIVALSTVA

V nadaljevanju predstavljamo izsledke kvalitativnega dela raziskave, s katero smo pridobili novo znanje o ustreznosti mreže socialnovarstvenih storitev z vidika potreb starejše kmečke populacije. Uporabili smo metodo poglobljenih intervjujev. Poglobljeni intervjuji so raziskovalna metoda, ki omogoča poglobljeno in celovito analizo nekaterih manj znanih ali neznanih procesov ali pojavov. Opravljenih je bilo 36 eksplorativnih intervjujev. V raziskavi je sodelovalo 17 moških in 19 žensk. Intervjuje smo opravili v Pomurski (14), Koroški (13), Podravski (3), Savinjski (1) in Gorenjski (5) regiji. Intervjuvali smo 19 oseb, ki prebivajo doma in 17 takih, ki prebivajo v DSO (glej Prilogo II, Tabeli 1, 1a in 1b). V nadaljevanju ločeno prikazujemo rezultate kvalitativne analize na obeh navedenih populacijah. Obe ločeno obravnavani populaciji smo delili na tri skupine, glede na velikost kmetije na kateri prebivajo (majhna – do 5 ha, velika – nad 20 ha ali srednja kmetija – od 5-20 ha) in ugotavljali morebitne razlike glede med tremi skupinami.

Osnovni cilj kvalitativne analize je ugotoviti, kakšni so bili pri intervjuvancih razlogi za kmetovanje, kako razporejajo svoj dohodek, iz česa je sestavljen in ali zadostuje vsem njihovim potrebam. Nato nas je, glede na specifiko populacije, zanimala percepcija finančnega stanja intervjuvancev pred in po upokojitvi ter finančne implikacije, ki spremljajo proces upokojevanja. S kvalitativnimi intervjuji smo skušali pridobiti tudi vpogled v stališča, ki jih imajo upokojenci do posameznih oblik socialnih storitev (npr. institucionalno varstvo, patronažna služba, pomoč pri negi, pomoč na domu itd.), in povezanosti teh stališč z njihovim finančnim stanjem. Pri intervjuvancih, ki bivajo v DSO smo ugotavljali tudi proces odhoda v DSO in odnos do DSO. Poleg finančnih in formalnih parametrov oz. vpliva finančnih dejavnikov na življenje starostnikov so nas zanimale tudi njihove vsakdanje strategije s katerimi so si skušali olajšati svoj položaj. Ugotavljali smo, kako pomembno vlogo igrajo neformalne oz. družinske, sorodstvene in sosedske skupnosti, ki starostnikom dajejo pomembno socialno oporo.

1. Analiza intervjujev z intervjuvanci, ki prebivajo doma

V analizo je bilo vključenih devetnajst intervjujev (označenih od 1a do 19a). Intervjuvali smo 19 starostnikov, od tega je bilo enajst moških in osem žensk starih med osemindeset in šestinosemdeset let. Lastnikov kmetij je bilo skupno deset, trije solastniki, pet preužitkarjev in en član gospodinjstva. Kmetije smo delili po velikosti glede na sledečo tipologijo: majhne, srednje in velike. Velikost kmetije štejejo kmetijske površine, površine z gospodarskimi poslopi in infrastrukturo ter bivalnimi prostori, sadovnjaki, vinogradi, travniki, gozdovi itd. V raziskavo je bilo vključenih sedem majhnih kmetij, šest srednjih in šest velikih kmetij.

Na podlagi intervjujev smo izdelali preglednico (glej Tabelo 5, Priloga II) v kateri so opisane enote. V prvem stolpcu imamo najprej navedene zaporedne številke intervjuja, ki si sledijo od 1a do 19a. Nato imamo v prvi vrstici opis enote – intervjuvanca. Najprej demografske podatke intervjuvanca: kraj bivanja, spol, starost, nato podatke o statusu intervjuvanca na kmetiji. Ta je lahko *lastnik* kmetije,

solastnik, preužitkar, kar pomeni, da živi na kmetiji vendar je lastništvo že prenesel – največkrat na potomce, lahko pa je tudi samo *član gospodinjstva* v primeru, ko je lastnik kmetije na kateri intervjuvanec/ka živi njegov/a zakonski/ka partner/ka.

Naslednja kategorija v tabeli 5 (Priloga II) se nanaša na aktivnost ali pasivnost na kmetiji in zajema predvsem podatke, ki so jih intervjuvanci navajali v povezavi s količino in vrsto dela, ki jo opravljajo na kmetiji. V tem okviru smo jih razdelili na:

- *aktivne*, ki še vedno opravljajo znaten delež dela na kmetiji sami ali skupaj z drugimi člani gospodarstva, tako da jim drugi člani pomagajo opravljati delo ali pa opravljajo delo v enakem obsegu;
- *delno aktivne*, to so predvsem tisti, ki delo sicer še opravljajo a v manjšem obsegu, predvsem tako, da sami po svojih močeh pomagajo drugim in
- *neaktivne*, kot tiste, ki dela na kmetiji ne opravljajo več, predvsem zaradi starostnih in zdravstvenih razlogov. Vendar pa ti intervjuvanci niso popolnoma odvisni. Večina jih namreč ne potrebuje pomoči pri osebni negi in upravljanju gospodinjstva.

Intervjuvance smo spraševali tudi po njihovem zdravstvenem stanju in ugotovili, da je zdravstveno stanje pomembna intervenirajoča spremenljivka, ki vpliva na kakovost življenja, aktivnost na kmetiji in na status intervjuvanca na kmetiji. Delili smo jih na tiste, ki jim zdravstveno stanje dopušča delo na kmetiji na tiste, ki jim to deloma dopušča in tiste, ki jim tega ne dopušča. Tisti, ki jim zdravje dopušča delo na kmetiji so ponavadi tudi aktivni, tisti ki jim deloma dopušča pričajo predvsem o tem, da so včasih povsem aktivni oz. neaktivni, odvisno od trenutnega počutja in tiste neaktivne, ki poskrbijo le za najnujnejša gospodinska opravila in večino dela na kmetiji prepustijo ostalim članom gospodarstva. V zadnjem primeru je intervjuvanec ponavadi preužitkar.

V kategorijo "prejemnik storitev" smo vpisovali, ali intervjuvancu kdo formalno ali neformalno pomaga v obliki storitev. Gre za oblike pomoči, ki niso neposredno finančne. Npr. pomoč pri opravilih, skrb in nega itd., ki prihaja s strani socialnih mrež oz., ki jih intervjuvanec črpa iz *neformalnega* omrežja socialne opore. Tu gre predvsem za družino, prijatelje, sosede in sorodnike. Hkrati smo v to kategorijo zajeli tudi *formalne* oblike pomoči, ki prihajajo s strani zdravstvenega osebja, patronažne službe, negovalk, privatne pomoči na domu ipd. Ugotovili smo, da se intervjuvanci najpogosteje poslužujejo neformalnih storitev, predvsem v obliki pomoči pri večjih kmečkih opravilih ali pri gospodinskih opravilih⁸. Pomagajo predvsem družinski člani, sorodniki, prijatelji in sosede.

Poleg storitev so nas zanimale tudi "finančne oblike pomoči". Tudi te smo delili glede na vir, torej na *formalne vire* (bančni krediti, krediti pri zadrugi) in pa *neformalne vire* (posojila od prijateljev, znancev, sorodnikov ali družine). Večinoma se intervjuvanci ne poslužujejo formalnih oblik pomoči. V primeru, da se odločijo za formalne vire se večinoma poslužujejo kredita pri zadrugi, manj pa klasičnih bančnih kreditov. Teh so se občasno posluževali v preteklosti, prav tako so se občasno posluževali neformalnih oblik posojil, predvsem pri gradnjah, nakupih strojev in drugih večjih izdatkih.

⁸

Natančneje stališča do formalnih oblik pomoči na domu opisujemo kasneje.

Intervjuvance smo spraševali tudi po njihovi aktivni dobi pred upokojitvijo. Zanimalo nas je predvsem ali so bili *zaposleni* ali zgolj *kmetje*. Pri tem smo kot zaposlene opredelili vse tiste, ki so imeli stalno zaposlitev, v prostem času pa so kmetovali, kot kmete pa tiste, ki so se preživljali izključno s kmetovanjem. Iz tega je izhajalo tudi vprašanje o njihovem osnovnem viru dohodka v dobi upokojitve. Večinoma je osnovni vir dohodka pokojnina ali kmečka pokojnina. Včasih so navajali tudi invalidsko pokojnino in razne "dodatke", npr. katastrski dohodek, varstveni dodatek, borčevski dodatek.

V drugi vrstici tabele imamo najprej opis gospodinjstva. Število oseb v gospodinjstvu smo navajali po sledečem ključu: v kolikor je intervjuvanec navedel, da v gospodinjstvu živi s partnerjem v eni etaži, v drugi etaži pa njegov potomec s partnerko in tremi otroki, smo v razpredelnico zapisali 2 + 5. To smo storili, ko smo iz intervjujev razbrali, da intervjuvanec sicer živi v ločeni etaži kakor njegov sin z družino, vsi skupaj pa delujejo kot eno gospodinjstvo. Kdo so člani gospodinjstva je zapisano v naslednjem razdelku. Ti so opisani glede na sorodstveno ali drugo relacijo, ki jo imajo v odnosu do intervjuvanca. V večini primerov je bilo gospodinjstvo sestavljeno iz dvogeneracijske ali iz trogeneracijske skupnosti. Nekaj je bilo tudi primerov, ko so intervjuvanci na kmetiji živeli sami ali samo z zakonskim partnerjem.

Pri kategoriji "zaposlitev" smo spraševali po zaposlitvenem statusu oseb, ki prebivajo v istem gospodinjstvu. V tem primeru so nam podatki večinoma manjkali, saj po njih nismo neposredno spraševali in jih je bilo ponavadi tudi težko razbrati iz intervjuja.

V drugi vrstici so bili nato vnešeni podatki za gospodarstvo kot celoto. Tu smo spraševali predvsem po velikosti kmetije, njeni primarni dejavnosti (npr. živinoreja, reja perutnine, prašičereja, poljedelstvo, vinogradništvo, sadjarstvo itd.). Zanimalo nas je tudi, kdo pomaga upravljati gospodarstvo. Ugotovili smo, da gospodarstvo večinoma upravljajo osebe, ki živijo na kmetiji, pomoč pa pridobivajo tudi s strani prijateljev, sorodnikov, sosedov in družine, redkeje se delovna sila najame. Ta kategorija se deloma prekriva s prej opisanim prejetjem neformalnih oblik storitev. Pod kategorijo opisa gospodarske enote smo vključili tudi opis infrastrukture kmetije (hiša in gospodarsko poslopje), v to kategorijo pa smo pripisali tudi navedbe lastništva travnikov, gozdov, sadovnjakov, njiv, kozolcev, zidanic, gmajne, itd.

V tretji vrstici imamo opis akterjev, ki so vključeni v intervjuvančevo življenje. Najprej nas je zanimalo kateri akterji igrajo vlogo pri zdravstvenih storitvah. Najpogosteje se intervjuvanci poslužujejo kar osebnega zdravnika, ki jih občasno tudi obišče na domu. Akterji vezani na osebno nego so odsotni. Intervjuvanci se ne poslužujejo ne tistih vezanih na formalne institucije kot tudi ne tistih neformalnih. Pri hišnih opravilih, to so predvsem vsakdanja opravila v hiši, pomagajo večinoma člani gospodarstva ali gospodinjstva. Delo na vrtu večinoma opravljajo ženske. Kmečka opravila opravljajo večinoma člani gospodinjstva ali gospodarstva, občasno pokličejo pomoč od zunaj. Tudi ta kategorija se deloma prekriva s kategorijo "kdo izvaja" in "prejemnik storitev". Za kategorije "urejanje administrativnih in pravnih zadev", "nakupovanje" in "prevozi" pa skorajda v nobenem primeru ni podatkov.

V kategoriji "družabništvo" smo spraševali po oblikah druženja. Najpogosteje navajajo neformalne oblike druženja z družino, prijatelji, sosedji in sorodniki, včasih pa tudi oblike druženja, ki nastanejo

znotraj formalnih združenj, predvsem društvo upokojencev, gasilsko društvo, društvo kmečkih žena in Cerkev.

V analizi smo se posebej posvetili štirim vprašanjem, ki smo jih tudi natančneje razdelali. **Analizirali smo razloge za kmetovanje** in ugotovili, da so pri intervjuvancih v ospredju trije razlogi: dedovanje kmetije, ljubezen in volja do kmetovanja ter dodaten zaslužek. Nato smo analizirali **razpolaganje z dohodkom**, kjer nas je predvsem zanimalo ali imajo dovolj dohodka za zadovoljevanje potreb ter za katere potrebe jim dohodka zmanjka. Ugotovili smo, da upravljanje z dohodkom implicira razvoj posebnih oblik in strategij gospodarjenja. Predvsem pri razporejanju dohodkov so najprej v ospredju osnovne življenjske potrebščine in plačevanje fiksnih stroškov. Če je mogoče nekateri varčujejo ali si privoščijo dobrine, ki niso osnovne. Sem spadajo dobrine povezane z osebno nego (frizer, pedikura) in higieno, plačljiva zdravila, zdravilišče, prehrambeni "priboljški" oz. kvalitetnejša hrana, cigareti. V redkih primerih imajo intervjuvanci dovolj denarja za darila vnukom in potovanja ali izlete ter nakup strojev in investicije v kmetijo.

Ko smo želeli meriti **percepcijo finančnega stanja pred in po upokojitvi** smo, bolj kot o finančnem stanju, dobivali splošne odgovore o tem, kako se je življenje spremenilo. Podobno kot pri razlogih za kmetovanje je bil tu odgovor dokaj enoznačen. Prevladovalo je mnenje, da se pravzaprav ni nič spremenilo, saj je prav tako potrebno delati tudi v pokoju. Nekateri, ki so bili v aktivni dobi zaposleni navajajo poslabšanje ekonomskega stanja ob upokojitvi.

Na koncu smo merili še **stališča do posameznih organiziranih oblik storitev**, ki jih nudijo javne ali privatne institucije (negovalke, patronažne sestre in domovi starejših občanov - DSO). Na tem mestu so nas zanimala predvsem **stališča do oskrbe na domu in odhoda v DSO**. Intervjuvanci so večinoma izpostavljali finančne vidike storitev in poudarjali negativne plati, saj bi si storitve le stežka privoščili. Izražali pa so tudi vrsto prepričanj vezanih na osebne razloge. Na eni strani so tovrstne oblike pomoči na institucionalni ravni sicer pozdravljali a kljub temu na individualni ravni izražali skepso predvsem do odhoda v DSO. Pri tem so poudarjali predvsem navezanost na domače okolje in družino ter občutek osebne nesvobode, ki bi ga utegnili imeti v DSO.

V nadaljevanju prikazujemo natančnejši vsebinski opis vseh navedenih kategorij glede na velikost kmetije. Najprej navajamo ugotovitve za majhne, nato za srednje in nazadnje še za velike kmetije.

Majhne kmetije (glej Tabelo 2, Priloga II)

V primeru majhnih kmetij (do 5 ha) smo intervjuvali štiri moške in tri ženske stare med sedemdeset in osemdeset let. Lastništvo kmetije je bodisi v solasti ali v popolni lasti intervjuvancev, eden od intervjuvancev je na kmetiji preužitkar, ki je kmetijo prepisal na sina.

4a_M_77_Majhna⁹: *Prepis kmetije sem že naredil, glavni razlog pa je bil, da je sin na ta način lažje dobil posojilo. Pogoji za prepis pa je bila ena postavka: da ostanem doma do smrti.*

⁹

Zaporedna št. intervjuja_spol_starost_velikost kmetije

V analiziranih primerih je večina lastnikov/solastnikov še vedno vsaj deloma aktivnih na kmetiji in opravila opravlja ob pomoči družine in sorodnikov. Intervenirajoča spremenljivka je v primeru aktivnosti/pasivnosti najpogosteje zdravstveno stanje intervjuvanca.

16a_Ž_75_Majhna: *Zdravje je bolj »kilavo«, ne zmorem več vsega sama, edino po hiši malo pospravim pa skuham. Razen ko je treba kako večjo čiščenje narediti po hiši, takrat pa pride hčerka pa obe vnukinji pa one tri generalno počistijo.*

4a_M_77_Majhna: *Lani sem bil izčrpan. Očitno sem bil preveč zaposlen, tudi jame sem še kopal, to pa je težaško delo, bolj primerno za mlade. Zato sem prenehal. Zdaj delam stvari, ki me ne utrudijo.*

Nasprotno pa tisti, ki svoje zdravje ocenjujejo za dobro še vedno aktivno delajo na kmetiji:

13a_M_70_Majhna: *Zdravje je dobro, lahko bi bilo slabše. Imam težave z želodcem, drugih posebnosti ni. Pomoči ne potrebujem. Še vedno skrbimo za kmetijo, in jo obdelujem sam in s svojimi najbližjimi.*

Intervjuvanci so prejemniki predvsem neformalnih oblik pomoči, ki prihajajo s strani ožjih družinskih članov, sorodstva, včasih sosedov. Gre predvsem za pomoč pri delu na kmetiji, večjih sezonskih opravilih in izposojanju strojev, predvsem od sosedov.

13a_M_70_Majhna: *Pri vsakdanjih opravilih mi pomaga ženin brat in občasno žena, ko je kakšno večje opravilo. Takrat pomaga tudi sin, ki živi doma in njegova partnerka. Redko pomagajo sosedji, včasih je to bilo pogosto, danes pa več ne, ker imamo stroje, s katerimi sami zmoremo.*

10a_M_76_Majhna: *Sedaj si pa sposodim te stvari. Obračalnika nimam, ker se mi je pokvaril. Tako da na roke obračam seno ali pa mi sosedje posodijo, če ne ravno takrat tudi oni sušijo.*

V nekaterih primerih je pojasnjeno, da gre za obliko vzajemne pomoči, ki je lahko medsosedska ali medgeneracijska, ki poteka znotraj družine. V prvem primeru gre predvsem za dogovore vezane na izmenjavo storitev:

10a_M_76_Majhna: *Zajtrk pa večerjo si sam naredim, kosilo pa dobim pri sosedih. Smo se dogovorili, da jim pomagam pri delu, oni mi pa skuhamo kosilo vsak dan. Je rekla sosedja, da njej pa že ni problema za enega več skuhati.*

V primerih pomoči med generacijama v družini pa je v analiziranih intervjujih mogoče naleteti na primere, da mlajše generacije poskrbijo za starejše v zameno za zapuščino ali izkupiček od kmetijskega pridelka.

17a_M_74_Majhna: *Midva ne marava iti v Dom za stare, ker sva preveč vložila v najin dom in to nama ne bi bilo nikoli povrnjeno. Tako sva se odločila, da bova enemu od sinov dala malo več, da bo skrbel za naju. Ostali bodo dobili enak delež, tisti ki bo najin skrbnik pa nekaj več.*

17a_M_74_Majhna: *Zemljo obdeluje vnuk, in ima tudi plačilo od tega kar proda, pa tudi subvencije so njegove. Jaz mu pa tu pa tam kaj pomagam.*

V primerih, ko intervjuvanec kmetijo in njene člane dojema kot povezano in enotno celoto, ki jo določa predvsem upravljanje skupnega gospodinjstva in gospodarstva, je v ospredju predvsem solidarnostna delitev dela, ki neposredno ne vključuje logike maksimizacije koristi, saj sta medsebojna pomoč in skupno delo na kmetiji nekaj samoumevnega.

2a_Ž_70_Majhna: *Pri teh opravilih mi pomagajo največ otroci. (tišina) S Petro (hči op.a.) si razdeliva delo v kuhinji, pa tudi Tjaša (vnukinja op.a.) že kaj skuha. Sebastjan (vnuk op.a.) pa pomaga pri živini. To imata čez skupaj s Petrom (mož op.a.).*

19a_Ž_79_Majhna: *Drugače pa imam 3 vnuke, enega vnuka pa dve vnukinji. Pri vsakdanjih opravilih mi pomagajo, niti mi ni treba nekaj dosti delati. Ko vidijo, da kaj delam, mi takoj priskočijo na pomoč. Večina mi pomagajo pri košnji trave, pri drvah pa pri kakih težjih delih. Ostalo pa zaenkrat še zmorem sama.*

Med intervjuvanci prevladuje nekakšen občutek samozadostnosti družine, predvsem v smislu tesnih podpornih socialnih mrež. Večinoma gre za t.i. razširjeno družino, ki bodisi živi v isti hiši ali pa v neposredni bližini in skupaj opravlja delo na kmetiji.

2a_Ž_70_Majhna: *hiša je razdeljena na dva dela, spodaj imava z možem spalnico in kopalnico, zgoraj pa so hči in vnuka, skupaj imamo kuhinjo in dnevno sobo. Zgoraj imajo tudi spalnice in še eno sobo, kamor spravljamo razne stvari. Sosednje ne pomagajo. Pa saj niti nimajo kaj. Zaenkrat se lahko 'rihtamo' še sami. Saj sva midva s Petom in otroci.*

4a_M_77_Majhna: *Vse opravimo sami v družini. Saj nas je dosti. Navajeni smo delati...*

Predvsem formalnih oblik finančne pomoči, kot so zasebna posojila, krediti ali posluževanje institucionalnih skrbstvenih storitev se izogibajo. Najbolj očitno je odklonilno mnenje do najmanj posojil in kreditov za kar obstaja več subjektivnih in objektivnih dejavnikov.

16a_Ž_75_Majhna: *...če boš šel na posodo je treba tisti potem tudi nazaj vrnit. Kredita tudi nisem imela nikoli.*

10a_M_76_Majhna: *Če ga ni, pa ne kupiš. Saj ne moreš kaj. Nočem si sposoditi denarja, ker nikoli ne veš kdaj ga boš lahko vrnil.*

Do oblik formalne oblike skrbstvene pomoči so manj nenaklonjeni, večinoma jo pozdravljajo a hkrati poudarjajo, da nimajo potrebe po tovrstni pomoči, saj imajo dovolj veliko oporo v razširjeni družini.

19a_Ž_79_Majhna: *Če bi hudo zbolela pa ne bi zmogla več sama skrbeti zase, bi se najprej obrnila na hčerko. Zato je dosti bolje, da si doma v svojem okolju, dokler še lahko hodiš okrog pa da nekdo pride k tebi pa, ti pomaga. Ko pa je nekdo nepokreten pa je bolje strokovna pomoč v domu.*

Druga dva dejavnika skepse do formalnih oblik skrbstvene pomoči sta predvsem vezana na finančno stanje in osebno prepričanje.

17a_M_74_Majhna: *O Domu za stare sem že razmišljal pa nisem preveč naklonjen temu. Marsikaj sem že slišal, da si tam not zaprt pa nikamor na moreš, hrana je nekje malo boljša, nekje malo slabša pa drago je...*

Najpogostejše oblike družabništva so večinoma neformalne: sosedje, družina in sorodniki, občasno tudi oblike družabništva, ki jih organizirajo formalna združenja, kot so gasilska društva, društva upokojencev in Cerkev.

10a_M_76_Majhna: *Veliko znancev imam. Če pa oni ne pridejo, grem pa jaz k njim. Ob nedeljah grem naokoli in obiščem prijatelje. Tako da dolgčas mi ni.*

19a_Ž_79_Majhna: *Drugače pa nimam rada »kofetkanja«, čvekanja pa opravljanja pa teh zadev. Rada imam pogovor pa da potem osebe gredo. Meni je zadosti, če se pogovorim s*

kakšnim sosedom, da rečemo kakšno kako je kaj, kaj kdo počne. Drugače pa imam stike s sorodniki pa tudi še s sošolci.

4a_M_77_Majhna: Ne, ne, videvamo se na veselicah, kadar so. V cerkev pa hodi redno vsako nedeljo. Tam se dobimo večinoma vsi iz vasi.

10a_M_76_Majhna: Pri gasilskem društvu sem. Tako da me kdaj obišče kak prijatelj gasilec, ali pa jaz njih.

Najpogostejši razlog za kmetovanje je ljubezen do kmetovanja, podedovanje kmetije in dodatni zaslužek.

2a_Ž_70_Majhna: Zemljo smo imeli, pa tudi mož je imel veselje do dela na kmetiji.

4a_M_77_Majhna: Glavni razlog, da sem vse življenje na kmetiji je ta, da sem kmetijo podedoval od svojega očeta. Pa tudi navajena sva bila delati na kmetiji.

10a_M_76_Majhna: Da si pridelaj hrano. Lahko bi šel kam delat, ampak mi je bilo všeč delo na kmetiji. Pa malo sem še drugje delal in sem prav lepo živel.

Večinoma so dohodki intervjuvancev skromni, glavni vir dohodka predstavljajo različne oblike pokojnine (kmečka, invalidska, starostna), občasno varstveni dodatek ali katastrski dohodek občasno v kombinaciji s prodajo pridelka. Prevladuje etos skromnosti in zadovoljevanja osnovnih življenjskih potreb.

19a_Ž_79_Majhna: Imam dovolj dohodkov in sem tudi zadovoljna s tem, kar imam oz. sem zadovoljna z malim. Moreš znati s tistim kar imaš preživeti. Jaz sem že od nekdaj taka, da če vidim da nekaj ne potrebujem potem tega ne kupim.

Poleg položnic oz. fiksnih stroškov intervjuvanci dohodke porabijo predvsem za osnovna živila, ki jih ne pridelajo na kmetiji, potrebščine in zdravila.

17a_M_74_Majhna: Najprej gledava z ženo, da poplačava položnice, potem pride na vrsto kuhinja, mesečno dvakrat opraviva z ženo večji nakup. V glavnem kupiva to kar nujno rabiva, kake zaloge midva nimava. Tako, da varčujemo, ker nikoli se ne ve, kdaj boš kakih 100 EUR potreboval. Varčujemo za nujne primere pa za gorivo, treba je na take stvari že med letom misliti, na spomladi je najhujše.

2a_Ž_70_Majhna: Največ gre za položnice in hrano. Pozimi malo več, ker ni vrta. Da, za sproti imamo dovolj, če bi pa hoteli prenoviti hišo ali kaj podobnega, pa ne bi bilo dovolj.

10a_M_76_Majhna: Denarja je pa malo. Ni ga dovolj. Plačati moram elektriko in ostalo, pa mi še zelo malo ostane. Skoraj nič. Če bi imel veliko denarja, bi marsikaj kupil. Kakšen traktor ali pa stroj.

13a_M_70_Majhna: Svoje dohodke porabim za kritje mesečnih stroškov (TV, elektrika, komunala, telefon, zavarovanje, za hrano). Kupujem stvari, ki zmanjkajo pri hiši. (hrana, pralni prašek...). Tudi avto imava, ki ga je treba vzdrževati. Dohodkov ni dovolj, ker žena nikoli ni bila zaposlena, ima zelo nizko starostno pokojnino, tako da prihodkov ni veliko. Večino sproti porabiva. V trgovini se poslužujemo cenejših izdelkov, da dobiva več. Zmanjka nama za kakšno zdravilišče ali pa kakšne izlete za več dni.

16a_Ž_75_Majhna: Edino za prehrano, druga tako ali tako ne moreš pa za kurjavo – drva je bilo potrebno kupit, ter ostale položnice, elektriko, dodatno zavarovanje. To vse plačujem jaz, sin dobi samo invalidnino nekaj čez 100 EUR, to je pa praktično nič. Privoščim si ničesar. Čez mesec pa mi nekako uspe prit, tako da si razporedim denar. Zmanjka mi denarja za kak

priboljšek ali pa oblačilo, te stvari je potrebno preprosto črtat in pozabit, ker imajo nujne stvari prioriteto.

Le izjeme si lahko privoščijo priboljške:

4a_M_77_Majhna: Največ porabimo za položnice in za darila za vnuke. Pa enkrat na leto greva z ženo v toplice, poleti pa na morje. Vsega imamo dovolj, saj zdaj ne potrebujemo veliko, ker ne gradimo več. Zadovoljni smo, ker imamo kmetijo, ki nam daje kvalitetno doma pridelano hrano.

Zanimiva je tudi percepcija finančnega stanja pred in po upokojitvi. Razen dveh intervjuvancev, ki sta bila kmet in gospodinja, so bili v času aktivne dobe vsi ostali zaposleni in so vzporedno kmetovali. Med intervjuvanci na eni strani prevladuje občutek, da se z upokojitvijo nič ni spremenilo;

2a_Ž_70_Majhna: Ko si doma, ne rabiš toliko. Recimo, da shajamo enako kot prej, ker tudi prej plača ni bila preveč visoka. Za sproti pa imamo.

na drugi strani pa zaznavajo rahlo poslabšanje finančnega stanja:

10a_M_76_Majhna: Se mi zdi, da sem imel več. Ampak potem si pa vedno starejši in ne moreš več toliko sam naredit, pa potrebuješ več denarja.

13a_M_70_Majhna: Je pa res, da je bilo takrat, ko sem delal vse boljše in lažje. Vstop v Evropo je prinesla dražji standard, novo valuto, višje cene.

16a_Ž_75_Majhna: Lahko rečem, da se je z upokojitvijo moje finančno stanje spremenilo malo na slabše, ko je mož delal je bilo skoraj malo bolje.

Stališča do posameznih oblik storitev, pri čemer smo spraševali po storitvah nege na domu in po storitvah, ki jih nudijo domovi starejših občanov (DSO), so dokaj enotna. Večina izmed intervjuvanih o storitvah še ne razmišlja, saj menijo, da se gre s tem vprašanjem ukvarjati ko in če se bodo soočili s hudo boleznijo in nepokretnostjo.

V prvi vrsti bi se v tem primeru obrnili na družino in sorodnike:

19a_Ž_79_Majhna: Če bi hudo zbolela pa ne bi zmogla več sama skrbeti zase, bi se najprej obrnila na hčerko. Zato je dosti bolje, da si doma v svojem okolju, dokler še lahko hodiš okrog pa da nekdo pride k tebi pa, ti pomaga.

Odhod v DSO je za večino zadnja možnost v primeru, da bi bili zaradi nepokretnosti v breme svojim bližnjim.

2a_Ž_70_Majhna: O tem še nisem razmišljala, ampak, če bi bila enkrat tako daleč, bi šla takoj. Prednost je to, da drugi poskrbijo zate, če potrebuješ zdravstveno pomoč, pa tudi kuhat ni treba. Slabost so pa stroški. In to, da nimaš zraven sebe bližnjih.

16a_Ž_75_Majhna: V primeru, da bi huje zbolela bi se najprej obrnila na otroke, če pa ne bi mogli skrbeti zame bi pa šla v Dom. Za pomoč na domu sem že slišala, če ne bi zmogla sama skrbeti zase bi mogoče razmislila v to smer, da bi mi parkrat na teden nekdo pomagal. Samo trenutno še teh uslug ne potrebujem zato nisem o njih niti razmišljala. Moje mnenje pa je takšno, če ne bi zmogli skrbeti zame mi drugega, kot dom ne bi preostalo. Hčerka pa ima takšno mnenje zato, ker sem jaz tudi njen pomagalo in skrbela zanjo, zdaj bi pa ona rada poskrbela za mene. Moje mnenje o Domu za stare je pozitivno sploh v takem primeru, ko nekdo ne more več skrbeti sam zase.

4a_M_77_Majhna: Če bi me kap, bi šel v dom. Ja, če pride huda bolezen, potem je dom najprimernejši. Mladi so dandanes po cele dneve v službah.

Kot pozitivne lastnosti DSO navajajo predvsem polno oskrbo:

10a_M_76_Majhna: Če ne drugače, bi šel pa v dom. Saj ne moreš kaj drugega. Saj ni slabosti. V redu, je, če nimaš kje drugje biti. Tam ti drugi skuhajo in operejo, ne rabiš nič skrbeti. Je pa res, da je drago. Ampak bi že država nekako uredila, če bi bilo treba. Saj me ne bi mogli pustiti kar umreti.

13a_M_70_Majhna: V DSO bi šel, ne vidim ovir. Vem, da je v domu zelo dobro poskrbljeno za ljudi mojih let in vem, da je vse kar star človek potrebuje na enem mestu.

Negativne plati DSO in nege na domu pa so predvsem vezane na finančne vidike.

13a_M_70_Majhna: Edino, kar je problem so predrage storitve. Previsoke cene in prenizke pokojnine. Moji prijatelji in sosedji imajo pozitivno mnenje o Domovih in tudi sam menim isto.

19a_Ž_79_Majhna: Glede financ pa odhoda v dom je tako, neko pokojnino imaš, pa ponavadi še nekaj zemlje, ki jo potem podedujejo otroci. Zdaj, ker bi otroci dobili delež, bi neki odstotek mogli plačevati oni, če pa ne bi bili tega zmožni pa stopi zraven občina.

Zadržki do odhoda v DSO se pojavljajo tudi na ravni osebnega prepričanja. Intervjuvanci menijo, da bi v DSO imeli nižjo kvaliteto življenja kot doma. Predvsem zato pozdravljajo oblike pomoči na domu.

17a_M_74_Majhna: O Domu za stare sem že razmišljal pa nisem preveč naklonjen temu. Marsikaj sem že slišal, da si tam not zaprt pa nikamor na moreš, hrana je nekje malo boljša, nekje malo slabša pa drago je.

19a_Ž_79_Majhna: Pravijo, da je tudi dobro če greš v dom, da si med svojimi somišljeniki. Ampak jaz pa ravno tega nimam rada, me dostikrat vabijo na te izlete z upokojenci, pa ne grem rada, ker tam poslušam samo jamranje. Negativno se mi zdi to, da so včasih bile to hiralnice, danes je sicer drugače.

Srednje kmetije (glej Tabelo 3, Priloga II)

V primeru srednjih kmetij (od 5 do 20 ha) smo intervjuvali dva moška in štiri ženske stare med osemindeset in triinosemdeset let. Lastništvo kmetije je bodisi v solasti ali v lasti intervjuvancev, dva od intervjuvancev sta na kmetiji preživetkarja, ki sta kmetijo prepisala na potomce. V obeh primerih so posredi zdravstveni razlogi:

12a_M_77_Srednja: Za kmetijo sam več ne zmorem skrbeti, ker mi zdravje ne dopušča tega. Kmetijo sem že prepisal na hčerko in njeno družino, ki jo obdeluje in skrbi zanjo.

18a_Ž_68_Srednja: Sin pa snaha delata odzunaj, jaz pa kuham notri, pospravljam in pazim vnukinji, ko prideta domov iz šole in vrtca. Rada bi še delala kaj odzunaj pa me zdravje več ne pusti.

V analiziranih primerih so vsi ostali lastniki kmetij in še vedno aktivni in delo opravljajo sami;

8a_Ž_72_Srednja: Bolj kot ne kar sama z možem vse narediva. Jaz kuham in pospravljam, on pa gre v hlev, pa po travo. Zaenkrat še ne rabiva kakšne pomoči.

Pogosto jim pri delu pomagajo tudi njihove družine in sorodniki.

14a_Ž_77_Srednja: Živim na kmetiji skupaj z najmlajšim sinom, sin je samski star je ... nikjer ni zaposlen. Taka, da skrbiva oba za kmetijo. Jaz skrbim za gospodinjstvo, vrt ter za živali. Ob pa skrbi za vse ostalo košnjo, drva, dela s stroji ter traktorjem pomaga mi pa tudi v hlevu...

6a_M_79_Srednja: Pri vsakdanjih opravilih mi pomagajo hčerka, vnukinja in tudi sin.

15a_Ž_83_Srednja: Za kmetijo skrbimo sin, snaha in pa jaz. Snaha skrbi za gospodinjstvo, za živali v hlevu ter za vrtničkanje. Sin pomaga snahi v hlevu ter skrbi za večja dela na njivi, za košnjo ter ostale stvari. Ob večjih delih nam priskočijo na pomoč tudi sorodniki.

Tako kot pri majhnih kmetijah je omejevalni dejavnik aktivnosti na kmetiji slabo zdravstveno stanje intervjuvancev.

15a_Ž_83_Srednja: Za kmetijo še vedno skrbim. Do pred kratkim sem skrbela za hlev, potem pa sem zbolela, tako da je zdaj to delo prevzela snaha. Jaz pa delam na vrtu, na njivi, skrbim za rože. Tu pa tam pomagam še tudi po svojih zmožnosti v hlevu, ne pa več tako aktivno, kot včasih.

Oblike neformalne pomoči so izrazite tudi v primeru sezonskih večjih del.

8a_Ž_72_Srednja: Poleti v travniku vedno pride prav kakšna pomoč, takrat pride še hčerka in vnukinja, katera ima konja pri nas. Smo se dogovorili, da bomo skrbeli za njega, če nam bo pomagala pri spravilu sena. Saj je pridna... Pa tudi ko pobiramo krompir pridejo pomagati, pa razna druga opravila.

6a_M_79_Srednja: Poleti, ko sušimo seno ali pa pobiramo krompir pridejo pomagati otroci in vnuki. Drugače pa sam delam.

14a_Ž_77_Srednja: Zaenkrat se še glede zdravstvenega stanja dobro počutim. Tako, da lahko dela v hiši in hlevu sama opravljam. Pri kakih težjih delih pa mi pomaga sin ali pa mi priskočijo na pomoč hčerke in zet.

V nekaterih primerih je oblika neformalne pomoči tudi finančna:

18a_Ž_68_Srednja: Če bi bila sama ne bi preživela z mojo pokojnino. Ker pa sem v skupnem gospodinjstvu s sinom, tako pa mi gre skozi. Če se zgodi, da mi zmanjka denarja za kako stvar se obrnem na sina pa da on zraven. Nazadnje sem si kupila spalnico pa mi je zmanjkalo pa je dan sin zraven. Pa morje sem enkrat šla na Rab, takrat mi je on to plačal.

Predvsem formalnih oblik finančne pomoči, kot so zasebna posojila, krediti ali posluževanje institucionalnih skrbstvenih storitev se izogibajo. Tako kot pri majhnih kmetijah je najbolj očitno odklonilno mnenje do najemanj posojil in kreditov za kar obstaja več subjektivnih in objektivnih dejavnikov.

14a_Ž_77_Srednja: Denarja si tudi ne izposojam. Zmeraj gledam, da mi nekako znese. Če pa bi se znašla v takšni situaciji bi se pa obrnila na hčerko.

12a_M_77_Srednja: K sreči živim skupaj s hčerko in si pomagamo in delimo stvari, tako da mi ne zmanjka denarja kar tako. Nekako se dogovorimo. Ne varčujem, niti nikoli nisem vzel kredita. Rajši česa nimam, kot da vzamem kredit ali si izposodim denar. Nikoli si nisem in si niti ne bi izposodil denarja.

Najpogostejše oblike družabništva so tudi v primeru srednjih kmetij večinoma neformalne: sosedje, družina in sorodniki, občasno tudi oblike družabništva, ki jih organizirajo formalna združenja, kot so razna društva.

12a_77_M_Srednja: *Enkrat letno, po novem ali pred novim letom me obiščejo člani Društva invalidov, in mi prinesejo koledar dogodkov za prihodnje leto. Drugače pa me redno obiskuje hčerka, ki ne živi z mano, in sosedji, znanci in bratje in sestre z družinami.*

15a_Ž_83_Srednja: *Na obisk pridejo predvsem sorodniki in sosedje, ponavadi na kakšen pogovor.*

8a_Ž_72_Srednja: *Ja, sem v društvu kmečkih žena. In potem se enkrat na leto dobimo pri vsaki izmed nas doma. Poleti bomo imele piknik pri nas. Saj drugače tudi pridejo na obisk, ampak enkrat na leto pa res vse pridejo.*

18a_Ž_68_Srednja: *Obiske imam večinoma sorodnike, sosedje, ki pridejo na kakšen pogovor.*

Podobno kot pri prej opisanih majhnih kmetijah je tudi pri srednjih kmetijah osrednji razlog za kmetovanje dedovanje kmetije ter ljubezen do kmetijstva, finančni razlogi pa so posredni.

6a_M_79_Srednja: *Od vedno smo imeli kmetijo, živel sem na kmetiji in potem tega nisem opustil, ko sem podedoval. Še naprej sem kmetoval in še vedno kmetujem, imam veselje od tega.*

8a_Ž_72_Srednja: *Nisva hotela opustiti, saj sva oba rada delala na kmetiji. Pa še prav nama je prišel kakšen tolar več.*

12a_M_77_Srednja: *Podedoval sem jo od staršev. Nisem bil zaposlen v podjetju. Kmetija je predstavljala glavno vir pridelave hrane in zaslužka. Dalo se je preživeti s tem.*

14a_Ž_77_Srednja: *Za kmetovanje sva se odločila zato, ker drugih možnosti za zaposlitev v tem okolju nisva imela in tako nama ni preostalo drugega, kot da nadaljujemo, kar so začeli njegovi starši.*

18a_Ž_68_Srednja: *Jaz sem bila iz kmečke družine, mož pa je bil mlinar. Odločila sem se pa z veselja, jaz sem imela zmeraj veselje do dela na zemlji. Posredno je bil pa tudi finančen razlog, ker se nisem šla nič učiti.*

V primerjavi z intervjuvanci iz majhnih kmetij je pri intervjuvancih iz srednje velikih kmetij opaziti nekoliko boljši standard. Večina jih odgovarja, da imajo denarja dovolj in da lahko nekaj tudi privarčujejo. Opaziti je tudi, da si pogosteje privoščijo priboljške (izleti, obleka, avto, zdravilišče) oz. denar porabijo za obdarovanje bližnjih. Tako kot pri majhnih kmetijah intervjuvanci dohodek najprej namenijo predvsem osnovnim potrebščinam in živilom, nato pa si kupijo priboljške ali denar varčujejo.

6a_M_79_Srednja: *Ja imam. Kupim, kar je treba kupiti. Najprej plačam račune, potem za hrano, obleko. Ne, je dosti denarja, ga ne zmanjka, še nikoli ga ni zmanjkalo. Malo tudi varčujem, če ga ne porabim, ga imam na banki.*

Kot pomemben dejavnik zagotavljanja nekoliko višjega standarda se kaže doma pridelana hrana.

8a_Ž_72_Srednja: *Malo morava varčevati, ampak gre skozi mesec. Veliko hrane si pridelava doma, na vrtu in na njivi, mleko imava doma, meso imava. Ostalo pa kupiva. Dovolj imava, da nisva lačna, če bi pa imela še več, bi pa mogoče še kdaj kam šla.*

Višji standard pa je lahko povezan tudi z dohodkom od kmetije.

14a_Ž_77_Srednja: *Vsa moja pokojnina gre za položnice, plačujem pa tudi sinu za njegovo pokojnino vsak mesec, ker sin ne dobi nobenih prihodkov. Kar nama pa ostane od prašičev pa pokrijeva ostale stroške, kot so kurjava, avto, zavarovanja ter hrana. Denarja imam toliko, da pokrijem stroške skratka, da preživim skozi mesec. Varčevati ne morem.*

Ali pa je standard povezan tudi z dejstvom, da intervjuvanci živijo v istem gospodinjstvu z družino, ki jim finančno tudi pomaga. Tako si lahko s pomočjo družine privoščijo tudi priboljške.

18a_Ž_68_Srednja: *Za kuhinjo, za obleči, da si kaj privoščiš. Zdravil mi zaenkrat ni treba plačevati, razen kakšna mazila, za sladkorno jih dobim, prav tako tudi injekcije. Privoščim si to, kar lahko jem, ker imam dieto, te stvari pa so drage. Zdaj grem v Lendavo v zdravilišče, to si bom tudi sama financirala. Ne smeš bit zahteven, bolj skromen pol še nekaj gre. Če bi bila sama ne bi preživela z mojo pokojnino. Ker pa sem v skupnem gospodinjstvu s sinom, tako pa mi gre skozi. Dostikrat se moreš čemu odreči, ker nimaš denarja. Kakšni boljši prehrani, ker je vse tak drago, kakšni lepi obleki ki bi si jo želel kupiti. Če se zgodi, da mi zmanjka denarja za kako stvar se obrnem na sina pa da on zraven.*

So pa tudi intervjuvanci, ki si priboljškov ne morejo privoščiti. Eden od intervjuvancev je preužitkar in njegovo finančno stanje je slabše kot v prejšnjem primeru.

12a_M_77_Srednja: *Dohodke porabim za plačilo položnic (RTV, električna) ter za živež (pralni prašek, hrana). Kuha mi hčerka, ki ji prispevam za stroške. Nikamor ne grem. Zmanjka mi za »luksuz«, za zdravilišče. Vsak mesec komaj pridem skozi mesec, vedno je isti problem. K sreči živim skupaj s hčerko in si pomagamo in delimo stvari, tako da mi ne zmanjka denarja kar tako.*

Splošno gledano gospodarjenje s finančnimi viri najbolje ponazarja sledeč citat iz katerega je razvidna predvsem hierarhija prioritete.

15a_Ž_83_Srednja: *Ko dvignem pokojnino poplačam najprej vse položnice: kurilno olje, časopis, rtv ter zavarovanje. Preostali del denarja dam za prehrano in zdravila. Če mi ostane še kakšen denar pa ga porabim, za sproti, včasih ima kdo rojstni dan, ali pa kaj podobnega. Dovolj prihodkov za vse, kar potrebujem in želim nimam. Ne morem si privoščiti vse zdravil, raznih priboljškov v prehrani. Rada bi tudi vnukov dala kakšen denar, pa mi to enostavno ne znese. Potrebno bi bilo tudi vzdrževati hišo in ostala gospodarska poslopja pa je denarja za te stvari ni, ker je treba najprej poplačati najnujnejše in to so položnice. Varčujem ne, živim bolj skromno, toliko da mi gre skozi mesec in je nemogoče, da bi varčevala, enostavno ne gre s tako malo pokojnino.*

Pri percepciji finančnega stanja pred in po upokojitvi ena izmed intervjuvank ne navaja sprememb, medtem ko drugi intervjuvanec navaja predvsem makroekonomske dejavnike.

8a_Ž_72_Srednja: *Ni bilo neke razlike. Saj potem je dobival pokojnino. Pa še meni je bilo lažje, ker sva bila potem oba po cele dneve doma.*

12a_M_77_Srednja: *Zdi se mi, da je z upokojitvijo težje, kot prej. Danes je težko, niso rožnati časi. Vse je dražje, smo v evropskem standardu, ki je drugačen od tistega, ki smo ga mi prej živeli.*

Stališča do posameznih oblik storitev, pri čemer smo spraševali po storitvah nege na domu in po storitvah, ki jih nudijo domovi starejših občanov (DSO), so dokaj enotna. Podobno kot pri majhnih kmetijah večina izmed intervjuvanih o storitvah še ne razmišlja, saj menijo, da se gre s tem vprašanjem ukvarjati ko in če se bodo soočili s hudo boleznijo in nepokretnostjo.

6a_M_79_Srednja: *Nisem še razmišljal. Sam pa ne bi želel oditi. Ne vidim kake slabosti, ampak jaz sem navajen biti doma, pa na kmetiji. Prednosti pa so, da če ne moreš delat ti tam strežejo, pa poskrbijo za tebe. To je že zelo fajn reč, da lahko greš v dom, če nimaš doma kaj pa če ne moreš delat.*

Prav tako kot pri majhnih kmetijah bi se tudi intervjuvanci iz srednje velikih kmetij najprej obrnili na svojce šele nato na formalne oblike pomoči. Formalne oblike pomoči so po njihovem mnenju namenjene predvsem ljudem brez mrež socialne opore. Negativni dejavniki, ki jih najpogosteje navajajo so predvsem cene storitev na domu in cena DSO.

12a_M_77_Srednja: *Če bi potreboval pomoč, bi najprej prosil hčerko naj poskrbi zame. Razmišljam tudi o patronaži, a se zavedam, da jih ni mogoče dobiti, ko si jih človek zaželi, da pridejo na dom nudit pomoč. Tudi o obliki pomoči na domu razmišljam. Veliko o tem slišim po radiu in na TV. Samo pri nas je problem pozimi, ker smo visoko in ne morejo do nas. Tudi plačat je treba. Ne poznam cene, a poceni sigurno ni.*

Tudi o odhodu v DSO sem že razmišljal, a problem se pojavi v ceni, ki je ne bi zmogetl nikakor kriti. DSO je iskana storitev danes, vedno več ljudi bo potrebovalo te storitve. Ljudje, ki so v Domu, hvalijo Dom. Vidim problem glede visoke cene in nizkih pokojnin.

15a_Ž_83_Srednja: *Če bi huje zbolela bi se obrnila na snaho in sina. Snaha je doma gospodinja, tako da ne bi bilo težav, da bi skrbela zame. O drugih možnostih ne bi niti razmišljala, ker je snaha doma. Za pomoč na domu sem že slišal pa se mi zdi vrede. Sploh za tistega starostnika, ki res nima nikogar. Pozitivno se mi zdi predvsem to, da si še zmeraj doma v lastni hiši in pride nekdo k tebi, in ti pomaga z oskrbo in podobnim. Slabo se mi edino zdi po finančni plati, mnogi nimamo tako velikih pokojnin in bi si to pomoč težka sami privoščili. Drugače pa imam o domu dobro mnenje. Spet lahko rečem, da je dober za tiste, ki nimajo nikogar. Tisti pa, ki smo lahko doma pa, ki imamo nekoga, da bi skrbel za nas pa se mi ne zdi smiselno, da bi šla v Dom, ker navsezadnje je Dom drag.*

Medtem, ko se v drugih primerih skrb za ostarele kaže kot nekaj samoumevnega, v nekaterih primerih so s strani intervjuvancev izpostavljeni celo občutki nelagodja, saj ne želijo obremenjevati družine, pa si je v enem primeru intervjuvanka zagotovila oskrbo tako, da je kmetijo prepisala na sina.

18a_Ž_68_Srednja: *Če bi zbolela bi sin poskrbel zame, jaz sem mu dala kmetijo in je to njegova dolžnost.*

Vendar so poleg navedenih finančnih dejavnikov prisotni tudi subjektivni dejavniki vezani na občutek osebne svobode in kvalitete življenja.

8a_Ž_72_Srednja: *Ne bi mi bilo preveč všeč, da tuji ljudje hodijo po hiši. Ampak če ne bi šlo drugače...*

Ne vem. Moj brat je v domu, pa ga grem večkrat obiskat. On že vedno reče, domov bi šel rad. Tam si v sobi cel dan, jaz sem pa navajena iti ven, pa kaj delati. Ne vem če je to za mene. Če ostaneš sam, pa ne moreš več poskrbeti za sebe potem ja. Dokler pa še lahko, pa ni kake prednosti. Nisi več na svojem, pa poceni tudi niso domovi.

Velike kmetije (glej tabelo 4, Priloga II)

V primeru velikih kmetij (nad 20 ha) smo intervjuvali pet moških in eno žensko starih med osemindeset in šestinosemdeset let. Lastništvo kmetije je v lasti treh intervjuvancev, dva od intervjuvancev sta na kmetiji preužitkarja eden pa član gospodinjstva, saj je lastnica kmetije njegova zakonska partnerka. Intervjuvanca, ki sta preužitkarja sta na kmetiji deloma aktivna, saj zaradi zdravstvenih razlogov ne moreta več samostojno upravljati kmetije.

9a_Ž_80_Velika: *Za naju z možem kuham sama, pa pospravim tudi, na kmetiji pa večidel dela sin, ki je že upokojen. Prej sva z možem vse sama delala, zadnjih 5 let, pa je delo prevzel sin. Saj jaz še tudi kaj naredim, pa mož tudi, ampak ne morem več vsega. Preveč je za mene. Včasih kak dan se ne počutiš v redu, pa nič ne moreš narediti. Tako da sedaj »tamladi« delajo, midva pa pomagava. Včasih je bilo pa ravno drugače.*

Eden izmed intervjuvancev, ki je še vedno lastnik kmetije, pa navaja namene o prepisu lastništva, ki so povezani z zdravstvenimi razlogi.

1a_M_73_Velika: *Do prenosa lastništva še ni prišlo, vendar je mislim, da bo najbrž kmalu moralo priti do tega, kajti sam ne zmorem več toliko dela, je preveč naporno. Počutim se sicer še zmeraj dobro, ampak pridejo dnevi, ko rabim veliko počitka in ne zmorem dela, saj se hitreje utrudim.*

Tisti, ki so na kmetiji še vedno aktivni opravljajo vsakdanja dela s pomočjo družine, v primerih večjih del pa pomagajo tudi sorodniki občasno znanci in prijatelji.

7a_M_79_Velika: *Pri vsakdanjih opravilih nihče, še zmorem sam. Zaenkrat še ni potrebe. V hlevu sama z ženo narediva vse kar je potrebno. Pri sezonskih opravilih pa mi pomagajo – hčerka, zet in vnuka. Včasih pa še kdo od znancev, prijateljev, če delamo kaj večjega. Tudi v gozd ne hodim več pripravljat drvi, tako da mi tudi pri tem pomagajo drugi.*

1a_M_73_Velika: *Na kmetiji delata tudi žena in sin. Slednji sedaj opravlja več dela, saj sam ne zmorem toliko. Pri vsakdanjih opravilih mi pomaga njegova žena. Le-ta skrbi za gospodinjstvo in tudi upravlja z denarjem, plačuje položnice, nakupuje...Sam pa poskrbim za delo, ki je zunaj in v hlevu. Kmetijska opravila opravljam skupaj s sinom.*

5a_M_72_Velika: *Na kmetiji sem jaz gospodar, lotim se vsakega dela. Najbolj mi pomaga žena, včasih tudi hči. Noben drug. Sama sva z ženo. Le pri koruzi mi pride pomagat nekaj ljudi, sosedov. Za živino pa skrbim jaz.*

Najpogostejše neformalne oblike pomoči zadevajo pomoč pri upravljanju kmetije. Poleg ljudi, ki so člani gospodinjstva ali gospodarstva pa oblike pomoči prihajajo predvsem od sorodnikov, prijateljev in sosedov od katerih si najpogosteje sposojajo stroje.

9a_Ž_80_Velika: *Otroci pridejo pomagati z družinami. Ampak ne vsi. Sosedje pa niti ne, včasih si sposodijo kak stroj. Ampak se pa v redu razumemo.*

7a_M_79_Velika: *Seveda nam pomagajo (sosedje, op.a.). Največ na ta način, da si izposojamo stroje. Pa tudi pomagat pridejo, če je potrebno. Včasih se spomnim, da smo si še več pomagali drug drugemu.*

Pomoč pa ni vezana zgolj na kmetovanje, gospodinjstva in hišna opravila. Ena od intervjuvank navaja, da ji družina pomaga npr. pri prevozih.

zdravnico, ki mi pomaga, ko je sila. V gostilno pa ne grem nikoli. Danes kmetje ne hodijo več v gostilne.

Razlogi za kmetovanje so podobni kot pri majhnih in srednjih kmetijah, v ospredju so dedovanje kmetije, ljubezen do kmetovanja in finančni razlogi.

1a_M_73_Velika: Kmetijo so imeli v lasti že moji predniki, tako, da je to šlo nekako iz roda v rod. Že od malega sem delal na kmetiji in tudi, ko sem se zaposlil, sem vzporedno kmetoval. Takrat sva na kmetiji delala oba z mojim očetom, sedaj pa s svojim sinom. Rad delam na kmetiji, to je tudi razlog, da tega nisem nikoli opustil.

7a_M_79_Velika: Primoran sem bil. Kmetijo sem dobil kot dediščino od svojega strica. Prej sem mu veliko pomagal, ni imel svojih potomcev in posestvo je zapustil meni. Tako sem začel s kmetovanjem.

9a_Ž_80_Velika: Rada imam živali in delo z njimi. Pa prav je prišel kakšen dinar, zato sva pa z možem nadaljevala s kmetovanjem.

5a_M_72_Velika: Mleko prodajam. Vozim ga v Gorenjo vas. Tudi 350 l na dan, poleti pa le okoli 150 l. Če imaš nad 500 l dnevno pridejo na dom. Pa kakšnega bika prodam. Pri prodaji pa se lahko zaneses le na domačega kupca, tuji niso zanesljivi.

11a_M_68_Velika: Kmetoval sem 40 let, priženil sem se na kmetijo. Razlog je tudi ta, da se je dalo preživeti s kmetijo, da smo pridelke pridelali doma.

Večina izmed intervjuvancev iz velikih kmetij meni, da ima dovolj dohodka za sprotno preživetje in vsakdanje potrebe, menijo pa, da občasno občutijo finančni primanjkljaj posebno v primerih, ko pride do nepredvidenih ali izrednih stroškov, kot je npr. zdravljenje živine.

1a_M_73_Velika: Imamo dovolj dohodkov za vse, kar potrebujemo, čeprav pride včasih obdobje, ko bi potrebovali več. Na primer, ko nam zbolí živina in je treba kupiti zdravila ali pa se pokvarijo kmetijski stroji, brez katerih ne moremo opraviti dela.

V primeru, da zmanjka dohodka eden od intervjuvancev kot rešitev finančnega stanja navaja, da se ne poslužuje storitev, ki jih je potrebno plačevati (npr. veterinarja), v kolikor pa je potrebno pa proda živino.

5a_M_72_Velika: Glavni izdatki so položnice, občina, nafta. Bale sena tudi plačujem, živino pa zdravim sam, ker sem se v življenju veliko naučil. Na ta način veliko prihranim. Zaenkrat imam dovolj dohodkov, čeprav politika ne podpira kmečkega gospodarstva. Pa bi morala.

Še ena izmed preživetvenih strategij, ki jih uporabljajo intervjuvanci je strategija omejevanja pri vsakdanjih življenjskih potrebah in pri večjih investicijah v kmetijo:

7a_M_79_Velika: I: Ali imate dovolj dohodkov za vse kar potrebujete in želite? R: Ne vem kaj naj rečem. Nekje srednje. Lahko dostojno živimo, seveda pa, če bi bilo več dohodkov, bi bilo še bolje. I: Za katere stvari pa bi še potrebovali denar? R: Kupili bi kakšne nove stroje, kaj obnovili, vložili bi v kmetijo. Denarja si pa ne grem izposoditi. Če ga zmanjka, pa tisti čas bolj skromno živimo.

Predvsem intervjuvanca, ki sta preužitkarja navajata odrekanje priboljškom.

9a_Ž_80_Velika: Če bi bilo denarja bi si pa še kupila kaj. Kakšna nova oblačila večkrat, pa šla bi kam. Saj pravim, za kakšne priboljške. Kupila bi si kakšno novo oblačilo. Pa vnukom bi

pomagala finančno. Sedaj bi jim rada, pa ne morem, nimam toliko denarja. Ne, ne varčujem. Če mi hodi kaj viška, dam pa vnukom kaj. Ampak sama imam zelo nizko pokojnino, mož ima malo več. Tako da skupaj nama gre, če bi bila pa sama, pa ne vem kako bi.

11a_M_68_Velika: Pokojnino porabim za pokrivanje stroškov in za hrano. Pokojnina je prenizka za vse stroške in še kaj za povrh, kar si človek poželi. Čeprav imava oba pokojnino, težko prideva skozi mesec. Približno 300 EUR ali več bi potrebovala, da bi si lahko privoščila še kaj za priboljšek. Zdravilišč, izletov in podobnega si niti ne privoščiva, ker nama za nujne stvari komaj ostane. Vsak mesec je ista zgodba z denarjem. Ko zmanjka denarja, živiva z minimalnimi potrebami. Le najnujnejše kupiva. Ne izposojava si denarja, niti ne varčujem za namenom. Najhujše je, ker zmanjka denarja za stvari, ki bi si jih človek želel privoščiti, pa ne gre.

Po drugi strani pa imajo nekateri zelo minimalne potrebe.

3a_M_86_Velika: Ne, ne rabim denarja, imam svojo penzijo. Dobivam kmečko pokojnino in borčevski dodatek. Imam za položnice in cigarete. Ne, ne trpim pomanjkanja. Vesel sem, da imam svoj dom, da hodijo k meni, da imam za cigarete.

Ko smo jih povprašali o percepciji spremembe finančnega stanja pred in po upokojitvi smo dobili skorajda enoznačen odgovor, da se pravzaprav nič ni spremenilo. Bolj kot na finančno plat pa je njihova percepcija predvsem vezana na količino dela, ki so ga opravljali pred in po upokojitvi.

1a_M_73_Velika: Z upokojitvijo se moje življenje ni kaj dosti spremenilo. Res je, da imam manj časa in se mi zdi, da se tudi hitreje staram.

3a_M_86_Velika: Nič se ni spremenilo, življenje teče naprej.

5a_M_72_Velika: »Iti v penzijo« pa za kmeta ne spremeni nič. Življenje gre naprej. Delo je isto kot pred upokojitvijo.

7a_M_79_Velika: I: Ko ste se upokojili, ste potem težje finančno shajali? R: Rožnato ravno ni bilo. Je bilo malo pomanjkanja, ampak je vseeno šlo. Smo pa malo bolj skromno živeli. Delat še ravno tako moram, ni se veliko spremenilo.

Eden od intervjuvancev pa je navedel makoekonomski dejavnik, vezan na prevzem nove valute.

11a_M_68_Velika: Včasih je bilo lažje živeti, kot danes. Ni bilo toliko stroškov, kot danes. Z EURI je šlo na slabše. Oba z ženo se počutiva revna, žena ima še nižjo pokojnino kot jaz.

Podobno kot pri majhnih in srednjih kmetijah je stališče do posameznih oblik pomoči na domu in odhodu v DSO dokaj enoznačno. V primeru potrebe po negi bi se intervjuvanci najprej obrnili na ožje družinske člane, v primeru da družina ne bi zmogla nuditi nege pa bi razmišljali o storitvah na domu. Kot zadnjo alternativo pa navajajo odhod v DSO, do česar imajo nekateri bolj nekateri manj odklonilno stališče, razlogi za odklanjanje pa so bolj ali manj enaki kot pri srednjih in majhnih kmetijah; finančni in osebni.

1a_M_73_Velika: Če bi potreboval pomoč pri vsakdanjih opravilih bi se obrnil na svojo ženo. Če pa oba ne bi zmogla več, bi najbrž poiskala pomoč na domu. Za začetek. Potem pa je zadnja faza res dom za stare. Vsaj tako pravijo. Sicer bi se najprej obrnil na svojo družino, čeprav ne bi želel biti v breme. Vem, da ima vsak svoje življenje in svoje obveznosti. Pomoč na domu se mi zdi tudi dobra možnost, saj tako ostaneš v domačem okolju, v lastni hiši. Mislim pa, da te to kar finančno oskubuje.

Finančno bi si pomagal tudi tako, da bi prodal lastnino:

1a_M_73_Velika: *Sicer bi takrat najbrž prodal zemljo, če bi prišlo tako daleč. Sam nimam velike pokojnine in ne bi mogel kriti vseh stroškov iz nje. Zavedava se, da bo morda prišel trenutek, da ne bova več zmogla skrbeti zase in bova šla v dom. To je najbrž nekaj normalnega. Kar ne pomeni, da se veselim, da bi moral v dom, ampak, če bo prišlo do te točke, bom šel tja. Kot prednost, da si v domu je ta, da te ni treba nič skrbeti, saj drugi poskrbijo zate, da so tvoje potrebe zadovoljene. Res pa je, da nikoli ne veš, na kakšno osebje naletiš. Niso vsi prijazni in, ko si onemogel, lahko delajo s tabo, kar želijo. Ti sam pa si brez moči. Poznam kar nekaj ljudi, ki so šli v dom za stare in so zadovoljni. To pač postaja čedalje bolj nekaj normalnega in ni nič sramotno, če greš v dom, ko več ne zmoreš skrbeti zase.*

Poleg skepse do osebja v DSO je ena glavnih skrbi, ki jih navajajo intervjuvanci, pomanjkanje svobode v DSO in poudarjanje močne navezanosti na dom.

3a_M_86_Velika: *Nisem navajen klicati na pomoč. Sin pa hči bi mi pomagala. Drugih oblik pomoči ne poznam. Če bi obležal bi sorodstvo poiskalo pomoč. A dom le v skrajnem primeru, le v primeru hude bolezni. Ja, pomoč na domu bi bila v redu. Za tisto kar človek rabi. Samo da si doma. Ne, v dom pa ne bi šel. Doma se dobro počutim, sem sam svoj gospodar. V miru kadim, nič me ne manjka. Vem pa za dom starejših, moja sestra je notri, pa ne maram iti tja. Ljudje so tam notri zaprti kot v bolnici. Jaz pa živim v naravi.*

O navezanosti na dom priča tudi pozdravljanje oblik pomoči na domu za razliko od pomoči, ki jo nudi DSO.

5a_M_72_Velika: *Ja, pomoč na domu je v redu. Glavno, da ostaneš doma, da te ne pošiljajo zdoma. V dom ne bi šel. To pride v poštev samo, če si tako bolan, da ne veš zase. Pomoč na domu pa bi sprejel. Bolje bi bil vsak domači človek kot da bi šel v dom. Potomce imamo zato, da bodo za nas skrbeli. Te vrednote bi morale obstajati iz roda v rod. tudi jaz sem njo (hčerko op. a.) spravil iz plenice. Jaz lahko prodam kmetijo, jo bom pa njej pustil. Ne moreš imeti samo pravic in nobene dolžnosti.*

9a_Ž_80_Velika: **I: Ali bi razmišljali tudi o kakšnih možnostih pomoči na domu?** R: Saj bi imela pomoč na domu, bi mi domači pomagali. **I: Kaj pa formalna pomoč na domu?** R: Mislim da ne bi bilo treba, saj imam domače. **I: Vidite kakšne slabosti v takšni pomoči?** R: Ne, to ne. Vseeno pa je lažje, če imaš domače, ki ti lahko pomagajo. Jaz našim vedno govorim, da nočem v dom. Mislim, da bojo že poskrbeli za to, da mi ne bo treba v dom. **I: Kaj pa vidite kot slabosti odhoda v dom?** R: Ne vem. Jaz tja nočem iti. Vse življenje sem delala in garala, potem bi me pa zaprli v eno sobico. Hvala, ni to za mene. Hočem biti doma do zadnjega.

Pomemben pa je seveda tudi finančni vidik storitev.

11a_M_68_Velika: *V primeru, da bi hudo zbolel, bi verjetno poiskal pomoč pri svojem zdravniku oziroma patronaži. Pomoč na domu mogoče bi, če bi potreboval in če bi zmogel plačevati. Edino težavo vidim v dostopnosti in ceni storitve. O DSO ne razmišljam, sploh ne. Storitve so predrage in pokojnina je očitno prenizka. S tako nizko pokojnino si Doma niti ne morem plačati. Ne bi šel, nimam želje. Dokler se še lahko »rihtam«, ne razmišljam o Domu. Slišim pa, da drugi hvalijo Dom, da ni slab. O teh stvareh se z nikomer ne pogovarjam, ker teh storitev še ne potrebujem*

V nekaterih primerih pa starostniki sploh niso naklonjeni zunanjim formalnim oblikam pomoči.

7a_M_79_Velika: *I: Ali bi razmišljali tudi o kakšni pomoči na domu? R: Ne, to pa ne. I: Ali ste že razmišljali o odhodu v dom za starejše? R: Ne, nisem še. I: Kašno pa je vaše stališče glede odhoda v dom? Bi želeli oditi ali ne? R: Ne. Dokler še sam zmoreš tako še ni problem. Ne razmišljam še o tem. Nočem pa v dom, to pa ne. Jaz nočem v dom, karkoli se zgodi. I: Vidite kakšne prednosti glede odhoda v dom? R: Ne, samo slabosti so.*

2. Starejše kmečko prebivalstvo – stanovalci domov za stare ljudi

OPIS ENOT (glej Tabele 6, 7, 8 in 9, Priloga II)

V nadaljevanju predstavljamo kratek opis enot, gre torej za osebe, ki prebivajo v DSO. Opise smo, tako kot pri tistih, ki bivajo doma, razdelili na male, velike in srednje kmetije ter na ostale v kolikor nismo imeli podatka o velikosti kmetije. Podatki za male kmetije so prikazani v Prilogi II, Tabela 6, za srednje v Tabeli 7, za velike v Tabeli 8 in za vse ostale v Tabeli 9 (Priloga II).

Kraj bivanja in velikost kmetije (glej Tabelo 10, Priloga II)

V raziskavo smo vključili 16 intervjuvancev iz domov za stare ljudi. Največ intervjuvancev (7) prihaja iz Pomurske regije, sledijo intervjuvanci iz Koroške regije (5), Podravske regije (4) in Gorenjske regije (2). Zanimivo je, da so vsi intervjuvanci našli bivališče v instituciji (domu za stare), v regiji, kjer so bivali pred prihodom v dom, kar bi lahko pričakovali za Pomursko, Koroško in Podravsko regijo, kjer po podatkih Skupnosti socialnih zavodov (http://prosije.ssz-slo.si/SSZSHtmlPregledi/pregled_cakajocih.aspx), ni dolge čakalne dobe za sprejem v dom. V Gorenjski regiji je število čakajočih za sprejem v domove med najvišjimi v Sloveniji, zato starejši ljudje pogosto odhajajo v domove izven regije njihovega stalnega bivališča. Naša dva intervjuvanca kljub tej zagati nista spreminjala regije bivališča.

Spol in starost

V raziskavi je sodelovalo 6 moških in 11 žensk. Omejili smo se na populacijo oseb starejših od 65 let. Največ intervjuvancev smo zajeli v starostnih skupinah od 75 do 80 let (2 moška in 3 ženske) in od 85 let in več (3 moški in 2 ženski); sledi starostna skupina od 80 do 85 let (4 ženske); nato od 70 do 75 let (1 moški in 1 ženska) ter skupina od 65 do 70 let (1 ženska).

Status

Nihče od intervjuvancev po prihodu v dom ni več lastnik kmetije.

Na malih kmetijah smo med našimi intervjuvanci našli 3 preužitkarje. V vseh primerih je opisan prenos lastništva na sina nekdanjega lastnika kmetije. V enem primeru je lastnica kmetijo zapustila občini, ki je tudi prevzela doplačevanje oskrbnih stroškov v domu.

Intervjuvanci, ki prihajajo iz srednje velikih kmetij so v večini preužitkarji, le en intervjuvanec je kmetijo zapustil občini. Novi lastniki kmetije so: sin, hči, vnuk. Zanimivo je, da novi lastniki, ne nadaljujejo vedno s tradicijo kmetovanja, ampak so kmetijo bodisi dali v najem, bodisi so jo prodali, nekateri pa so povsem opustili skrb za kmetovanje in vzdrževanje kmetije.

Na velikih kmetijah, vključenih v raziskavo, imajo vsi intervjuvanci status preužitkarja. Tudi na kmetijah za katere nimamo podatka o velikosti, je zaslediti podoben vzorec kot v že prej opisanih primerih. Intervjuvanci so kmetijo prepisali na otroke, občino ali pa so jo prodali.

Aktivnost/pasivnost

O aktivnosti na kmetiji nimamo veliko podatkov, kar je verjetno posledica tega, da so naši intervjuvanci v domu za stare in o aktivnosti na kmetiji ne razmišljajo več.

Zdravje

Intervjuvanci zaradi zdravstvenih težav ne zmorejo več delati na kmetiji in tudi zaradi zdravstvenih težav ne živijo več na kmetiji, ampak v domu za stare.

Prejemnik storitev

Vsi intervjuvanci prejemajo storitev institucionalnega varstva.

Finančna pomoč

Intervjuvanci, ki prihajajo iz malih kmetij, imajo zelo različne izkušnje in vire finančne pomoči. Enemu intervjuvancu pokojnina predstavlja zadosten vir finančnega dohodka, saj je to njegov stalni dohodek, ki ga namenijo za plačilo domske oskrbe, s katero zadovoljuje svoje potrebe. Ena intervjuvanka ima izkušnje s kreditom na banki, nekateri pa bi si v primeru finančne stiske denar sposodili pri sorodnikih. Imamo tudi stališča dveh intervjuvancev, ki nikoli nista imela kredita.

Trije intervjuvanci iz srednje velikih kmetij nikoli niso imeli kredita, eden bi prosil sosedo za finančno pomoč, eden je to dejansko tudi storil, eden pa je imel bančni kredit za nakup traktorja.

Intervjuvanec iz velike kmetije ni imel nikoli kredita.

Ostali intervjuvanci, za katere nimamo podatka iz kako velike kmetije prihajajo, imajo podobne izkušnje kot ostali intervjuvanci. Eden ni nikoli imel kredita, eden pa ga je imel.

Aktivna doba

Dva intervjuvanca iz male kmetije sta bila zaposlena, dva pa kmeta. Iz srednje velikih kmetij imata dva intervjuvanca status kmeta, trije pa so nekaj časa imeli status kmeta in nekaj časa status zaposlenega. Oba intervjuvanca iz velike kmetije sta kmeta. Pri ostalih intervjuvancih, ki prihajajo iz neznane velikosti kmetije, najdemo vse tri izkušnje: kmet, zaposlen, nekaj časa kmet, nekaj časa zaposlen.

Osnovni vir dohodka

Intervjuvanci iz majhnih kmetij prejemajo pokojnino (z dodatki) v višini od 330€ (kmečka pokojnina) do 890€. Intervjuvanci iz srednje velikih kmetij prejemajo dohodek v višini od 173€ do 415€ (ni povsem razvidno za kakšne vrste dohodkov gre). Intervjuvanec iz velike kmetije prejema 200€ mesečno. Ostali intervjuvanci pokojnino od 178€ do 300€. Pogosto ne vedo natančno, koliko pokojnine sploh imajo.

Gospodinjstvo

Majhna kmetija – ena intervjuvanka živela sam, druga s sinom

Srednja – trije intervjuvanci živeli sami, trije skupaj z enim otrokom (večinoma sinom)

Velika – ni podatka

Ostali intervjuvanci – podatek za 1 intervjuvanko (živela sama)

Število oseb

Dobili precej nenatančne podatke.

Kdo so osebe

Zakonec, otroci (večinoma sinovi). Intervjuvanci opisujejo socialno mrežo – katere sorodnike imajo, niso pa to podatki o tem, s kom so živeli pred prihodom v dom.

Zaposlitveni status

Glej točko 5.8. (status intervjuvanca, ker za gospodinske člane v intervjujih ni bilo podatkov)

Dejavnost

Majhna kmetija – 2 intervjuvanca navajata poljedelstvo in živinorejo, 1 poljedelstvo in 1 živinorejo.

Srednja – 1 intervjuvanec navaja poljedelstvo in živinorejo; 1 poljedelstvo; 1 živinorejo; 1 gozd in živinorejo; 2 poljedelstvo, živinorejo, gozd

Velika – 2 intervjuvanca navajata gozd in živinorejo

Ostali intervjuvanci – 1 živinoreja, sadjarstvo, vinogradništvo; 1 živinoreja, poljedelstvo, gozdarstvo

Kdo izvaja

Odgovori intervjuvancev se večinoma navezujejo na obdobje, ko so bili sami še aktivni na kmetiji.

Majhna kmetija – 1 intervjuvanec navaja, da sedaj žena in sin opravljata poljedelstvo in živinorejo; 1 intervjuvanka navaja, da je sama kmetovala, pomagali so ji sosede.

Srednja – dobili zelo malo podatkov: 1 intervjuvanec navaja, da je kmetoval sam, občasno so mu pomagali sosede; 1 intervjuvanka navaja, da sedaj opravlja dela na kmetiji sin.

Velika – 2 intervjuvanca navajata, da sta delala na kmetiji oba zakonca, v 1 primeru so pomagali sosede in otroci

Ostali intervjuvanci – 2 intervjuvanca navajata, da sta delo na kmetiji opravljala sama, ob občasni pomoči sosedov; 1 intervjuvanec navaja, da sta z zakoncem opravljala delo sama, ob občasni pomoči sosedov

Infrastruktura

Dobili zelo skope podatke

Majhna kmetija – 3 intervjuji: hiša in gospodarsko poslopje

Srednja kmetija – 1 intervju: hiša in gospodarsko poslopje

Velika kmetija: ni podatkov

Ostali intervjuji: ni podatkov

Akterji

Vsi intervjuvanci bivajo v domu za stare, večinoma zaradi poslabšanja zdravstvenega stanja.

Zdravstvene storitve

Večinoma poznajo patronažno službo in so mnenja, da njihova pomoč ne zadostuje, da bi lahko ostali v domačem okolju. Imajo izkušnje z zdravnikom, bolnišnico, psihiatrično bolnišnico. Pomoči na domu, bodisi ne poznajo ali pa se jim zdi predraga.

Osebna nega

V enem primeru je nego izvajala hči.

Hišna opravila

V enem primeru sta otroka prinašala hrano na dom.

Delo na vrtu

Ne opravljajo, ker bivajo v instituciji.

Kmečka opravila

Ne opravljajo, ker bivajo v instituciji.

Urejanje administracije

Majhna kmetija: 1 intervjuvanec ureja vse sam; 1 intervjuvanec je prepustil skrb otrokom

Srednja kmetija: pri 4 intervjuvancih urejajo otroci; 1 intervjuvancu ureja vnuk; 1 intervjuvanki ureja socialna služba

Velika kmetija: 1 intervjuvanki ureja hči

Ostali intervjuji: ni podatka

Nakupovanje

Majhna kmetija: 1 intervjuvanec – nakupovanje opravi sin

Srednja kmetija: ni podatkov

Velika kmetija: 1 intervjuvanec – obleke prinese hči

Ostali intervjuji: 1 intervjuvanec – sin prinese manjkajoče stvari

Prevozi

Ena intervjuvanka najava, da v domačem okolju ni imela prevozov, dokler je lahko, je sama opravljala nakupe s kolesom, ko tega ni več zmogla, ni s tem obremenjevala domačih, ker niso imeli časa. En intervjuvanec navaja, da je potrebno v domu prevoze plačevati. Ena intervjuvanka navaja, da je s prevozi problem.

Družabništvo

Majhna kmetija – obiski družinskih članov v večini, ponekod tudi obiski sosedov, prijateljev. V domu so nekateri dobili nove prijatelje.

Srednja kmetija – podobno kot zgoraj. V enem primeru otroci ne obiskujejo zaradi prenosa lastništva.

Velika kmetija – obiski sorodnikov, sosedov

Ostali intervjuvanci – obiski sorodnikov, sosedov

2.1. Analiza razlogov za kmetovanje

Iz opisov življenja pred prihodom v dom in delovnega življenja pred upokojitvijo lahko razberemo, da sta razloga za kmetovanje dva. Prvi je vezan na nadaljevanje kmečke tradicije v lastni družini ali družini kamor se je intervjuvanec preselil po poroki. Drugi razlog za kmetovanje vprašani utemeljujejo z zadovoljevanjem potrebe po delu, preživetju in zaslužku. V obeh primerih je močno prisoten moment dedovanja, saj nihče od vprašanih ni kupil kmetije. Kmetijo so vprašani, bodisi podedovali sami, bodisi so jo podedovali njihovi zakonci.

Za potrebe naše raziskave podrobneje predstavljamo razloge za kmetovanje glede na velikost kmetije. Intervjuvanci, ki prihajajo iz majhnih kmetij, so s kmetovanjem nadaljevali, ker je bila to tradicija v njihovi družini ali v družini njihovih svojcev. 1b_M_86_mala: *«Kmetijo sem podedoval in to se je nekdaj reklo, da kmetije ne smeš zapraviti. Ker potem bi zapravil očetovo premoženje, tako da sem še tekom let zraven nekaj dokupil.»* V potrditev nadaljevanja družinske tradicije priča tudi zgodba sogovornice, ki kljub priporočilom ravnatelja šole ni nadaljevala z izobraževanjem, saj je morala doma na kmetiji pomagati materi, oče pa je delal kot obrtnik, da so vsi na kmetiji lahko preživeli.

V enem primeru je občutiti, da je podedovana kmetije zapečatila človekov potek življenja, posameznikovo življenjsko usodo, kot da ne bi imeli drugačne izbire. 4b_Ž_71_mala: *«Razlog za kmetovanje je bil ta, da kupili smo takrat zemljo pa hiši pa kaj mi je drugega preostalo, nekaj sem morala delati s tem.»* Ne odločajo pa o posameznikovi življenjski usodi zgolj starši, tudi zakončevi starši imajo močno besedo. Na kmetiji, kamor se je poročila naša sogovornica, so imeli moč moževi starši, zato je lahko opravljala le tista kmečka opravila, ki so jih dodelili njej. 13b_Ž_78_mala: *»Meni se je zelo slabo godilo. 15 let je zraven živela mama, moja tašča. Meni so vedno dali najtežje delo. Včasih smo vse delali na roko. Imeli smo 3 krave in konje. Vedno sem hotela priti do svoje kmetije. Tašča je kar prodajala zemljo, mene pa je skrbelo, a bom le še imela kaj.»* V večini primerov so bili intervjuvanci zaposleni in so kmetovali vzporedno z opravljanjem dela v bližnjem kraju. Za tiste, ki so bili poročeni, je tipično, da je bil le eden od zakoncev zaposlen in je torej po opravljenem 8 urnem delavniku nadaljeval s kmečkimi opravili doma. 1b_M_86_mala: *«Ko je pa prišel čas košnje ter kakih večjih del, sem pa prevzel te stvari. Žena je opravljala lažja dela, kot je okopavanje, kosila je deteljo za prašiče ter obenem kuhala.»*

Na srednje velikih kmetijah je slika razlogov za kmetovanje podobna tisti na malih kmetijah. Zgolj podedovati kmetijo, še ne pomeni tudi preživeti. Preživetje na srednje veliki kmetiji je bilo vezano na kombiniranje kmetovanja z zaposlenostjo v bližnjem kraju. Pri tem je zanimivo, da nihče od vprašanih ni opustil kmetovanja in se odločil zgolj za redno zaposlitev. Rezultati raziskave kažejo, da so razlogi za to v ponudbi prostih delovnih mest. V Prekmurski regiji je odločitev za kmetovanje vezana na ponudbo zaposlitev, ki po mnenju sogovornika v tej regiji ni prav pestra. 3b_M_73_srednja: *»Za kmetovanje pa sem se odločil, iz razloga tu pri nas v Prekmurju ni industrije in mi ni preostalo drugega, ko da nadaljujem delo svojih staršev. Hočeš, nočeš si moral biti doma pa obdelovati zemljo.»* Podobno situacijo glede zaposlovanja opisuje tudi sogovornica iz Koroške regije. 10b_Ž_81_srednja: *»Včasih ni bilo toliko služb kot pa zdaj. Ni bilo služb, ni bilo denarja, si pač doma vse pridelal – vse od krompirja, do žita.»* Lahko pa si razlagamo vztrajanje pri kmetovanju tudi kot močan družinski element, s poudarkom na vzgoji otrok, saj so naši sogovorniki pogosto navajali izjave staršev, ki temeljijo na močnih pričakovanjih do svojih otrok. 8b_Ž_77_srednja: *«Jaz sem bila ves čas doma.»*

Imela sem šest sester, vsi so šli. Vsak je šel služiti, vsak po svoje je nekaj ustvaril. Mama se je odločila, je rekla: »Ti delaj, ker bo tvoje.« Tisti, ki so na kmetijo prišli po poroki z zakoncem, ki je kmetijo podedoval, so že pred poroko opravljali kmečka opravila na domači kmetiji. Pogoste so poroke med posamezniki iz iste vasi ali iz sosednjih vasi. Ženske so s prihodom na kmetijo poleg dela na kmetiji prevzele tudi skrb za zakončeve starše, ki so zaradi bolezni v starosti potrebovali oskrbo.

Intervjuvanca, ki prihajata iz velike kmetije sta dva. Eden se je na kmetijo poročil, druga je kmetijo podedovala. Sama velikost kmetije še ni dovolj trdno zagotovilo za uspešno preživetje, saj je bil intervjuvanec kljub veliki kmetiji še zaposlen. Po eni strani mu je to omogočila gozdarska dejavnost, ki je bila na kmetiji prevladujoča, po drugi strani pa je prav zaradi tega moral v službo, da je z dodatnim zaslužkom družini zagotavljal višjo kvaliteto preživetja.

Ostali intervjuji:

Poleg dedovanja in nadaljevanja tradicije kmetovanja, ki se kaže kot nadaljevanje družinske tradicije, smo v raziskavo vključili tudi sogovornico, z drugačno izkušnjo. Opisuje, da je mladost preživljala na kmetiji, na kateri pa deset otrok ni moglo preživeti, zato so bili številni prisiljeni iskati priložnostna dela na sosednjih kmetijah, tudi naša sogovornica. 2b_Ž_80_ostali: *»Celo življenje sem bila dekla. Delala sem raznorazna dela, da sem prinesla domov denar.«* Že kot otrok je spoznala trdo kmečko življenje, saj so vsakršno pomoč sosedov, vsak nakup živali, ki je omogočal nadaljevanje kmetovanja in preživetje na kmetiji, otroci poplačali z delom. 2b_Ž_80_ostali: *»Ko smo doma orali ali pa nabavili prašiča, sem potem jaz mogla to služiti dol pri kmetih. Za to, da so nam pomagali na njivi, sem morala potem iti 20 krat služiti. Npr. kmet je prišel k nam orat pa smo vprašali, koliko smo vam dolžni, pa je rekel, da moremo iti 20 krat delat.«*

S kmetovanjem so se ukvarjali, ker so se za to delo izučili že v otroštvu. Starši jih niso spodbujali pri učenju, izobraževanju, nekako pričakovali so, da bodo otroci nadaljevali z delom na kmetiji. Tisti, ki so kombinirali kmetovanje z zaposlitvijo v bližnjem kraju, so zasedali delovna mesta, ki niso prinašala tolikšnega zaslužka, da bi kmetovanje lahko opustili. Nekateri so zato določeno obdobje kmetovali, nato bili zaposleni in vzporedno kmetovali, a ko takšnega tempa življenja niso več zdržali, ponovno nadaljevali zgolj s kmetovanjem. 16b_M_78_ostali: *»Delal sem 20 let, nato sem se popolnoma posvetil kmetiji. Kmetoval sem 40 let, predvsem zaradi tega, ker se je izplačalo, ker je bil v kmetiji denar in doma sem pridelal zelenjavo, da mi ni bilo treba vsega kupovat.«* Pogosto je opisana izkušnja pridelovanja kmečkih pridelkov za lastne potrebe, da jim hrane ni bilo potrebno kupovati. Vendar mnogi od tistih, ki so zgolj kmetovali, niso uspeli pridelati zadostne količine hrane, s katero bi pokrili lastne potrebe. Pridelek ni bil tolikšen, da bi ga lahko prodajali. V ospredju je bilo vedno lastno preživetje, zato so bili nekateri primorani prilagajati dejavnosti na kmetiji, spremembam v sestavi socialne mreže. 14b_M_78_ostali: *»Prej, ko je mama še živela, sva imela več živali. Potem, pa sem zmanjševal. Ni se splačalo. Ni mi šlo v račun. Delovne sile ni bilo več, stroji pa so bili predragi da bi kupoval.«*

2.2. Razporejanje dohodka (ali zadostuje za vse potrebe/za katere ne)

Razporejanja dohodka smo raziskovali iz perspektive posameznikovega vpliva na razporejanje dohodka. Pri tem smo izhajali iz posameznikove lastne aktivnosti, dejavnosti, predvidevali smo prisotnost posameznikovega samostojnega odločanja o denarju, ki ga prejema. Žal pa rezultati

kažejo, da je stopnja avtonomnega odločanja o razporejanju dohodka predstavnikov starejšega kmečkega prebivalstva, ki živijo v domovih za stare ljudi, izredno nizka. Naši sogovorniki pogosto ne vedo, koliko pokojnine imajo, koliko prispevajo za oskrbne stroške v domu, niti koliko denarja jim ostane za zadovoljevanje lastnih potreb. Zaznati je izredno pasivnost pri razporejanju dohodkov, kar se odraža tudi v razmisleku o zadovoljevanju lastnih potreb, saj menijo, da institucija v celoti zadovoljuje vse njihove potrebe. Institucija že v osnovi ne more delovati kot nadomestilo posameznikovih potreb, saj je aparat, ki zadovoljuje le nekatere potrebe posameznika, sicer pa (in obenem) tudi velikega števila ljudi, zbranih na enem mestu. Izjave naših intervjuvancev potrjujejo »skromno držo«, ki je tudi sicer tipična za stanovalce naših domov, saj je pomembna za njihovo dobro počutje in preživetje v instituciji. Udobje mnogim predstavlja že lasten WC v sobi, drugim pa mir in počitek. Za večino so streha nad glavo, hrana in topla soba vse, kar potrebujejo. Ko spoznavajo, da je za njih edina možnost ostati v domu, se njihovo razmišljanje približuje »vdanosti v usodo«.

Po drugi strani pa jih skrbi za lastno prihodnost, kaj bo, ko bodo slabšega zdravja in bo oskrbnina dražja. Negotovost je mučna, ne da jim miru. Nekateri odkrito priznajo zaskrbljenost, ne spijo dobro, računajo na prihranke, na otroke, na socialnega delavca. Drugi pa skrivajo zaskrbljenost v sebi in prepuščajo otrokom finančne skrbi, da bi tako sami bolj mirno živeli. Vendar jih prav odvisnost od otrok, zgolj navidezno pomirja. Odkrito priznavajo, da jih finančna odvisnost od otrok moti, ne želijo biti breme otrokom, a druge izbire nimajo.

Intervjuvanci, ki prihajajo iz majhnih kmetij s svojo pokojnino krijejo stroške oskrbe v domu. Le ena intervjuvanka ima toliko pokojnine, da pokrije stroške oskrbnine in ji še ostane nekaj denarja, s katerim samostojno razpolaga. Vsi ostali intervjuvanci sicer prejemajo pokojnino, a ta ni dovolj visoka za plačilo domskih stroškov, zato razliko do plačila celotne oskrbe krijejo svojci ali občina. V slednjem primeru so stanovalci opravičeni do žepnine, s katero sami razpolagajo, kadar pa so doplačniki oskrbnih stroškov svojci, so stanovalci prepuščeni dobri volji svojcev, ki odločajo o tem, koliko denarja jim bodo še namenili za lastne potrebe. V primeru doplačevanja oskrbnine s strani svojcev so stanovalci izredno ranljivi in odvisni od drugih, kar vpliva na njihovo neavtonomno držo in vodi k skromnemu razmisleku o lastnih potrebah. 13b_Ž_78_mala: *»Za frizerja bi že rada imela kaj, pa kakšne nogavice in takšne malenkosti.«* Vpliva pa tudi na počutje stanovalcev v domu in občutek sreče. 13b_Ž_78_mala: *»Samo tega bi se rada rešila, da ne bi bilo treba otrokom doplačevati za dom. Samo to me muči, pa bi bila srečna. Zaradi tega ne spim v redu, morajo mi dajati kapljice in vse. Ko bi lahko uživala v starosti in imela lepe odnose z otroki, me pa mučijo denarni problemi.«* Sreče ne zagotavlja višina pokojnine, niti materialne dobrine, ki si jih lahko zagotoviš z večjo pokojnino. Pomembna je možnost samostojnega razporejanja dohodka, ki daje občutek vpliva na lastno življenje. 5b_Ž_86_mala: *»Kupim si, kar si zaželim, npr. kako sadje.«* Čeprav je žepnina, ki pripada stanovalcem kadar doplačuje oskrbnino občina nizka, zagotavlja stanovalcem vpliv nad razporejanjem denarja. 4b_Ž_71_mala: *»Plačam dom, plačujem si tudi dodatno zavarovanje, od denarja, ki mi ostane, pa si tu pa tam privoščim edino kakšno kavico.«* Tisti pa, ki so odvisni od volje svojcev tudi ne posvečajo posebne pozornosti temu, od kod svojcem denar za dobrote, ki jih prinesejo. 1b_M_86_mala: *»Mi sin prinese v glavnem kako sadje, jogurte, sokove. Verjetno od tega vlaga svoj denar. On prinese stvari jaz ga pa nikoli ne sprašujem, kako je to kupil.«* Kadar že imajo želje, poiščejo možne načine za zadovoljitev želja. 4b_Ž_71_mala: *»Včasih bi si želela kakšno obleko, bluzo ali pa kaj takega, te stvari si morem sama kupit. Drugače pa tu včasih svojci tudi delijo stvari tistim, ki nimajo, ko kateri izmed stanovalcev umre.«*

Tudi intervjuvanci iz srednjih kmetij delijo podobno usodo. Odvisni so od svojcev, ki doplačujejo oskrbnino v domu. 9b_M_97_srednja: »Če rabim denar, rečem sinu.« V primeru, da jim ostane nekaj denarja po plačilu oskrbnine, to niso veliki zneski, zato potrebujejo pomoč svojcev. 6b_Ž_83_srednja: »Od tega denarja mi ne ostane kaj dosti, ker si še morem včasih kupiti kaj zraven, kakšno pošto, znamke, kuverto, pa kakšno sadje, kakšne pomaranče, ostalo pa imam tako ali tako vse v domu. Včasih, kupim tudi za vnuke kakšno čokolado. To je pa v glavnem vse.«

V najslabšem primeru se zgodi, da plačevanje oskrbnine načne odnose med svojci in ti prekinejo stike z družinskim članom, ki je v domu. 8b_Ž_77_srednja: »Otroci mi pa nič ne dajo, ker nič ne pridejo. So skregani, ker sem prepisala samo na enega. Tudi on ne pride. Če bi jaz vedela! Samo na enega sem napisala, na njegovo ženo, tako so hoteli!« Prevladuje mnenje, da v domu dobijo vse kar si želijo. 3b_M_73_srednja: »Odreči se ne rabim ničemer, zdravila dobim tukaj, voziček sem dobil tudi tukaj. Jaz nimam tu nobenih posebnih želja, tukaj imam vse kar rabim; stanovanje je, tuširanje, hrana, zdravnik, druga pa res ne rabim.« Pogosto svoje potrebe povezujejo s preskrbljenostjo s hrano. 3b_M_73_srednja: »Za neke priboljške nimam denarja, tako, da jem samo hrano, ki jo dobim v domu, s katero sem zadovoljen in te je tukaj več, kot dovolj.«

Stanovalca, ki sta živela pred prihodom v dom na veliki kmetiji imata z razporejanjem denarja različne izkušnje. Eden je odvisen od doplačila oskrbnine s strani svojcev in dodatne finančne podpore svojcev. 17b_Ž_85_velika: »Doplačuje mi hčerka. Včasih si kupim perilo za oblečt. Tudi izlete v Domu si plačam, kadar kam gremo. Redko si kupim kakšno sadje ali druge priboljške, ker se vse dobi v Domu. Tudi obiski mi prinesejo sadje ali kekse ter pecivo. Vnukom dam ob njihovih rojstnih dnevih.« Kljub nizkim dohodkom vseeno želijo ohraniti podobo dobrih starih staršev in prihranijo malenkosti za vnuke. Drugi intervjuvanec pa meni, da ima dovolj denarja, saj dobiva tudi žepnino, s katero je zadovoljen. Ima občutek, da si lahko privošči še kaj poleg bivanja v domu in s tem je zadovoljen.

Posebni poudarki pri razporejanju denarja so pri ostalih intervjujih še v naslednjih dejavnikih: recipročnost skrbi, odrekanje, negotova prihodnost. Ena od intervjuvank presenetljivo in odkrito priznava, da je njena pokojnina premajhna za bivanje v domu, zato morajo otroci doplačevati oskrbnino in poskrbeti še za zadovoljevanje tistih njenih potreb, ki jih v domu ne zadovoljujejo. Ker je babica, želi vnukom podariti kakšno malenkost, a tega finančno ne zmore, zato vnuki poskrbijo zanjo. 7b_Ž_93_ostali: »Ja, bi si želela, da bi imela dovolj denarja, da bi si lahko pokrila stroške bivanja v domu. In da bi lahko kaj kupila svojim vnukom, sedaj pa oni meni kupujejo malenkosti. Ravno obratno, ne? Ampak ne gre drugače.« Recipročnost skrbi sicer ni vrednota, je pa dejstvo na katerega nima vpliva.

Pogosteje je zaslediti odrekanje zadovoljevanju potreb, ki so temeljne človeške, ki omogočajo druženje, nova doživetja in dajejo starejšemu obdobju življenja smisel. Ne morejo si privoščiti izletov, ker jih je potrebno v domu plačati. Oddih in rehabilitacija v zdravilišču sta za mnoge nedosegljivi in neuresničljivi želji. Še huje je, da si ne morejo privoščiti niti osnovne skrbi za lastno higieno, kvalitetnih prehrabnenih izdelkov in izdelkov za krepitev zdravja. 15b_Ž_70_ostali: »Večkrat se odrečem npr. izletu, kopanju, za zdravilišče sploh nimam sredstev, zdravila za preventivo tudi redko kupim, zelo pa pazimo pri nakupu živil.«

Negotova prihodnost se kaže v razmišljanju o možnem poteku življenja, v katerem realno obstaja možnost poslabšanja zdravstvenega stanja in temu posledično dražja oskrbnina. Kljub prihrankom vprašani menijo, da obstaja velika verjetnost nezadostnih finančnih sredstev. Naš sogovornik zato že razmišlja o tem, da bi se odrekel ugodju in prednosti, ki jih prinaša bivanje v enoposteljni sobi. Pripravljen je na selitev v sobo z nižjim standardom. 14b_M_78_ostali: *»Svojo zemljo in hišo, ki je bila že zelo stara, sem dal pisati občini. Tako, da se je občina sedaj obvezala, da mi bo plačevala dom. Kako pa bo res, pa ne vem. Imam svojo sobo tu v domu, tako da me pride malo dražje. Če ne bo šlo drugače, se bom pa prestavil v sobo za dva.«*

2.3. Percepcija finančnega stanja (pred in po upokojitvi)

Izkušnjo upokojitve doživljajo intervjuvanci različno, v splošnem pa velja, da so živeli skromno pred upokojitvijo in tudi po upokojitvi s skromnim življenjem nadaljujejo. Nekateri tovrstno izkušnjo opisujejo kot nadaljevanje skromnega življenja, drugi se ne počutijo niti revne niti bogate. Opaziti je tudi dva ekstrema. Na eni strani imamo sogovornike, ki priznavajo, da je življenje po upokojitvi, zaradi stalnega prihodka, za njih boljše. Nimajo skrbi s tem, ali in kako bodo sploh preživeli naslednji mesec, saj jim pokojnina, čeprav nizka, zagotavlja nek trden in stalen vir dohodka za preživetje. Pred upokojitvijo pa so bili odvisni od pridelkov na kmetiji in pogosto od vplivov narave, ki je narekovala količino, vrsto in kvaliteto pridelka. Na drugi strani imamo sogovornike, ki odkrito priznajo, da so revni. Revni so bili pred upokojitvijo in so tudi sedaj, nekateri pa se počutijo po upokojitvi še bolj revne kot prej. V kolikšni meri je percepcija finančnega stanja odvisna od velikosti kmetije prikazujemo v nadaljevanju.

Občutek revščine je prisoten zlasti pri intervjuvancih, ki prihajajo iz malih kmetij. Odkrito priznajo, da so revni, saj so odvisni od finančne pomoči otrok, ki doplačujejo oskrbo v domu. 13b_Ž_78_mala: *»Toliko sem dala skozi v življenju, sedaj pa sem siromak.«* Ozirajo se na preteklost in jim je žal, da niso bili bolj pozorni na lastne potrebe. Zavedajo se, da ne morejo več uživati sadov življenja, niti koristiti nepremičnin, v katere so vlagali privarčevana sredstva. 4b_Ž_71_mala: *»Kredita sedaj nimam, nazadnje sem ga imela še pred tem, ko sem zbolela, ker sem si v kuhinji naredila tlake in iverico. Potem pa sem si kupila še tuš kabino v kopalnici, ker sem padla v bani, pa nove ploščice, potem sem pa zbolela. Zdaj sem pa tukaj, tako da sem za brezveze dala ven toliko denarja pa vse obnavljala.«* Ni pa občutek revščine prisoten pri vseh. Eden od intervjuvancev meni, da je po upokojitvi lažje, čeprav do sedaj o svojem finančnem položaju niti ni razmišljal. Nima toliko denarja, da bi lahko še varčeval, pred upokojitvijo pa je moral paziti tudi na prihranke. Odkar je v pokoju, še posebej pa sedaj, ko je v domu, je zadovoljen z vsem kar mu v instituciji ponudijo. 1b_M_86_mala: *»Zdaj lažje shajam z denarjem, ko sem v pokoju. Če kaj v domu rabim, pa samo gumb stisnem. Pred upokojitvijo je bilo garanje, ni bilo 8 urnega dela. Prej sem si v bistvu še manj privoščil. Tukaj zdaj dobiš hrano ob uri, prej je ni bilo, če sem kosil ali pa kaj takega delal.«*

Intervjuvanci, ki so pred prihodom v dom živeli na srednje velikih kmetijah navajajo, da se počutijo revne. Nekateri tega odkrito ne priznajo, a imajo občutek hude finančne odvisnosti od svojcev. V enem primeru pa smo zasledili celo izboljšanje finančnega položaja, saj je intervjuvanka po smrti moža pridobila njegovo pokojnino.

Zanimivo je, da občutek revščine povezujejo z odvisnostjo od pomoči svojcev. Pomoč je lahko finančna ali materialna, pogosto v obliki hrane (priboljškov, kot so napitki in sadje), obleke in zdravil. Zaslutiti pa je nekakšno vdanost v usodo. 10b_Ž_81_srednja: »Včasih si zaželim kakšne kisle vode, kaj druga pa že niti ne rabiš. Zdaj bom pač tu čakala, dokler ne bom mrtva.« Pogovor o revščini je za nekatere nesprejemljiv, morda celo žaljiv. Tako sogovornik odločno potrди, da ni reven in našteje dokaze, ki njegovo trditev potrjujejo. 9b_M_97_srednja: »Jaz reven? Sinu sem prepisal kmetijo, hčeri sem dal zemljo vredno milijardo, jaz imam penzijo, sem preskrbljen. Ne, nisem reven.«

Kako lahko življenje v starosti pridobi na smislu, pomenu in izguba zakonskega partnerja prinese pomembne spremembe v življenje, opisuje sogovornica, ki je po smrti moža dobila njegovo pokojnino. 8b_Ž_77_srednja: »Jaz sem delala na kmetiji, nisem imela nobenega denarja. Mož je imel penzijo, pa ni hotel meni nič dati.« Večji del svojega življenja je preživela na kmetiji, na kmetiji tudi delala, a nikoli ni imela svojega denarja. Sedaj ima pokojnino, nekaj denarja ji ostane od plačila oskrbnih stroškov. Ne veliko, a dovolj, da lahko sedaj, prvič v življenju, razporeja z denarjem in si kupi kakšno malenkost.

Sogovornici, ki prihaja iz velike kmetije, hči doplačuje oskrbo v domu. Meni, da je bilo pred upokojitvijo lažje živeti, saj ni bilo takšnih stroškov kot jih sedaj predstavlja bivanje v domu. Njena percepcija finančnega stanja je vezana predvsem na občutek odvisnosti od hčerkinе finančne pomoči.

Pri ostalih intervjuvancih prevladuje občutek revščine, ki ga tudi odkrito priznajo. 16b_M_78_ostali: »Počutim se reven, zelo. Imam zelo nizko pokojnino, niti si ne zmorem plačati Doma. Včasih je bilo lažje živeti kot danes, ko sem imel plačo.« Pogosto občutek revščine omilijo s projekcijo na druge. 7b_Ž_93_ostali: »Če se primerjam z drugimi, lahko rečem, da sem revna, toda zavedam se, da gre nekaterim še veliko slabše kot meni.« Primerjava lastnega položaja s položajem drugim jim je v tolažbo. Z njim omilijo še tako hudo življenjsko stisko. Pomembno je, da se lahko oprejo na lastno socialno mrežo. Nekateri so v njej že pred upokojitvijo iskali finančno podporo. 15b_Ž_70_ostali: »Če mi je zmanjkalo denarja mi je vedno pomagala hčerka in zet. Največkrat smo skupaj razporejali sredstva, sploh pri večjih nakupih npr. centralni, takrat sem tudi sama vzela nekaj kredita, pa tudi pri obnovi hiše.« Odkrito priznajo, da si s tako nizko pokojnino ne bi mogli zagotoviti preživetja na kmetiji, brez podpore svojcev. Ker pa je občutek odvisnosti od otrok tudi v tem primeru zelo močan, ga pomaga omiliti poznavanje življenjske usode ljudi, ki imajo boljši finančni položaj. 15b_Ž_70_ostali: »Celo življenje sem živel skromno, tako kot večina, saj tudi plače nisem imela visoke. Posamezniki, ki pa imajo preveč denarja – so bogati, pa prav tako niso vedno srečni.«

2.4. Stališča do posameznih oblik storitev (poglej tudi povezavo s finančnim stanjem/prepričanje)

Intervjuvanci pravzaprav najbolj poznajo institucionalno varstvo starejših, katerega del so, saj živijo v domu za stare. Večina je tovrstno obliko pomoči poznala in niti pomislili niso na druge oblike pomoči. Odločitev za odhod v dom so sprejeli sami, prostovoljno, pogosto na predlog strokovnjakov (zdravnikov, socialnih delavcev, patronažnih sester) ali svojcev. Kljub pomanjkljivim informacijam, ki so jih imeli o tem, kaj pomeni živeti v domu, so vstopili v institucijo in se prepustili toku dogodkov in življenjskih sprememb. Nekateri so pred prihodom v dom poznali tudi patronažno službo. Patronažna sestra jih je obiskovala na domu zaradi poslabšanja njihovega zdravstvenega stanja. Nekaj

sogovornikov je bilo pred prihodom v dom hospitaliziranih in so spoznali delovanje bolnišnice. Nekateri so imeli izkušnjo bivanja v termalnem zdravilišču. Večina odkrito prizna, da ne poznajo drugih oblik pomoči, le institucionalno varstvo. Za pomoč na domu mnogi sploh niso slišali. Nekaterim se zdi, da približno vedo, kakšne storitve v okviru pomoči na domu lahko dobijo, a niso povsem prepričani, kako bi si s pomočjo na domu lahko pomagali. Ko primerjajo oskrbo v domu in možnosti nekaj urne pomoči doma, si ne znajo predstavljati, da bi bile storitve na domu lahko primerljive z oskrbo v instituciji. Zgolj nekaj ur pomoči na domu po njihovem mnenju ne zadostuje za zadovoljitev potreb starejših ljudi. Predvsem se doma ne bi počutili dovolj varno. V domu imajo večji občutek varnosti, ker je osebe v domu prisotno ves dan, tudi ponoči. Moti jih tudi visoka cena oskrbe na domu. Koliko se njihova stališča razlikujejo glede na velikost kmetije, iz katere izhajajo, prikazujemo v nadaljevanju.

Stališče predstavnikov starejše kmečke populacije do oblik pomoči je pogosto podvrženo mnenju ljudi, s katerimi so posamezniki v siki. Tako na primer intervjuvanec iz male kmetije pripoveduje o tem, da bi mu žena branila vsakršno pomoč na domu, ker ni sprejela niti njegovega slabega zdravstvenega stanja. 1b_M_86_mala: *»Sem razmišljal, ja, samo to ni bilo ženi po volji, niti to ji ni bilo prav, če je kdo prišel na obisk k meni pa sem videl, da potem nima smisla.«* Ni sprejela tudi njegovega odhoda v dom, zato ga v domu ne obiskuje. Pred prihodom v dom je poznal zgolj patronažno službo, a je uvidel, da bo tovrstna pomoč premalo, saj mu žena doma ni pomagala. Rešitev je videl v odhodu v dom. Druga sogovornica je upoštevala mnenje zdravnice, da je zanjo možno zgolj bivanje v domu, in je zato tudi odšla v dom. O pomoči na domu ni razmišljala, ker je zaupala besedam zdravnice. 4b_Ž_71_mala: *»Je pa bila zdravnica strogo proti pomoči na domu, ker je rekla, da jaz ne vem, kdaj bi mi ponoči prišlo hudo. Pa ne bi bilo nikogar zraven, da bi mi pomagal.«* Kasneje, ko je že urejala odhod v dom, ji je socialni delavec svetoval, naj nekoga najame za pomoč na domu in mu zagotovi bivanje kar pri njej doma. 4b_Ž_71_mala: *»Socialni delavec mi je rekel tudi, da ima eno gospo iz Maribora, sicer ni Slovenka, ki bi lahko prišla k meni, da bi mi pomagala, samo bi ji mogla stanovanje pa hrano pa plačo.«* Takšna pomoč za njene skromne prihodke ni bila sprejemljiva.

Opaziti je majhno fleksibilnost in prilagodljivost strokovnjakov pri reševanju stisk naših sogovornikov. Rešitve strokovnjakov ne temeljijo na potrebah uporabnikov, temveč so njihovi odgovori vpeti v prevladujoče vzorce svetovanja in usmerjanja uporabnikov v najbolj razširjene oblike pomoči. Ker je institucionalno varstvo že po tradiciji prevladujoča oblika pomoči starejšim, predstavlja tudi osnovno ponudbo za starejše kmečko prebivalstvo. Seznanjanje uporabnikov z drugimi možnimi oblikami ni prisotno.

Vsi intervjuvanci, ki so bivali na srednje veliki kmetiji so poznali zgolj domove za stare. Precej tipičen odgovor je naslednji: 3b_M_73_srednja: *»Za pomoč na domu še nisem slišal oz. me nihče ni nikoli obvestil o tej možnosti oblike pomoči. Bi mogli bolj starejše seznaniti o tem.«* Na nek način se jim pomoč na domu zdi privlačna, saj človek ostane v svojem domačem okolju, po drugi strani pa predstavlja tudi številne ovire. Ena največjih je cena, ki za mnoge ni dosegljiva. 10b_Ž_81_srednja: *»Ja, saj sem razmišljala, da bi patronažna ali pa še ena taka ženska domov hodila, ampak je pa daleč in še več stane.«* Ovira je tudi v časovni omejenosti storitve, ki ne zagotavlja zadostne količine pomoči. Tisti, ki potrebujejo več urno pomoč, denimo tudi ponoči, predvsem pa vse dni, tudi ob sobotah in nedeljah, nimajo kaj dosti izbire. Lahko gredo zgolj v dom. Spet drugi, ki ne potrebujejo toliko pomoči, se sami na kmetiji ne počutijo dovolj varne. Dejavnosti, ki jih opravljajo na kmetiji,

zahtevajo zdravega človeka ali pa stalno prisotnost ljudi, ki so pripravljeni pomagati. 10_Ž_81_srednja: »Pa še to je, ti potrebuješ vsak dan človeka. Hitro kaj pride. Enkrat sem šla v hlev, da bi pomolzla in mi je postalo tako slabo in vroče. Sem si rekla, bog daj, da bi še pomolzla. Ko sem pomolzla, sem komaj prišla do telefona, da sem poklicala sosedo. Je prišla in poklicala rešilca, da so me peljali k zdravniku.«

Intervjuvanec iz velike kmetije ni poznal druge oblike pomoči kot domsko varstvo. Druga intervjuvanka pa ve, da obstaja tudi pomoč na domu, a je precej skeptična do tovrstne pomoči. Dom za stare je zanjo najboljša oblika pomoči, saj se zaveda, da je pomoč na domu še premalo razvejana in razvita. 17b_Ž_85_velika: »Dom je optimalna rešitev. Pridejo te zrihtat na dom, slabo pa je to, da ne delajo ponoči. Slabo pa je to, da je predrago in premalo ljudi, ki bi to delali.«

Ostali dopolnjujejo že predstavljena stališča do posameznih oblik in storitev pomoči starejšim ljudem. Ovira, ki jo za pomoč na domu dodatno izpostavlja, je dostop do kmetije. 16b_M_78_ostalo: »Pomoč na domu bi koristil, če bi jo potreboval, je pa problem dostopa do naših kmetij.« Pomoč na domu razumejo tudi kot dopolnilno pomoč oskrbi, ki bi jo sicer izvajali svojci. Svojem pa ne želijo biti v breme. 15b_Ž_70_ostali: »Poznam tudi druge možnosti, saj me je hčerka o vsem seznanila, vendar sem se zavedala, da so moji domači zelo obremenjeni ter, da je vse ostale pomoči bilo možno koristiti le 1 do 2 uri na dan.« Eden od sogovornikov ponosno opisuje, kako radi ga imajo zaposleni v domu. Zaupali so mu celo nekatere naloge, tako da jih vsaj deloma nadomešča, ko so odsotni. 14b_M_78_ostali: »Naša gospodinja, tako jim tu pravimo, tistim, ki skrbijo za hrano in perilo, mi je rekla, Ivan, jaz se zanesem na vas, da mi boste pomagali, če bodo kakšni problemi. Tako, da jaz zdaj mirim tiste, ki se prerekajo, pa tistim gospem, ki težko hodijo, pomagam in jih spremljam do jedilnice.«

2.5. Oris procesa odhajanja v dom

Prihod v dom v obdobju življenja, ko se človek težje prilagaja spremembam, predstavlja starim ljudem veliko več kot zgolj preselitev iz kraja v kraj. Od posameznika terja spremembo bivalnega okolja, socialnih stikov, ritma življenja in ustaljenih navad. Tem spremembam so pogosto dodane še spremembe v zdravstvenem stanju, psihičnem počutju in socialnih odnosih. Star človek se znajde v negotovem položaju. Negotovost poveča tudi odhod v dom.

Ker ima institucionalno varstvo pri nas močno tradicijo, saj segajo zametki domskega varstva za stare ljudi že v 14. stoletje, bolj intenzivno pa se je razvijalo institucionalno varstvo po drugi svetovni vojni, imajo predstavniki današnje populacije starih ljudi pogosto predstavo, da so domovi za stare hiralnice. Tudi naši sogovorniki priznavajo, da so si predstavljali življenje v domu drugače. Predvsem slabše.

Na prihod v dom so se pripravljali, čeprav v večini niso dolgo časa čakali na prosto mesto. V dom so prišli od doma, neposredno iz bolnišnice ali zdravilišča. Pri navezovanju stikov z institucijo so jim pomagali svojci, nekaterim tudi socialni delavci v bolnišnici. Tisti, ki so prišli od doma, opisujejo presenetljive izkušnje bremena, ki so ga predstavljali svojem. Občutke odvečnosti so doživeli neposredno, nekatere so otroci dobesedno nagnali od hiše. V instituciji so našli zavetišče, pomoč, ki je niso bili deležni s strani domačih.

Z življenjem v domu so vsi vprašani, ne glede na izkušnjo iz domačega okolja, izredno zadovoljni. Mnogi so v instituciji obogatili socialne mreže, našli smisel življenja in prvič v življenju dobili občutek, da so spoštovanja vredni posamezniki. Trdo kmečko življenje jih osebnostno ni bogatilo, ampak utrjevalo v skromnosti. Slednja je pri vseh še vedno močno prisotna.

Specifičnosti obdobja odhajanja v dom predstavljamo glede na velikost kmetije, iz katere prihajajo naši intervjuvanci.

Mala kmetija

Intervjuvanec opisuje, da je dobil mesto v domu hitro, takoj, ko si je želel priti v dom. Po radiu je slišal, da odpirajo dom in prosil sina, da mu pomaga pri urejanju namestitve v dom. Žena je njegovemu odhodu v dom nasprotovala in še vedno ne navezuje stikov z njim. 1b_M_86_mala: *»Žena, mi ne pride na obisk, ker je jezna da nisem pod njeno »komando« doma.«* Odhod v dom ni bil skupen projekt zakoncev, temveč korak, s katerim sta prekinila stike in si izkazala nezaupanje. Tudi drugi sogovorniki navajajo, da se domači niso vedno strinjali z njihovo odločitvijo o odhodu v dom. 5b_Ž_86_mala: *»Jaz v domu nisem videla nič slabega, zato nisem imela nobenih pomislekov. Medtem, ko so mi ostali sosedge pa en sin odsvetovali odhod.«*

Spoznali smo tudi sogovornico, ki se je morala dobesedno boriti za bivanje v domu v svojem domačem kraju. Socialni delavec v bolnišnici ji je ponujal zelo oddaljen dom od domačega kraja. 4b_Ž_71_mala: *»Ponujal mi je tudi Škofjo Loko pa sem mu rekla, še v Ameriko me ne bi spravili.«* Najprej je dobila mesto v domu, ki je bil od njenega domačega kraja oddaljen 34 kilometrov, nato se je preselila v dom, ki so ga nedavno tega odprli v bližini njenega doma. 4b_Ž_71_mala: *»Prednost tega doma je bila, da je to moj domači kraj. Slabosti nisem videla.«*

Izkušnja intervjuvanke, ki se je sama odločila za bivanje v domu, ker se je doma počutila odveč, v napoto, v breme svojcem, je presenetljiva. 13b_Ž_78_mala: *»Z vsakim dnem sem bila bolj v napoto. Pa sem napisala prošnjo. Bila sem že tako na koncu, da če mi ne bi uspelo, bi si žile porezala.«* Pomoč pri pisanju prošnje za sprejem v dom ji je zagotovila prijateljica, ne svojci. Od njih je dobila zgolj potrditev, da se je odločila prav. 13b_Ž_78_mala: *»Sin ni nič rekel, snaha pa je rekla, »o, fajn, če dobite«.*

Srednja kmetija

V dveh primerih smo zasledili podobno situacijo nezainteresiranosti svojcev za pomoč staremu družinskemu članu kot v zgornjem primeru. Oba sogovornika opisujeta, da sta se ponesrečila in zato nista mogla več opravljati opravil na kmetiji. Svojci niso prevzeli skrbi zanju, ampak so povsem zanemarili skrb za oba. Zato se je ena sogovornica preselila k sinu, kjer pa je tudi kmalu občutila, da je v napoto. Odhod v dom je bila rešitev za vse. 8b_Ž_77_srednja: *»Sin, ki sem mu prepisala, je hotel, da grem ven. Pa sem šla k sinu, ki živi na moževi kmetiji. Dve leti sem bila, potem sem pa videla, da jim ni všeč. In sem rekla, da bi šla v dom. Tudi oni so hoteli. Hčerka je vse uredila.«* V drugem primeru domači niti za kurjavo niso poskrbeli. Naš sogovornik je bival v mrzli hiši in ob tem spoznal, da je zanj primeren odhod v dom. 9b_M_97_srednja: *»Niso mi hoteli delati butar, da bi zakuril krušno peč v svoji stari hiši. Me je zeblo. Pa sem zaprosil tukaj, v domu. Čakal sem 4 mesece, nič več. Pa nič nisem priganjal. Zdaj imam postrežbo.«*

Niso pa odhoda v dom vedno vsi doživljali kot odrešitev iz nevzdržne življenjske situacije. Spoznali smo sogovornico, ki je odkrito priznala, da je odhod v dom doživljala kot hudo stisko. Na odhod v dom je čakala eno leto in premišljevala, kakšne spremembe ji bo novo življenjsko okolje prineslo. Pričakovala je, da jo bodo svojci zadržali doma. 12b_Ž_81_srednja: *»Samo noben ni bil toliko, da bi mi rekel kakšno lepo besedo, kot na primer »ostani, bomo že nekako«. Kje pa. Oni so mislili, da zdaj bojo pa lahko po svoje delali. Pa naj delajo.«* Še vedno se prilagaja na bivanje v domu. Prepoznavna prednosti domskega varstva, predvsem obkroženost z ljudmi, družbo, ki jo pomirja. Doma je bila večinoma sama.

Velika kmetija

Vsak od intervjuvancev ima drugačno izkušnjo procesa odhajanja v dom. Nihče od njiju pa ni dolgo časa čakal na sprejem v dom. Oba sta si želela odhoda v dom in sta v dom prišla prostovoljno. Zanimivo je, da sogovornici domači niso verjeli, da je oddala prošnjo za sprejem v dom. Tudi, ko je prišla v dom, so domači kar nekaj časa čakali, da se bo vrnila nazaj, domov. 17b_Ž_85_velika: *»V DSO sem odšla prostovoljno, ni me bilo strah, želela sem si oditi. Nihče mi ni verjel. Mož je še delal in ni želel iti, sama pa sem vztrajala, da grem. Še ko sem odšla v DSO, so moji domači bili prepričani, da se bom vrnila nazaj v domače okolje.«* A njena odločitev je bila trdna. Doma ni več zmogla opravljati kmečkih opravil, počutila se je nekoristno, v breme domačim, zato se je umaknila v prostor, kjer znajo poskrbeti za ljudi.

Ostali

Tudi pri preostalih intervjujih izstopa zgodba moškega, ki je s strani domačih občutil zanemarjanje, nespoštovanje in celo poniževanje. 14b_M_78_ostali: *»Doma so me razjezili, mislim pri svakinji. Nisem bil več tako samostojen in sem bil večinoma pri njih, kjer sem imel tudi družbo. Saj sam si nisem mogel več kuhati, živali sem prodal, hišo sem še imel. No, pri svakinji pa po njihovem nisem nič prav naredil, rekli so, da se ne znam več obnašati.«* Skrivoma je oddal prošnjo v dom in čakal štiri leta na prosto mesto. Ko so ga obvestili o možnosti za odhod v dom, ni okleval. Odšel je v dom in svojo odločitev ter odhod zamolčal domačim. S takšnim dejanjem je zbudil v njih občutke zaskrbljenosti in celo krivde. 14b_M_78_ostali: *»Nikomur nisem povedal, kar šel sem. Potem pa me prideta čez par dni obiskati brat in svakinja in me oba začudeno gledata, kaj zdaj to. Pa mi reče brat, da nimam pojma kam sem šel, da kako grozno je v domu. Da eni ležijo po cele dneve v umazanih plenicah, pa jih nihče ne preobleče. Ampak meni je lepo tu. Vsi so prijazni, tako je kot bi bil v hotelu.«*

III. ANALIZA IN INTERPRETACIJA ZBRANIH SEKUNDARNIH IN PRIMARNIH PODATKOV

1. Oris slovenskega kmetijstva in populacije, ki opravlja kmetijsko dejavnost kot osnovno dejavnost

Z 20.250 km² površine je Slovenija ena najmanjših evropskih držav. Je redko naseljena država, vendar 57,3% prebivalcev živi na podeželju, v majhnih naseljih; proces urbanizacije v preteklosti ni bil intenziven, na kar je vplival predvsem koncept policentričnega razvoja; iz tega koncepta izhajajo tudi določene pozitivne posledice za socialno varnost in socialno vključenost prebivalstva, ki živi na podeželju.

Kmetijska zemljišča obsegajo 33% ozemlja države (59% ozemlja obsegajo gozdovi); njive in vrtovi obsegajo 34,8% kmetijskih zemljišč, vinogradi in sadovnjaki dobrih 8%, travniki pa kar 56,6% kmetijskih zemljišč. To pogojuje dejstvo, da je živinoreja glavna dejavnost znotraj kmetijstva kot gospodarske panoge.

Delež kmetijske proizvodnje v BDP je 3,1%; trgovina s kmetijskimi proizvodi predstavlja 4% slovenskega izvoza in 8,5% celotnega uvoza.

Značilne za Slovenijo so zelo majhne kmetije – povprečna velikost kmetije je namreč le 5,6 ha; 70% kmetij je manjših od 5 ha. Majhnost in tudi razdrobljenost kmetij je posledica posebne kmetijske politike v preteklosti, ki je podpirala pridelavo hrane v okviru velikih družbenih proizvodnih organizacij, ki so bile tudi zaposlovalke kmečke delovne sile; majhne družinske kmetije so bile predvsem v funkcije pridelave hrane za lastne potrebe članov družinskih skupnosti. Posledica takšnega razvoja je seveda tudi dejstvo, da je večina kmetij mešanih kmetij, kar pomeni, da je vsaj en član kmečkega gospodarstva zaposlen izven kmetijstva. Čistih kmetij, to je takšnih, kjer se vsi člani kmečkega gospodarstva ukvarjajo s kmetijsko dejavnostjo, je samo 20%.

Po podatkih SURS-a je bilo v Sloveniji v letu 2007 75.340 kmetijskih gospodarstev; v letu 2000 jih je bilo 86.336, kar je upad za skoraj 11.000 enot. Ta upad je posledica procesa prestrukturiranja slovenskih kmetij, ki se je pričel v 90tih letih in se intenzivno nadaljuje v zadnjih letih, predvsem po vstopu Slovenije v EU.

Kmetijsko dejavnost kot glavno delo opravlja 9% delovno aktivne populacije (to je nekaj več kot 88.000 ljudi); 23.000 delovno aktivnih prebivalcev dela dodatno v kmetijski dejavnosti (SURs, 2008) (Priloga I, Tabele 2, 3 in 5). Povprečna starost delovno aktivnih prebivalcev, ki se ukvarjajo s kmetijsko dejavnostjo kot glavnim delom, je 50 let (žensk 54 let in moških 48 let). Če opazujemo delovno aktivno populacijo po starostnih razredih, je v starostnem razredu od 50-64 let 33% oseb, ki se

ukvarjajo s kmetijsko dejavnostjo, v razredu delovno aktivnih starih nad 65 let pa je kar 88% tistih, ki se ukvarjajo s kmetijsko dejavnostjo (Priloga I, Tabela 2). To seveda pomeni, da je populacija, ki se ukvarja s kmetijsko dejavnostjo, stara in da poteka proces upokojevanja ter sama delovna aktivnost pri tistih, ki opravljajo kmetijsko dejavnost, drugače kot pri tistih, ki opravljajo druge dejavnosti; kmetje se pozno upokojijo, vendar tudi potem nadaljujejo z delom na kmetiji in ostanejo tudi gospodarji.

Iz SWOT analize, ki je bila opravljena v okviru Programa razvoja podeželja za Republiko Slovenijo 2004-2006 (Uradni list RS, št. 116/26.10. 2004 str. 13857) lahko razberemo, da se kmetijstvu priznava multifunkcionalna vloga. Vloga kmetijstva tako ni zgolj komercialno pridelovanje hrane oziroma zagotavljanje prehranske varnosti Slovenije, ampak je tudi ohranjanje kulturne krajine in varovanje ekoloških danosti na celotnem podeželju. Kot prednosti za nadaljnji razvoj slovenskega kmetijstva in podeželja so izpostavljeni med drugimi tudi naslednji elementi: tradicionalna navezanost slovenskih kmetov na zemljo in iz tega izhajajoče izkušnje, ohranjenost tradicionalnih načinov kmetovanja, dejstvo, da so zemljišča v lasti družinskih kmetij. Povečano povpraševanje po kakovostni hrani predstavlja priložnost za stabiliziranje so-naravne kmetijske proizvodnje, ki je pomemben vir dohodka za kmetije. Na drugi strani pa predstavljata koncentracija visoko intenzivnega kmetovanja na določenih področjih in opuščanje kmetijskih zemljišč in kmetijske proizvodnje največjo nevarnost za nadaljnji razvoj celotnega podeželja.

2. Osnovne konceptualno-metodološke opredelitve

Da bi kmetijstvo lahko udeleženo svojo multifunkcionalno družbeno vlogo, je potrebno okrepiti njegovo socialno dimenzijo. Pri tem ne mislimo le na to, da morajo biti posameznikom, ki se ukvarjajo s kmetijsko dejavnostjo oziroma živijo znotraj kmečkih gospodarstev, zagotovljene enake možnosti za socialno varnost in socialno vključenost oziroma kakovost življenja, kot so zagotovljene tistim, ki se ukvarjajo z industrijsko dejavnostjo ali storitvenimi dejavnostmi; mislimo tudi na to, da se populacijo, ki se ukvarja s kmetijsko dejavnostjo, z ustreznimi ukrepi socialne in kmetijske politike dodatno usposobi in stimulira, da te možnosti tudi dejansko uporabi.

Po podatkih SURS-a (2007) šteje skupno število članov slovenskih kmečkih gospodarstev 257.774 oseb. 23,7% teh je mlajših od 25 let, vendar jih je skoraj polovica starejših od 45 let. Starih nad 65 let jih je 20% (53.152 oseb) (Priloga I, Tabela 18) in ti so predmet naše nadaljnje analize. Natančneje, na osnovi ocene obstoječe/dosežene stopnje socialne varnosti oziroma tveganja revščine pri tej populaciji ter na osnovi ocene stopnje njihove socialne vključenosti oziroma izključenosti bomo poskušali oceniti, kako učinkoviti so klasični mehanizmi zagotavljanja socialne varnosti in socialne vključenosti ter kakšna je vloga dodatnih mehanizmov, ki izhajajo predvsem iz kmetijske politike. Pri tej analizi je/bo potrebno upoštevati razvoj teh mehanizmov v preteklih 50 letih oziroma koncept splošnega družbenega razvoja v preteklem obdobju. Pri tem mislimo na poseben tip socialne in kmetijske politike oziroma na rezultate koncepta policentričnega razvoja.

Pojem socialne varnosti definiramo z zagotovitvijo relativnega družbenega položaja, ki so ga posamezniki dosegli v svoji aktivni življenjski dobi tudi po tem, ko zaradi starosti, invalidnosti, bolezni,

brezposelnosti, starševstva itn, ne morejo biti (več) aktivni oziroma z zagotovitvijo eksistenčnega minimuma v primeru, da posameznik nima sredstev za preživetje, niti nima nikogar, ki mu jih je dolžan zagotoviti. Tako definirano socialno varnost zagotavljajo sodobne socialne države s klasičnimi mehanizmi/instrumenti, ki so sistemi socialnih zavarovanj in sistemi socialnih pomoči.

S pojmom klasični mehanizmi/instrumenti zagotavljanja socialne varnosti za starejšo kmečko populacijo mislimo na denarne prejemke/transferje, ki se zagotavljajo:

- **preko sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja**; v našem primeru je bil to v preteklosti in je tudi sedaj sistem obveznega zavarovanja, ki sicer vsebuje elemente vzajemnosti in solidarnosti, vendar temelji na Bismarck-ovem principu kontributivnosti na vhodni strani sistema in na principu enakovrednosti na izhodni strani sistema (prejemek dobi tisti, ki plača prispevek; tisti, ki plača višji prispevek, prejme tudi višji prejemek). Funkcija tega sistema je ohranjanje relativnega družbenega položaja, ki ga je posameznik (zaposleni, samozaposleni, kmet in ostale kategorije prebivalstva) dosegel v svoji aktivni življenjski dobi.
- **in preko sistema socialnih pomoči**; ta temelji na principu preverjene potrebe (kot prvem izmed treh principov socialne pravičnosti), njegova funkcija pa je zagotavljanje eksistenčnega minimuma za tiste posameznike, ki si tega ne morejo zagotoviti sami, oziroma nimajo nikogar, ki bi jim bil to dolžan zagotoviti;

S pojmom zagotavljanja socialne vključenosti mislimo na določeno količino in določene vrste storitev (nacionalni minimum), ki so vsem državljanom dostopne pod enakimi pogoji. Zagotavljajo jih javne institucije oziroma javni zavodi (danes lahko tudi zasebniki-koncesionarji). Z njihovo dostopnostjo in uporabo državljani aktivno participirajo v možnostih, ki obstajajo na določeni stopnji družbenega razvoja. Ta sistem temelji na principu univerzalnosti in enakosti, njegova funkcija je povečevanje kakovosti življenja za vse prebivalstvo.

Zagotavljanje eksistenčnega minimuma, ohranjanje relativnega družbenega položaja in omogočanje uporabe storitev so kriteriji, s katerimi bomo ocenili učinkovitost teh klasičnih mehanizmov/sistemov zagotavljanja socialne varnosti in socialne vključenosti.

S pojmom dodatni mehanizmi mislimo na denarne prejemke in storitve, ki izhajajo iz določenih ukrepov kmetijske politike oziroma ukrepov, ki se od leta 2004 naprej izvajajo v okviru Programa razvoja podeželja. Program oziroma politika razvoja podeželja vsebuje dve prednosti nalogi, in sicer:

1. zagotovitev so-naravnega razvoja kmetijstva in podeželja
2. ter zagotovitev/pospešitev ekonomskega in socialnega prestrukturiranja kmetijstva.

To drugo naj bi se doseglo, med drugimi ukrepi, predvsem z ukrepom zgodnjega upokojevanja kmetov. »Ukrep je ciljno naravnan v izboljšanje neugodne starostne strukture nosilcev kmetijskih gospodarstev in zagotavljanja dohodka starejšim kmetom, ki se odločijo, da bodo prenehali s komercialno kmetijsko dejavnostjo ter predali kmetijsko gospodarstvo mlajšim prevzemnikom. Tovrstne podpore bodo pospešile strukturne in organizacijske spremembe na kmetijah« (PRP, Uradni list RS, 116/ 26. 10. 2004, str. 13913).

Zagotovitev socialne varnosti je posredna naloga tega ukrepa, tako kot posredno prispevajo k socialni varnosti in socialni vključenosti celotne kmečke populacije tudi številni drugi ukrepi prve, tretje in

četrte osi Programov razvoja podeželja (2004 – 2006 in 2007 – 2013). V naši analizi bomo upoštevali predvsem denarne prejemke (subvencije), ki jih prejemajo kmečka gospodarstva na območjih z omejenimi možnostmi za kmetijstvo in ki izhajajo iz nekaterih drugih kmetijsko-okoljskih ukrepov.

3. Učinkovitost klasičnih mehanizmov/instrumentov zagotavljanja socialne varnosti starejši kmečki populaciji

3.1. Učinkovitost sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja pri zagotavljanju socialne varnosti starejšim kmečkim prebivalcem

Kot rečeno je kriterij učinkovitosti sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja sposobnost, da ob določeni meri solidarnosti omogoča vključenim ohranjanje relativnega družbenega položaja, ki so ga imeli v aktivni dobi tudi takrat, ko izstopijo iz aktivnega življenja oziroma se upokojijo. Sintagma ohranjanje relativnega družbenega položaja se nanaša na diferenciacijo prejemkov v odvisnosti od prispevkov zavarovancev in njihovih delodajalcev, ki so vezani na višino plače oziroma dohodkov.

Pri tem je potrebno povedati, da sistemi obveznih zavarovanj temeljijo na načelu medgeneracijske vzajemnosti (so PAYGO sistemi) kar pomeni, da sedanja aktivna populacija zagotavlja sredstva za pokojnine sedanjih upokojencev. V današnjih pogojih, ko smo soočeni z velikimi spremembami na trgu delovne sile (ogromen porast fleksibilnih oblik zaposlovanja), ki so erodirale vse tri temeljne principe, na katerih je v preteklosti temeljilo učinkovito delovanje sistemov obveznih zavarovanj (to so bili princip polne zaposlenosti, princip zaposlitve za nedoločen čas in princip zaposlitve za polni delovni čas) in ki pomenijo krepitev moči kapitala nad delom (zmanjševanje odgovornosti delodajalcev za socialno varnost zaposlenih in prenos bremena na zaposlene same), je verjetno potrebno redefinirati kriterij učinkovitosti delovanja sistema. Ker je v sisteme obveznih zavarovanj vgrajeno tudi načelo solidarnosti, bi učinkovito delovanje sistema lahko definirali manj v smislu diferenciacije prejemkov glede na vplačane prispevke (ohranjanje relativnega družbenega položaja) in bolj v smislu ohranjanja čim večjega deleža upokojene populacije nad mejo revščine - s pokojninami in solidarnostnimi dodatki k pokojninam.

Ko/če pristanemo na to, da je minimalni kriterij za oceno učinkovitosti delovanja sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja predvsem držanje nad mejo revščine večine upokojene populacije in ne toliko ohranjanje relativnega družbenega položaja posameznih upokojencev, moramo še enkrat poudariti, da problem ni zgolj v povečevanju deleža upokojene populacije, ampak je predvsem v prepočasnem naraščanju deleža akterjev, ki so dolžni plačevati prispevke (zaradi fleksibilnih oblik zaposlovanja) in v dejstvu, da so ti prispevki zmeraj nižji (zaradi zmeraj nižjih plač in drugih dohodkov pri zmeraj večjem delu delovno aktivne populacije in zaradi naraščajoče moči nosilcev kapitala, ki se jim v imenu povečevanja konkurenčnosti znižuje odgovornost za socialno varnost zaposlenih).

Glede na to, da je stopnja tveganja revščine pri populaciji, stari nad 65 let, bistveno višja kot pri splošni populaciji (posebej visoka je stopnja tveganja revščine pri starejših ženskah) (Priloga I, Tabela

6), lahko postavimo učinkovitost delovanja sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja tudi glede na ta minimalni kriterij - ohranjanja večine upokojene populacije nad mejo revščine - pod vprašaj. Seveda je potrebno ob tej splošni oceni natančno analizirati podatke, ki kažejo položaj posameznih kategorij zavarovancev. Predmet naša nadaljnje analize so tako predvsem podatki, ki kažejo stopnjo socialne varnosti upokojene kmečke populaciji v primerjalni perspektivi do celotne upokojene populacije.

Ko govorimo o današnji upokojeni kmečki populaciji (pri čemer imamo v mislih tako tiste osebe, za katere je bila kmetijska dejavnost glavna dejavnost, kot tudi člane njihovih gospodarstev) moramo upoštevati, da je njihov sedANJI socialni položaj posledica vključenosti (v aktivni dobi) v štiri različne sisteme zavarovanja za primer starosti (in invalidnosti), in sicer:

- V sistem obveznega starostnega zavarovanja kmetov iz 70-tih in 80-tih let prejšnjega stoletja;
- V enotni sistem obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja na osnovi opravljanja kmetijske dejavnosti kot glavne dejavnosti (od 90-tih let naprej)
- V sistem obveznega invalidskega in pokojninskega zavarovanja na osnovi zaposlitve do 90-tih let in potem v enotni sistem obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja na temelju zaposlitve (gre za tiste člane kmečkih gospodarstev, ki so poleg zaposlitve opravljali tudi kmetijsko dejavnost)
- V sistem državnih pokojnin.

ADD/1

Zakon o starostnem zavarovanju kmetov iz let 1972, 73, 75, 77 in dopolnjen leta 1979 (Uradni list RS, št. 30, 19. 10 1979, str. 1649 -1655) je reguliral:

- obvezno starostno zavarovanje kmetov
- ter razširjeno starostno zavarovanje kmetov.

V sistem obveznega starostnega zavarovanja kmetov so bile (obvezno) vključene osebe, ki so:

- bile lastniki, solastniki, zakupniki ali uživalci kmetijskih zemljišč, ki so opravljale kmetijsko dejavnost kot svoj edini ali glavni poklic in so bile zavezanke plačevanja davka iz dohodka iz kmetijske dejavnosti
- in tiste, ki so se poklicno ukvarjale z lovom, ribolovom ali kakšno drugo kmetijsko dejavnostjo in so bile zavezanke plačevanja davka od dohodka iz teh dejavnosti.
- V sistem so bili vključeni tudi zakonci zavarovanih oseb, kar pomeni, da je sistem vključeval tudi družinsko pokojnino.

Pravico do starostne pokojnine je imel tisti:

- ki je imel 5 let status zavarovanca,
- ki je najmanj 10 let opravljal kmetijsko dejavnost,
- ki je dopolnil 65 let (kmetje borci 60 let),
- ki je ob uveljavitvi pravice do starostne pokojnine predal kmetijo osebi, ki je s prevzemom postala zavarovanec, oziroma v primeru, da kmetije ni predal, je sam ali nekdo drug plačeval prispevek za obvezno starostno zavarovanje kmetov tudi naprej.

Višina starostne pokojnine je bila določena kot 30% mejnega zneska najnižjih pokojninskih prejemkov po predpisih o invalidskem in pokojninskem zavarovanju; ta odstotek ali višina se je določala na letni ravni in je bila lahko tudi višja, v kolikor je splošna ekonomska situacija to dopuščala.

Sistem obveznega starostnega zavarovanja kmetov je bil namreč financiran iz dveh virov: najprej iz sredstev, ki so jih zagotavljali delavci in drugi delovni ljudje v odvisnosti od gibanja družbenega proizvoda celotnega gospodarstva, potem pa tudi iz prispevkov zavarovancev – kmetov; odmerno osnovo je predstavljal katastrski dohodek in dohodek iz gozda ter vsi drugi dohodki zavarovanca; prispevek je bil določen v letnem znesku in se je plačeval v treh obrokih.

Glede na solidarnostno osnovo financiranja sistema s strani delavcev in kmetov je bilo posebej določeno, da enemu kmečkemu gospodarstvu (kmetiji) »pripada« le ena pokojnina iz naslova vključenosti v sistem obveznega starostnega zavarovanja kmetov. Na ta način je bila vsaki kmetiji zagotovljena minimalna starostna pokojnina. So pa imeli člani kmečkega gospodarstva dodatno možnost vključitve v sistem razširjenega starostnega zavarovanja kmetov. Ta sistem je temeljil na solidarnosti med zavarovani člani kmečkih gospodarstev samimi, saj so prispevki zavarovancev v celoti pokrivali vse stroške zavarovanja.

Zakon je tudi izrecno določal, da zavarovanec ni tisti, ki se sicer ukvarja s kmetijsko dejavnostjo, vendar ima pravico do pokojninskega zavarovanja iz drugega naslova; to je bilo lahko (predvsem) iz naslova vključenosti v sistem obveznega invalidskega in pokojninskega zavarovanja na temelju zaposlitve ali na osnovi upravičenosti do državne pokojnine, po dopolnjenem 70-tem letu starosti. Glede na majhnost slovenskih kmetij in glede na to, da je (bilo) 80% vseh kmetij mešanega tipa, je bil tudi delež članov kmečkih gospodarstev, ki so bili vključeni v sistem obveznega invalidskega in pokojninskega zavarovanja na temelju zaposlitve (v industriji, storitvenih dejavnostih pa tudi v kmetijski dejavnosti) večji, kot delež tistih, vključenih v sistem starostnega zavarovanja kmetov. Tudi delež tistih članov kmečkih gospodarstev, ki do svojega 70-tega leta starosti niso dopolnili minimalne zavarovalne dobe za priznanje pravice do pokojnine in so tako postali upravičenci do državne pokojnine, ni zanemarljiv; med njimi je največ žensk in to kmečkih gospodinj.

Po podatkih, ki smo jih pridobili s strani Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje je bilo leta 2000 9.744 prejemnikov kmečkih pokojnin iz naslova Zakona o starostnem zavarovanju kmetov; med njimi so bili 903-je kmetje borci. V letu 2007 je bilo teh upokojencev samo še 3.157 (med njimi 336 kmetov borcev) (Priloga I, Tabela 21), medtem, ko je bilo leta 2008 prejemnikov pokojnin iz tega naslova le še 2.588 (Priloga I, Tabela 7). Hitro upadanje števila teh upokojencev je razumljivo, saj so tisti, ki so se najkasneje upokojili po tem zakonu (to je v začetku 90-tih let, ko so bili stari 65 let, kmetje borci 60let), danes stari več kot 85 let. V celotni masi vseh prejemnikov pokojnin, katerih povprečno število je bilo v letu 2008 551.258 (Priloga I, Tabela 7), predstavlja dobrih 2.500 upokojencev po ZSZK le 0,4% delež.

Sedaj veljavni Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 109, 23. 10. 2006), v 390-tem členu, ki se nanaša na varstvo pravic pridobljenih po prejšnjih predpisih, določa, da se uživalcem, ki so uveljavljali pravice do uveljavitve tega zakona, od uveljavitve tega zakona dalje zagotavljajo te pravice najmanj v obsegu določenem s predpisi, ki so veljali do uveljavitve tega zakona in se usklajujejo po določbah tega zakona. Kmečka pokojnina iz naslova Zakona o starostnem

zavarovanju kmetov znaša tako danes (marec 2009) 227,60 EUR, kmečka borčevska pokojnina, ki vključuje tudi varstveni dodatek (po ZSZK), pa 455,19 EUR. To oboje je pod ravni povprečne pokojnine, ki je znaša dobrih 570 EUR (Priloga I, Tabela 9), je pa na ravni povprečne kmečke pokojnine, ki znaša dobrih 300 EUR. Rečeno drugače, dobrih 2.500 upokojencev po Zakonu o starostnem zavarovanju kmetov prejema enako povprečno pokojnino, kot jo prejema preostalih slabih 12.000 slovenskih kmečkih upokojencev (Priloga I, Tabela 9a).

ADD/2

Osebam, ki so v svoji aktivni dobi opravljale kmetijsko dejavnost kot glavno dejavnost in so se upokojile do začetka 90-tih let na osnovi obvezne ali prostovoljne (razširjeno zavarovanje) vključenosti v sistem starostnega zavarovanja kmetov, so se od 90-tih let naprej pridružile nove osebe, ki so se upokojile na osnovi obvezne ali prostovoljne vključenosti v enotni sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Kot rečeno, jim nova pokojninska zakonodaja zagotavlja pravice najmanj v obsegu, kot so jih določali prejšnji predpisi, ob upoštevanju pravic in dolžnosti iz te zakonodaje.

V 90-tih letih se je v Sloveniji postopno vzpostavljala enovit sistem obveznega zavarovanja za primer starosti in invalidnosti, v katerega so vključene z enakimi pravicami in dolžnostmi vse kategorije prebivalstva (zaposleni, kmetje, brezposelni, učenci v gospodarstvu, starši in ostale kategorije). Sistem se je dograjeval celo desetletje; delovati je dejansko pričel po letu 2000, ko je bil sprejet sedaj veljavni Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 1009, 23. 10. 2006-uradno prečiščeno besedilo).

Zakon o invalidskem in pokojninskem zavarovanju ureja:

- sistem obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja,
- sistem dodatnega pokojninskega in invalidskega zavarovanja za osebe, ki so vključene v sistem obveznega zavarovanja,
- sistem državnih pokojnin.

V 16. členu Zakon določa, da se kmetje, člani kmečkih gospodarstev ter druge osebe, ki opravljajo kmetijsko dejavnost kot edini oziroma glavni poklic, obvezno zavarujejo, če:

- so starejše od 15 let in zdravstveno sposobne za opravljanje kmetijske dejavnosti,
- na zavarovanega člana dosegajo najmanj takšen katastrski dohodek ali drugi dohodek kmečkega gospodarstva, ki ustreza znesku minimalne plače.

34. člen Zakona regulira prostovoljno vključitev v obvezno zavarovanje (po ZSZK je bilo to razširjeno zavarovanje), ki velja za tiste osebe, ki samostojno opravljajo kmetijsko dejavnost, vendar ne izpolnjujejo pogojev o višini katastrskega ali drugega dohodka.

V številnih členih Zakon ureja vrste pokojnin, najnižjo pokojnino, dodatke k pokojnini (varstveni dodatek, letni dodatek ter dodatek za pomoč in postrežbo), do katerih imajo vsi zavarovanci dostop pod enaki pogoji.

Osnovo za plačilo prispevkov (207. člen) predstavlja za zaposlene plača, za kmete, samozaposlene, vrhunske športnike in šahiste ter osebe, ki so prostovoljno vključene v obvezno zavarovanje (med njimi so tudi kmetje) pa zavarovalna osnova. Zavarovalna osnova se za samozaposlene in kmete določi glede na doseženi dobiček zavarovanca oziroma najmanj v višini minimalne plače oziroma največ v višini 2,4x povprečne plače (209. člen). Kmetje in drugi, ki so prostovoljno vključeni v obvezno zavarovanje, si zavarovalno osnovo izberejo sami, vendar najmanj od zneska v višini 60% povprečne plače (210. člen).

Kmetom in članom kmečkih gospodarstev (ter drugim), ki jim je prispevek zmanjšan ali odpisan, se prispevek doplačuje oziroma plačuje iz državnega proračuna (232. člen).

Kot rečeno so osebe, ki opravljajo kmetijsko dejavnost kot osnovni oziroma glavni poklic in so obvezno ali prostovoljno vključene v sedanji sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja, izenačene tako glede pravic kot tudi dolžnosti z vsemi drugimi zavarovanci. Se pa sedanja zakonodaja razlikuje od prejšnjega Zakona o starostnem zavarovanju kmetov predvsem po zaostritvi pogojev za pridobitev pravice do starostne pokojnine; po prejšnjem zakonu je bilo to najmanj 5 let zavarovalne dobe in 65 let starosti, po današnji zakonodaji pa je to najmanj 15 let zavarovalne dobe pri izpolnjeni starosti 65 let (moški) in 63 let (ženske), ali 20 let zavarovalne dobe pri starosti 63 let moški in 61 let ženske, ali 40 let zavarovalne dobe pri moških in 38 let zavarovalne dobe pri ženskah in izpolnjeni starosti 58 let (36. člen).

Osebe, ki so opravljale kmetijsko dejavnost kot osnovno dejavnost in so vstopale v upokojitev od začetka 90-tih let naprej, so morale precejšen delež zavarovalne dobe prinesiti iz prejšnjega sistema. Iz Tabele 9a (Priloga I), ki so jo na našo prošnjo pripravili na ZPIZu, je razvidno, da je bilo leta 2000 skupno število vseh kmečkih upokojencev 19.737, leta 2008 pa 14.068. Ker predpostavljamo, da so v to vključeni tudi kmečki upokojenci izpred 90-tih let (upokojeni po ZSZK), ki jih je bilo leta 2000 9.744 in leta 2008 le še 2.588, lahko upad števila pripišemo predvsem njim. Povedali smo že, da predstavljajo upokojenci po ZSZKju 0,4% vseh slovenskih upokojencev, vsi kmečki upokojenci skupaj pa so v letu 2008 predstavljali 2,6% vseh slovenskih upokojencev.

Povprečne kmečke pokojnine so se od leta 2000 naprej postopno povečevale in dosegle v letu 2008 v povprečju nekoliko več kot 300 EUR. Pri tem ni bistvenih razlik med vrstami pokojnin (starostna, invalidska, družinska), niti med moškimi in ženskami (Priloga I, Tabela 9a). Seveda so v višini pokojnin razlike, saj znaša najnižja pokojnina za 15 let zavarovalne dobe 187,43 EUR, kmečka pokojnina po ZSZKju 227,60 EUR in kmečka borčevska pokojnina 455,19 EUR (Priloga I, Tabela 8). Vsekakor pa se velika večina kmečkih upokojencev nahaja med 23% tistih slovenskih upokojencev, katerih pokojnine so nižje od 400 EUR (Priloga I, Tabela 9b). Tega seveda ni mogoče pojasniti samo s preteklimi ali sedanjimi predpisi o pokojninskem in invalidskem zavarovanju; upoštevati moramo dejstvo, da so slovenske kmetije majhne (v povprečju merijo 5,6 ha obdelovalne zemlje), da je katastrski dohodek nizek, da je doseženi dobiček zavarovanca nizek, zaradi česar predstavlja večini zavarovancev zavarovalno osnovo, od katere plačujejo prispevke, minimalna plača in je posledično potem nizek tudi prejemek v obliki pokojnine.

K navedenemu moramo dodati še to, da imajo tisti kmečki upokojenci, ki so se upokojili po novih predpisih o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, dostop do dodatkov k pokojninam pod

enakimi pogoji kot vsi ostali upokojenci. Po prejšnjih predpisih, torej po ZSZK ju, je kot dodatek k pokojnini obstajal le varstveni dodatek in pravico do njega so imeli le kmetje borci. Po sedanjem Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 109, 23.10.2006) so kot dodatki k pokojninam (starostni, invalidski, vdovski oziroma družinski) opredeljeni:

- varstveni dodatek,
- letni dodatek
- ter dodatek za pomoč in postrežbo.

Varstveni dodatek je opredeljen v 132. členu Zakona, ki pravi, da imajo zaradi zagotovitve socialne varnosti uživalci starostne, invalidske, vdovske in družinske pokojnine, s stalnim prebivališčem v RS, katerih pokojnina ne dosega zneska najnižje pokojnine za polno pokojninsko dobo (57. člen), pravico do varstvenega dodatka, če skupaj z družinskimi člani nimajo drugih dohodkov, ki bi zadoščali za preživetje. Višina varstvenega dodatka k starostni in invalidski pokojnini je odvisna od dopolnjene pokojninske dobe, višina varstvenega dodatka k vdovski oziroma družinski pokojnini pa je odvisna tudi od števila uživalcev.

Glede na to, da znaša povprečna kmečka pokojnina dobrih 300 EUR in da je bil mejni znesek, to je znesek najnižje pokojnine za polno pokojninsko dobo v letu 2008, 422 EUR ter da je bila višina varstvenega dodatka 122 EUR (Priloga I, Tabela 11), bi pričakovali, da je večina kmečkih upokojencev upravičencev do varstvenega dodatka. Vendar pa pravica do tega prejemka temelji še na enem kriteriju, to je na principu preverjene potrebe, ki se nanaša na dohodkovni oziroma premoženjski cenzus (388,86 EUR na družinskega člana oziroma 22.407,55 EUR v letu 2008) (Priloga I, Tabela 11). Med skupne dohodke uživalca pokojnine in družinskih članov se vštevajo vsi dohodki, ki jih imajo ti iz delovnega razmerja, dohodek iz samostojne dejavnosti, dohodek od kmetijskih in gozdnih zemljišč, dohodek od premoženja in drugi dohodki, od katerih se plačuje davek, pokojnine in dodatki k pokojninam, prejemki iz prostovoljnega zavarovanja, prejemki iz starostnega zavarovanja kmetov, preživnine ter drugi prejemki... (133. člen). Ker so kmečke družine še zmeraj v pretežni meri razširjene družine, kjer živita skupaj najmanj dve generaciji, in ker je 80% kmetij mešanih (najmanj en član kmečkega gospodarstva je zaposlen), verjetno med 46.553-timi prejemniki varstvenega dodatka v letu 2008 ni veliko kmečkih upokojencev.

So pa kmečki upokojenci, katerih pokojnine so nižje od zneska najnižje pokojnine za polno pokojninsko dobo (422 EUR, v letu 2008), gotovo prejemniki višjega zneska letnega dodatka (136.b člen Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju).

Pravico do dodatka za pomoč in postrežbo imajo uživalci starostne, invalidske, vdovske in družinske pokojnine s stalnim prebivališčem v RS, ki jim je za zadovoljevanje osnovnih življenjskih potreb neogibna stalna pomoč in postrežba drugega. Ta pravica je pogojena z določenim zdravstvenim stanjem osebe in mnenjem izvedenca ZPIZa, da ta oseba ne more zadovoljevati svojih osnovnih življenjskih potreb brez stalne pomoči in postrežbe.

V letu 2008 je dodatek za pomoč in postrežbo prejelo nekoliko več kot 29.000 oseb; med njimi je 443 najteže prizadetih oseb prejelo 398,48 EUR mesečno, 11.424 srednje prizadetih oseb je prejelo 278,94 EUR mesečno in 17.431 najmanj prizadetih je prejelo 139,47 EUR (Priloga I,

Tabela 12). Med temi prejemniki so gotovo tudi kmečki upokoјenci, vendar nam podatka o njihovem deležu s strani ZPIZa zaenkrat ni uspelo pridobiti.

ADD/3

Dobrih 14.000 upokoјencev, ki so to postali zaradi vključitve v prejšnji in sedanji sistem obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja na osnovi opravljanja kmetijske dejavnosti kot glavne dejavnosti, predstavlja le 26,4% vseh članov slovenskih kmečkih gospodarstev (družinskih kmetij), ki so po podatkih SURSa stari več kot 65 let. Kot je razvidno iz Tabele 18 (Priloga I), je teh 53.152. Ali to pomeni, da 2/3 starostnikov, ki živijo na slovenskih kmetijah, ne prejema nobene pokojnine?

Odgovor na to vprašanje je seveda negativen. Velika večina teh namreč prejema pokojnino iz naslova vključenosti v obvezni sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja po prejšnjih in sedanjih predpisih na temelju zaposlitve. To so osebe, ki so bile zaposlene v industriji, storitvenih dejavnostih ali kmetijskih proizvodnih organizacijah (zadruga, kombinati, kmetijska posestva), vendar so poleg zaposlitve opravljale tudi kmetijsko dejavnost na družinskih kmetijah. Glede na to, da so prejšnji predpisi o invalidskem in pokojninskem zavarovanju določali relativno nizko upokoјitveno starost (okrog 55 let), so danes tisti, ki so se upokoјili pred spremembo zakonodaje, stari 75 let in več.

Zgornja ugotovitev temelji na dejstvu, da so/bile slovenske kmetije majhne, in da je 80% vseh kmetij mešanega tipa. Cilj teh kmetij je predvsem pridelava hrane za lastne potrebe (in le delno za trg) in plača zaposlenih članov kmečkega gospodarstva predstavlja (in je predstavljala) glavi vir dohodka na kmetiji (ki se vlaga tudi v kmetijsko dejavnost, ker prihodki od prodaje praviloma ne pokrivajo stroškov). Večina teh zaposlitev je bila in je v industriji in trgovini v bližnjih urbanih središčih. Glede na relativno nizko izobrazbeno strukturo kmečke populacije plače niso bile visoke, posledično pa tudi ne prispevki za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Na osnovi tega lahko sklepamo, da so današnje pokojnine članov kmečkih gospodarstev, ki prejemaјo pokojnine na temelju zaposlitve, sicer višje, kot so pokojnine tistih, ki prejemaјo pokojnine na osnovi opravljanja kmetijske dejavnosti kot glavne dejavnosti, vendar niso višje od 700 EUR; to seveda pomeni, da ti upokoјenci spadajo med 50% slovenskih upokoјencev, katerih pokojnine so med 400 in 700 EUR. Seveda so tudi ti upokoјenci upravičeni do dodatkov k pokojninam, v kolikor izpolnjujejo za to predpisane pogoje.

ADD/4

Podatkov o upokoјenih članih kmečkih gospodarstev, ki so upokoјeni na temelju zaposlitve, nismo mogli pridobiti, ker jih na ZPIZu ne vodijo posebej. Vsekakor pa ti ne predstavljajo vseh 2/3 članov kmečkih gospodarstev, ki so starejši od 65 let. Med ti 2/3 spadajo namreč tudi tisti člani kmečkih gospodarstev, ki po prejšnjih in sedanjih predpisih izpolnjujejo pogoje za dodelitev državne pokojnine.

Državna pokojnina je prejemek, ki se ob dopolnitvi določene starosti zagotavlja osebam, ki niso dopolnile minimalne zavarovalne dobe za priznanje pravice do pokojnine. Po prejšnjih predpisih je bila starostna meja določena pri 70-tih letih tako, da so danes tisti, ki so izpolnili ta pogoj pred spremembo zakonodaje, stari 90 let in več. Sedanji Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 109, 23. 10. 2006) je znižal starostno mejo na 65 let ob kriteriju, da je upravičenec

tisti, ki ima najmanj 30 let stalno bivališče v Sloveniji. Zakon tudi določa, da znaša državna pokojnina 33,3% najnižje pokojninske osnove, to pa predstavlja minimalna plača.

Po podatkih ZPIZa (Priloga I, Tabela 7) je število prejemnikov državnih pokojnin od leta 2000 naprej hitro naraščalo, in sicer od 50 v letu 2000, na 17.690 v letu 2006; v zadnjih letih je nekoliko upadlo in leta 2008 jih je bilo 16.832. Med njimi je znaten delež članov kmečkih gospodarstev, in to predvsem žensk (kmečkih gospodinj). Državna pokojnina je marca 2009 znašala 178,32 EUR (Priloga I, Tabela 8).

Sklepne ugotovitve:

Iz opravljene analize pridobljenih sekundarnih podatkov je razvidno, da sistem obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja (po prejšnjih in sedanjih predpisih) pokriva z eno od pokojnin (starostna, invalidska, vdovska, družinska in državna) celotno starejšo kmečko populacijo. Ta šteje 53.152 članov kmečkih gospodarstev, starih nad 65 let, ki predstavljajo v masi vseh slovenskih upokojujencev 9% delež.

Status kmečkega upokojujence in s tem »kmečko pokojnino« si je dobrih 14.000 članov kmečkih gospodarstev, starih nad 65 let (kar je 26,4% vseh članov kmečkih gospodarstev starih nad 65 let), pridobilo z vključenostjo v pretekli in sedanj sistem obveznega zavarovanja za primer starosti in invalidnosti na temelju opravljanja kmetijske dejavnosti kot glavne oziroma osnovne dejavnosti. Ti predstavljajo 2,6% delež med vsemi slovenskimi upokojujenci.

Približno 2.500 oseb prejema danes pokojnino na temelju vključenosti v sistem obveznega zavarovanja kmetov iz 70-tih in 80-tih let prejšnjega stoletja. To so tisti, ki so se upokojili pred začetkom 90-tih, le-ti predstavljajo 0,4% med vsemi slovenskim upokojujenci in njihova povprečna pokojnina znaša danes 227 EUR.

Preostalih približno 12.000 oseb prejema danes pokojnino iz naslova upokojitve po enotnem sistemu obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja na temelju opravljanja kmetijske dejavnosti kot glavne dejavnosti od 90-thi let naprej; ti predstavljajo v masi vseh slovenskih upokojujencev 2,2% delež, njihova povprečna pokojnina pa znaša dobrih 300 EUR.

Večina slovenskih kmečkih upokojujencev spada tako s svojimi današnjimi pokojninami in njihovimi eventualnimi dodatki med 23% tistih slovenskih upokojujencev, katerih pokojnine so nižje od 400 EUR.

Preostali 2/3 članov kmečkih gospodarstev, starih nad 65 let, sta si status upokojujence in s tem pokojnino pridobili iz naslova vključenosti v obvezni sistem invalidskega in pokojninskega zavarovanja po prejšnjih in sedanjih predpisih na temelju zaposlitve v industriji, storitvenih dejavnostih, velikih kmetijskih organizacijah itn., oziroma na temelju izpolnitve pogojev za dodelitev pravice do državne pokojnine.

Ocena o tem, da velik delež članov kmečkih gospodarstev prejema pokojnino iz naslova zaposlitve, temelji na dejstvu, da je/bilo 80% vse slovenskih kmetij mešanega tipa. Glede na relativno nizko izobrazbeno strukturo kmečke populacije in s tem relativno »slaba« delovna mesta je zelo verjetno, da so pokojnine tega dela članov slovenskih kmečkih gospodarstev sicer nekoliko višje od pokojnin kmečkih upokojujencev; ti tako spadajo med 50% tistih slovenskih upokojujencev, katerih pokojnine so v razponu med 400 in 700 EUR.

Z znižanjem starostne meje za pridobitev pravice do državne pokojnine iz 70 na 65 let je verjetno, da določen delež članov kmečkih gospodarstev in to predvsem žensk prejema danes to pokojnino; ta znaša 178 EUR.

Navedenih ugotovitev ne moremo razumeti v celoti, če ne upoštevamo dejstva o majhnosti slovenskih kmečkih gospodarstev, ki so bila v preteklosti usmerjena predvsem v pridelovanje hrane za lastne potrebe, in niso bila prvenstveno usmerjena v proizvodnjo za trg. Na to se veže nizek katastrski dohodek, obvezno ali prostovoljno plačevanje nizkih prispevkov za socialno varnost in posledično so nizke tudi pokojnine. Na drugi strani je 80% kmečkih gospodarstev mešanega tipa, kar pomeni, da je bila proizvodnja hrane za lastne potrebe dopolnjena z zaposlitvijo vsaj enega člana kmečkega gospodarstva izven kmetije; tako pridobljeni dohodek je predstavljal osnovni vir, na katerem je temeljil razvoj kmetij in ljudi na kmetijah, od njega plačani prispevki pa predstavljajo osnovo za izplačilo današnjih pokojnin. Proces prestrukturiranja slovenskih kmečkih gospodarstev, ki se je pričel v 90-tih letih in se je intenziviral predvsem v zadnjih petih letih to podobo spreminja, vendar je z vidika zagotavljanja socialne varnosti starejše kmečke populacije vprašanje, ali na boljše ali na slabše.

Kažejo pa navedene ugotovitve na smotrnost razmisleka, ki smo ga naredili na začetku naše analize, ko smo redefinirali funkcijo oziroma kriterij učinkovitosti delovanja sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Učinkovito delovanje sistema smo definirali manj v smislu diferenciacije prejemkov (pokojnin) glede na plačane prispevke (ohranjanje relativnega družbenega položaja) in bolj v smislu ohranjanja čim večjega deleža upokojene populacije nad mejo revščine – s pokojninami in solidarnostnimi dodatki k pokojninam.

Navedeni podatki kažejo, da sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja na ravni povprečnih pokojnin tako kmečkih upokojencev kot članov kmečkih gospodarstev, upokojenih na osnovi zaposlitev, ne deluje učinkovito, saj so te pod »pragom revščine«, ki ga definira košarica osnovnih življenjskih potrebščin, ki znaša 460 EUR (leto 2008). Povprečna pokojnina tako drži upokojence le rahlo nad eksistenčnim minimumom, ki ga definira zajamčeni minimalni dohodek. Ta znaša 221,70 EUR (leto 2008). Seveda pa državna pokojnina in pokojnina za izpolnjeno minimalno zavarovalno dobo (v kolikor ta ni dopolnjena s prejemkom iz kakšnega drugega naslova) ne opravljata niti te funkcije, to je garantiranje upokojencem eksistenčnega minimuma.

V primerih, ko pri starejši populaciji prejemki iz naslova pokojninskega in invalidskega zavarovanja, skupaj z vsemi drugimi prejemki, padejo pod prag zajamčenega minimalnega dohodka, začne delovati drugi klasični instrument zagotavljanja socialne varnosti, to je sistem denarnih socialnih pomoči.

3.2. Učinkovitost sistema denarnih socialnih pomoči

Do denarne socialne pomoči so po Zakonu o socialnem varstvu (Uradni list RS, št. 3, 12. 1. 2007) upravičene osebe (ne glede na starost), ki si zase in za svoje družinske člane (tudi ti se štejejo kot upravičenci) ne morejo zagotoviti sredstev v višini zagotovljenega minimalnega dohodka (to je znesek, ki je zakonsko določen in mora osebi ostati za preživetje po plačilu davkov in prispevkov za socialno varnost) iz razlogov, na katere niso mogle oziroma ne morejo vplivati, so pa uveljavljale

pravico do denarnih prejemkov po drugih predpisih ter pravico do olajšav in oprostitev po tem zakonu. Upravičenci morajo biti tudi državljani RS, s stalnim prebivališčem v RS. So pa do denarne socialne pomoči upravičeni tudi tujci, ki imajo dovoljenje za stalno bivanje v RS, in osebe, ki jim to pravico priznavajo mednarodni akti, ki obvezujejo RS.

Iz zapsanega je razvidno, da delovanje sistema denarnih socialnih pomoči temelji na dveh principih:

- prvi princip je princip subsidiarnosti, ki nalaga osebi, da, preden uveljavlja pravico do denarne socialne pomoči, uveljavi pravico do vseh drugih prejemkov, olajšav in oprostitev;
- drugi princip pa je princip preverjene potrebe, na osnovi katerega se za vsakega posameznega prosilca ugotavlja, ali so razlogi, ki so ga pripeljali v stisko preživetja res takšni, na katere ni mogel/ne more vplivati, oziroma ali res nima nikogar, ki ga je dolžan preživeti.

Funkcija sistema denarnih socialnih pomoči je zagotovitev sredstev za preživetje, to je sredstev, ki jih oseba potrebuje za zadovoljitev osnovnih življenjskih potreb; dodeljuje se v višini razlike med eventuelnimi dohodki osebe in vsakokratno višino zagotovljenega minimalnega dohodka.

Zakon o socialnem varstvu v 33. členu (Uradni list Rs, št. 3, 12. 1. 2007) opredeljuje naslednje vrste denarnih socialnih pomoči:

- **Denarna socialna pomoč za obdobje**; glede na okoliščine se prvič dodeli za tri mesece, potem pa ponovno, če se okoliščine niso spremenile, za 6 mesecev. Največ za obdobje enega leta pa se denarna socialna pomoč lahko dodeli, če zaradi starosti nad 60 let, bolezni ali invalidnosti ali drugih okoliščin ni mogoče pričakovati izboljšanja socialnega položaja upravičenca.
- **Trajna denarna socialna pomoč**; do nje je upravičena oseba, ki je trajno nezmožna za delo, ali oseba, ki je starejša od 60 let, če je brez vsakršnih dohodkov oziroma prejemkov, brez premoženja ter nima nikogar, ki bi jo bil dolžan in sposoben preživljati, ter živi na svojem domu.
- **Izredna denarna socialna pomoč za obdobje**; dodeli se v izrednih okoliščinah, tudi v primerih, ko upravičenec sicer presega cenzus za dodelitev socialne pomoči (višino zagotovljenega minimalnega dohodka), a se je, iz razlogov na katere ni mogel vplivati, znašel v materialni stiski.
- **Enkratna izredna socialna pomoč**; od izredne denarne socialne pomoči za obdobje se razlikuje le v tem, da je dodeljena v enkratnem znesku (ker gre za trenutno materialno ogroženost).

Iz zapsanega je razvidno, da so osebe, starejše od 60 let, posebej opredeljene kot upravičenke do denarne socialne pomoči (ob izpolnjenih pogojih seveda). To je mogoče povezati z že zapisano ugotovitvijo, da je stopnja tveganja revščine pri starejši populaciji bistveno višja kot pri celotni populaciji in da je še posebej visoka pri starejših ženskah (Priloga I, Tabela 6). Na drugi strani pa podatki, ki smo jih pridobili s strani Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve kažejo, da delež prejemnikov denarnih socialnih pomoči, ki so starejši od 60 let, sicer narašča, vendar je bilo v mesecu juliju 2008 tem upravičencem izplačanih le 7 % vseh izplačanih socialnih pomoči (Priloga I, Tabela 14). Natančneje rečeno, od 40.683 mesečnih prejemnikov socialnih pomoči jih je bilo 5,39% upokojujencev, 3,81% pa starejših oseb – trajno nezmožnih za delo (Priloga I, Tabela 15a). Seveda ne preseneča podatek, da 64,43% mesečnih prejemnikov socialnih pomoči predstavljajo brezposelne osebe, prijavljene na Zavodu za zaposlovanje in naslednjih 10% nezaposljive osebe (Priloga I, Tabela 15a).

Vsekakor pa na prvi pogled presenečajo podatki:

- da je največ socialnih pomoči glede na delež prebivalstva izplačanih v regijah, ki so najbolj kmetijske (Pomurska, Podravska, Savinjska) (Priloga I, Tabela 13),
- da predstavlja katastrski dohodek kot glavni vir dohodka vlagatelja, osnovo za 10% izplačanih denarnih socialnih pomoči na mesečni ravni (pokojnine predstavljajo osnovo za 5% izplačanih denarnih socialnih pomoči, 58% vseh prejemnikov pa predstavljajo vlagatelji, ki so brez dohodka) (Priloga I, Tabela 15),
- in da je med 40.683 prejemniki socialnih pomoči le 0,10% tistih, katerih socialni status temelji na kmetijski dejavnosti (so kmetje, niso zaposleni, niso upokojenci itn) (Priloga I, Tabela 15a).

Te podatke je seveda mogoče pojasniti, če upoštevamo:

- do so navedene regije tudi regije z najvišjimi stopnjami brezposelnosti, kjer so brezposelne osebe po preteku pravice do nadomestila za primer brezposelnosti upravičene do denarne socialne pomoči, v kolikor aktivno iščejo ponovno zaposlitev; med temi osebami so tudi članice kmečkih gospodarstev, to je mešanih kmetij;
- izguba zaposlitve in s tem plače pri članu mešanega kmečkega gospodarstva seveda pomeni, da predstavlja katastrski dohodek edini vir dohodka družine; glede na majhnost kmetij in glede na nizek katastrski dohodek ne preseneča, da se pod pragom zagotovljenega minimalnega dohodka znajdejo tiste mešane kmetije, kjer zaposleni član izgubi zaposlitev;
- na drugi strani pa osebe, ki se aktivno ukvarjajo samo s kmetijsko dejavnostjo, pod prag zagotovljenega minimalnega dohodka redko zdrsnejo (le 0,1% jih je med vsemi, ki so julija 2008 prejeli denarno socialno pomoč).

Sistem socialnih pomoči je, kot rečeno, tista zadnja varnostna mreža, ki jo sodobne socialne države postavijo za to, da se vanje ujamejo tisti posamezniki, katerih eksistenca je ogrožena zaradi razmer, na katere ne morejo vplivati. Vsekakor so med več kot 40.000 prejemniki socialnih pomoči (na mesečni ravni) tudi člani kmečkih gospodarstev:

- med 5% upokojencev – prejemnikov socialnih pomoči so gotovo tudi kmečki upokojenci,
- vendar pa se v eksistenčni stiski znajdejo predvsem tisti člani kmečkih gospodarstev, ki so izgubili zaposlitev in z njo plačo, ki je predstavljala glavni vir preživetja za njih in celotno družino, praviloma pa je omogočala tudi kmetijsko dejavnost (nakup semen, gnojil, škropiv itn). Tem osebam in njihovim družinam je sedaj ostal le dohodek od kmetijske dejavnosti (ocenjen kot katastrski dohodek), ki na kmetiji z nekaj ha obdelovalne zemlje ni nikoli zadostoval in ne zadostuje za preživetje.

Eksistenčno so tako ogrožena predvsem tista mešana kmečka gospodarstva, katerih član/člani so izgubili zaposlitev. To so praviloma starejše osebe, z nizko izobrazbo, ki spadajo v kategorijo dolgotrajno brezposelnih oseb in ti so prejemniki socialnih pomoči.

Sklep:

Iz do sedaj opravljene analize učinkovitosti obeh klasičnih mehanizmov zagotavljanja socialne varnosti starejši kmečki populaciji izhajata dve temeljni ugotovitvi:

- Prva je ta, da spadajo kmečki upokojenci (to so osebe, ki so bile vključene v obvezni sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja na osnovi opravljanja kmetijske dejavnosti kot glavne dejavnosti) med 23 % tistih slovenskih upokojencev, katerih pokojnine so nižje od 400 EUR; tudi

pokojnine tistih članov kmečkih gospodarstev, ki so bili vključeni v sistem obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja na osnovi zaposlitve, niso bistveno višje, s čemer se oboji, skupaj s skoraj polovico slovenskih upokojencev, nahajajo na meji oziroma pod mejo revščine.

- Druga ugotovitev pa je ta, da so eksistenčno ogrožene kmečke družine na mešanih kmetijah, katerih član/člani so izgubili zaposlitev; zaradi starosti in nizke izobrazbe spadajo v kategorijo dolgotrajno brezposelnih oseb, kar pomeni, da je socialna pomoč, ki jo prejemajo, nujna za njihovo preživetje.

K obema zapisanima ugotovitvama je potrebno dodati tudi to, da za zadovoljitev osnovnih eksistenčnih potreb pri kmečki populaciji, denarni prejemek, pa naj bo to socialna pomoč ali pokojnina, ni tako usodnega pomena, kot je to pri urbani populaciji. Še več, za zagotavljanje socialne varnosti v smislu ohranjanja relativnega družbenega položaja so kmečki populaciji na razpolago dodatni mehanizmi in iz njih izhajajoči prejemki, ki jih starejša urbana populacija nima na razpolago. Tukaj mislimo na nekatere mehanizme/ukrepe kmetijske politike, ki neposredno oziroma posredno prispevajo k zagotavljanju socialne varnosti starejše kmečke populacije.

4. Učinkovitost dodatnih mehanizmov zagotavljanja socialne varnosti starejši kmečki populaciji

4.1. Ukrep zgodnjega upokojevanja kmetov

Kot smo že zapisali, je Strategija razvoja podeželja, ki je bila sestavni del Programa razvoja podeželja za Republiko Slovenijo 2004-2006 (Uradni list RS, št. 116, 26. 10. 2004) temeljila na dveh prednostnih nalogah:

- prva je bila, z ustreznimi ukrepi zagotoviti so-naraven razvoj podeželja in kmetijstva,
- druga prednostna naloga pa je bila zagotovitev oziroma pospešitev ekonomskega in socialnega prestrukturiranja kmetijstva.

To drugo naj bi bilo doseženo, med drugimi ukrepi, predvsem z ukrepom zgodnjega upokojevanja kmetov.

Cilj, ki naj bi bil s tem ukrepom dosežen, je nekako trojen:

- Ukrep naj bi omogočil in pospešil proces prenosa lastništva kmetij od starejših gospodarjev na mlajše prevzemnike, s čimer bi se izboljšala starostna struktura nosilcev kmetijskih gospodarstev.
- Mlajši prevzemniki bodo/naj bi bili nosilci strukturnih in organizacijskih sprememb na slovenskih kmetijah
- Starejšim prenosnikom bo zagotovljen dohodek, ki naj bi jih vzpodbudil, da se odpovedo lastništvu kmetiji, saj jim bo omogočal ohranitev relativnega družbenega, ki so ga imeli kot lastniki.

Iz tako strukturiranega cilja je razvidno, da predstavlja zagotovitev socialne varnosti kmetom prenosnikom pogoj za to, da bo za oblikovalce (evropske in slovenske) kmetijske politike dosežen pomembnejši cilj, to je prestrukturiranje slovenskega kmetijstva. To je seveda povsem legitimno, kot

je bila legitimna podobna rešitev, ki jo je vseboval Zakon o starostnem zavarovanju kmetov iz 70-tih in 80-tih let, s to razliko, da je bila prej predaja kmetije eden izmed pogojev za dodelitev starostne pokojnine, sedaj pa je zagotovljeni dohodek (renta) pogoj, da se kmetijo preda. Vprašanje, ki ob tem vseeno ostaja odprto, pa je, v kateri smeri bo to prestrukturiranje potekalo oziroma kakšne posledice bodo iz njega izšle za socialno varnost celotne slovenske kmečke populacije.

Potencialni prenosniki kmetij (na mlajše gospodarje – prevzemnike) so kmetje s področja celotne Slovenije, ne glede na vrsto »proizvodnje« na svoji kmetiji, pri čemer pa morajo izpolnjevati naslednje pogoje:

- ne smejo biti mlajši od 55 let in ne starejši od 61 let za ženske in 63 let za moške;
- morajo imeti v lasti vsaj 3 ha primerljivih kmetijskih zemljišč;
- na kmetijskem gospodarstvu, ki ga prenašajo, so morali kmetovati najmanj 10 let;
- vsaj zadnjih 5 let so morali biti pokojninsko in invalidsko zavarovani;
- ne smejo biti upokojeni;
- po prenosu morajo nepreklicno prenehati s komercialno kmetijsko dejavnostjo, za svoje potrebe pa lahko obdržijo največ 0,5 ha površin, na katerih pa prav tako ne smejo izvajati komercialne dejavnosti.

Prevzemnik, ki postane nosilec in lastnik celotnega kmetijskega gospodarstva (kmetijskih zemljišč vključno z gozdovi in pripadajočimi stavbami na gospodarstvu) je lahko tisti:

- ki je na dan prenosa star najmanj 18 let ali največ 50 let;
- ki se obveže, da bo na prenesenih zemljiščih kmetoval v skladu z dobro kmetijsko prakso vsaj 10 let,
- ki ima na dan prenosa ustrezno usposobljenost za kmetovanje (vsaj 5 let izkušenj s kmetovanjem, ali dokončano najmanj 3-letno srednjo šolo s področja kmetijstva ali druge ustrezne smeri, ali vsaj 3 leta izkušenj s kmetovanjem in opravljeno dodatno izobraževanje iz kmetijstva v trajanju najmanj 50 ur),
- ki predloži načrt gospodarjenja na prevzeti kmetiji s ciljem, da v roku 5-tih let izboljša njeno ekonomsko sposobnost.

Ko so izpolnjeni vsi navedeni pogoji, ki smo jih smiselno povzeli kot so zapisani v PRP 2004-2006 (Uradni list RS, št. 116, 26. 10. 2004) postane prenosnik kmetije upravičenec do rente, ki je sestavljena iz fiksnega dela, ki znaša 4.212 EUR in iz variabilnega dela, ki je odvisen od velikosti prenesenih površin in znaša 358 EUR na ha, vendar največ do vključno 24 ha primerljivih kmetijskih zemljišč. Če je preneseno kmetijsko gospodarstvo v so-lastništvu več oseb in vse izpolnjujejo pogoje, se lahko dogovorijo, da vsak prejema, glede na solastniški delež, pripadajoči del rente.

Obdobje prejemanja rente je 10 let. V času prejemanja rente in dokler niso izpolnjeni pogoji za upokožitev po predpisih pokojninskega in invalidskega zavarovanja mora prenosnik plačevati vse obveznosti, ki izhajajo iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Ko prenosnik izpolni pogoje za upokožitev po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, se višina rente po začetku prejemanja pokojnine zmanjša za znesek pokojnine. Če prejemnik rente umre med prejemanjem rente, se ta ne more prenesti na njegove dediče.

Uvedeno je veljalo za začetek izvajanja ukrepa v letu 2004 in potem v letih 2005 in 2006, ko se je pričakovalo, da bo v letu 2004 200 prenosov kmetij v obsegu 2.400 ha, v letu 2005 235 prenosov v obsegu 2.600 ha in v letu 2006 345 prenosov v obsegu 4.200 ha primerljivih kmetijskih zemljišč. (PRP 2004-2006, Uradni list RS, št. 116, 26.10. 2004).

Iz podatkov, ki so jih za potrebe naše raziskave pripravili na Agenciji RS za kmetijske trge, je razvidno, da so bila ta pričakovanja izpolnjena v prvem letu izvajanja ukrepa (v letu 2004), nikakor pa ne v naslednjih dveh; trend prenosov je namreč padajoč in ne naraščajoč:

- v letu 2004 je bilo tako 185 prenosov (odobrenih vlog) in prenesenih je bilo 1.852 ha primerljivih kmetijskih zemljišč (kar je blizu pričakovanja);
- v letu 2005 je bilo le 107 prenosov in prenesenih 1.124 ha;
- in v letu 2006, le 83 prenosov in prenesenih 775 ha primerljivih kmetijskih zemljišč (Priloga I, Tabela 26).

V letu 2007 je bil pripravljen novi Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007-2013; ta program vsebuje tudi ukrep zgodnjega upokojevanja kmetov, vendar z nekoliko spremenjenimi/zaostrenimi pogoji (Uradni list RS, št. 94, 16.10.2007). Prenosnik mora biti sedaj starejši od 57 let (prej 55 let), pokojninsko in invalidsko mora biti zavarovan neprekinjeno vsaj 7 zadnjih let na temelju opravljanja kmetijske dejavnosti kot glavne dejavnosti (prej najmanj 5 let, lahko tudi na osnovi zaposlitve), v lasti mora imeti vsaj 5 ha primerljivih kmetijskih zemljišč (prej 3 ha). Sprememba pri prevzemniku se nanaša predvsem na njegovo starost, saj ne sme biti mlajši od 18 let in ne starejši od 40 let pri prvem prevzemu, ter ne starejši od 50 let v primeru, da gre za povečanje njegovega kmetijskega gospodarstva. Nekoliko je spremenjena tudi finančna konstrukcija rente, saj je njen fiksni del povečan na 5000 EUR, variabilni del, ki je vezan na največ 20 ha prenesenih zemljišč (prej 24 ha), pa je zmanjšan na 300 EUR. Za celotno programsko obdobje 2007-2013 je za izvedbo tega ukrepa namenjeno dobrih 38 milijonov EUR, vključno s 14 milijoni EUR iz naslova izvajanja ukrepa 2004-2006 (Uradni list RS, št. 94, 16.10.2007).

V skladu z navedenimi novimi pogoji je bilo v letu 2008 dobrih 60 prenosov v obsegu 700 ha primerljivih kmetijskih zemljišč (Priloga I, Tabela 26). V celotnem dosedanjem obdobju izvajanja ukrepa je bilo prenesenih 436 kmetijskih gospodarstev; to predstavlja 0,5% vseh kmetijskih gospodarstev. Glede na pričakovanja, zapisana v PRP 2004-2006, je to bistveno nižji delež, ki ga gre delno pripisati spreminjajočim se pogojem, verjetno pa tudi drugim dejavnikom. Te dejavnike bomo poskušali vsaj delno identificirati skozi intervjuje.

Iz, v povprečja preračunanih podatkov, ki nam jih je posredovala Agencija RS za kmetijske trge je razvidno (Priloga I, Tabele 26 do vključno 31):

- da se je v prvih treh letih izvajanja ukrepa povprečna letna renta gibala okrog 7.500 EUR na letni ravni; v letu 2008 se je dvignila nad 8.000 EUR, ker se je povečala vrednost fiksnega dela rente;
- da je v letu 2004 v regijah z največjo intenziteto prenosov (Savinjska, Pomurska, Podravska in Gorenjska regija) povprečna renta na letni ravni znašala od 7.100 EUR do 7.900 EUR, medtem, ko se je v regijah z majhnim številom prenosov (Koroška, Obalno-kraška) dvignila nad 8.000 EUR, v Goriški regiji pa celo nad 10.000 EUR, kar pomeni, da so se tukaj prenašala večja kmetijska gospodarstva kot v regijah z veliko intenziteto prenosov;

- da se v letih 2005 in 2006 ta slika ni dosti spremenila, tudi v tem ne, da Goriška regija vodi v višini povprečne izplačane rente, ki presega 10.000 EUR;
- da se je v letu 2008, kot rečeno, povprečna letna renta dvignila nad 8.000 EUR in se nad tem zneskom giblje tudi v regijah, kjer je bilo največ prenosov.

Iz navedenih podatkov je mogoče razbrati tudi to, da se povprečna mesečna renta na prenosnika giblje med 625 EUR in 700 EUR (najnižja je 504 EUR, najvišja pa 866 EUR) kar je 2-krat toliko, kot znaša povprečna pokojnina slovenskega kmečkega upokojenca; še več, večina prejemnikov rent bi spadala v zgornjo tretjino slovenskih upokojencev, to je tistih, katerih pokojnine so nad 700 EUR. Kot takšna je prav gotovo v funkciji zagotavljanja socialne varnosti prenosnika in to ne zagotavljanja socialne varnosti v smislu ohranjanja posameznika nad pragom revščine, temveč v smislu ohranjanja relativnega družbenega položaja prenosnika (tistega položaja, ki ga je ta imel kot lastnik kmetijskega gospodarstva). Renta deluje tako, da v svojem fiksnem delu, ki je za vse prenosnike enak, drži te nad mejo revščine, v svojem variabilnem delu pa prenosnike diferencira glede na velikost prenesenih gospodarstev; prenosniku večjega kmetijskega gospodarstva, ki mu je kot lastniku zagotavljalo večji dohodek in višji relativni družbeni položaj, pripada višji variabilni del rente (300 EUR na ha prenesenih primerljivih kmetijskih zemljišč, do največ 20 ha).

Renta ne deluje v smislu ohranjanja relativnega družbenega položaja prenosnika le v času prejemanja rente (to je največ 10 let oziroma največ do 70. rojstnega dne prenosnika), temveč tudi po izteku tega časa. V času pred prejemanjem rente je moral biti prenosnik najmanj 7 let vključen v obvezni sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja na temelju opravljanja kmetijske dejavnosti; tudi v času prejemanja rente mora biti prenosnik vključen v sistem obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, vendar sedaj kot oseba, ki opravlja kmetijsko dejavnost, za katero dohodek na kmetijskem gospodarstvu ne dosega višine, predpisane za obvezno zavarovanje kmetov; to pomeni, da plačuje nizke prispevke, kar ni problem, saj bosta ob upokojitvi pokojnina in renta ostali na ravni rente, ki jo sedaj prejema kot prenosnik.

Zapisali smo že, da je za oblikovalce evropske kmetijske politike cilj ukrepa zgodnjega upokojevanja kmetov predvsem pospešitev procesa prestrukturiranja slovenskega kmetijstva v smislu nastanka večjih, učinkovitih in za komercialni produkcijo sposobnih kmečkih gospodarstev; gotovo bodo/so mlajši in izobraženi prevzemniki sposobni doseči ta cilj. Vendar pa istočasno s tem procesom poteka tudi proces razslojevanja slovenske starejše kmečke populacije. Na temelju javnih sredstev (pri čemer niti ni pomembno, da so to sredstva tako evropskih kot tudi slovenskih davkoplačevalcev) nastaja namreč ob velikih in modernih kmetijah tudi poseben sloj kmečkih upokojencev-rentnikov.

4.2. Prejemki, ki izhajajo iz vključenosti v ostale ukrepe Programa razvoja podeželja kot mehanizem posrednega zagotavljanja socialne varnosti starejši kmečki populaciji

Oba do sedaj sprejeta Programa razvoja podeželja Republike Slovenije (2004 do 2006 in 2007 do 2013) vsebujeta poleg ukrepa zgodnjega upokojevanja kmetov tudi vrsto drugih ukrepov, ki so namenjeni izvajalcem kmetijske dejavnosti. V kolikor posamezni izvajalec kmetijske dejavnosti izpolnjuje pogoje za vključitev v posamezni ukrep, je deležen denarnih plačil (subvencij), ki po našem

mnemu posredno prispevajo k njegovi socialni varnosti oziroma varnosti članov kmečkega gospodarstva. Tezo o posrednem vplivu »subvencij« na socialno varnost kmečke populacije je mogoče operacionalizirati na naslednji način: ker se prejeta sredstva praviloma porabijo za kritje stroškov kmetijske proizvodnje in za investiranje v posodobitev in razširitev te proizvodnje, se denarni prejemki v obliki pokojnin in rent lahko porabijo za zadovoljitev potreb njihovih prejemnikov; v nasprotnem primeru, to je v primeru, ko na kmetiji primanjkuje finančnih sredstev za kritje stroškov kmetijske proizvodnje, se tudi prejemki v obliki pokojnin in rent porabijo kot vložek v kmetijsko proizvodnjo oziroma kot podpora starejše, srednji generaciji članov kmetijskega gospodarstva, ki je nosilka te proizvodnje.

Ilustrativno lahko navedemo naslednje ukrepe Programa razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2004 – 2006 (Uradni list RS št. 11/3. 2. 2006) in za obdobje 2007 – 2013 (Uradni list RS št. 73 / 18. 7. 2008), za vključitev v katere so udeležencem zagotovljena določena sredstva :

- izravnalna plačila za območja z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost;
- kmetijsko-okoljski ukrepi (popularizacija kmetijske pridelave, ki ustreza potrebam potrošnikov in varuje zdravje ljudi...);
- usposabljanje za delo v kmetijstvu in gozdarstvu;
- pomoč mladim prevzemnikom kmetij;
- posodabljanje kmetijskih gospodarstev;
- sodelovanje kmetijskih proizvajalcev v shemah kakovosti hrane;
- podpora skupinam proizvajalcev pri dejavnostih informiranja in pospeševanja prodaje za proizvode, ki so vključeni v sheme kakovosti hrane ;
- podpora diverzifikaciji v nekmetijske dejavnosti;
- podpora ustanavljanju in razvoju mikro podjetij itn.

Iz podatkov, ki so nam jih pripravili na Agenciji za kmetijske trge in razvoj podeželja je razvidno, da je bilo na osnovi zbirnih vlog in zahtevkov v letu 2007 61.812-tim upravičencem izplačanih skoraj 200 milijonov EUR (198684926,89 EUR). Največ upravičencev/prejemnikov (48%) je bilo starejših od 57 let, medtem ko je več kot polovica vseh izplačanih sredstev pripadla prejemnikom starim med 37 in 56-timi leti (Priloga I, Tabela 32). Ta dva podatka nam dodatno potrjujeta dejstvo, da je populacija lastnikov kmečkih gospodarstev oziroma izvajalcev kmetijske dejavnosti relativno stara, da pa so sredstva iz naslova evropske kmetijske politike sposobni pridobiti predvsem mlajši kmečki gospodarji oziroma izvajalci kmetijske dejavnosti. Ti so tudi nosilci procesa prestrukturiranja slovenskega kmetijstva.

Podatki za posamezne regije kažejo, da je bilo v letu 2007 največ prejemnikov »subvencij« v Podravski, Pomurski, Savinjski in Osrednjeslovenski regiji, kjer je bilo izplačanih tudi več kot polovica vseh sredstev (Priloga I, Tabela 33). Seveda se pa prava vrednost teh prejemkov pokaže, ko upoštevamo, da je več kot 65% prejemnikov prejelo med 600 EUR in 4.800 EUR, 16,5% prejemnikov je prejelo med 300 in 600 EUR »subvencij«, medtem ko je bilo tistih, ki so prejeli med 4.800 in 38.400 EUR, 17,8% (Priloga I, Tabela 34). Ti podatki odražajo razpršenost in majhnost slovenskih kmetij, so pa na marsikateri kmetiji »subvencije« višje kot je katastrski dohodek.

Navedeni podatki o denarnih prejemkih na osnovi vključenosti v posamezne ukrepe razvoja podeželja nam ilustrirajo posredni pozitivni vpliv teh prejemkov na socialno varnost starejše kmečke populacije

v smislu ohranjanja relativnega družbenega položaja oziroma »držanja« te populacije nad pragom revščine; nekaj tisoč EUR denarnega priliva letno na kmetijo omogoča, da se renta ali nekoliko višja pokojnina iz naslova zaposlitve porabi za zadovoljitev potreb njihovih prejemnikov; vendar pa tudi nekaj sto EUR prejemkov omogoča, da se sicer nizke kmečke pokojnine ne prelijejo v kmetijsko dejavnost, temveč jih porabijo njihovi prejemniki.

Je pa potrebno opozoriti tudi na dolgoročno negativni učinek »subvencij« na socialno varnost ne le starejše, ampak celotne kmečke populacije. »Subvencije« gledane kot celota držijo namreč cene produktov kmetijske dejavnosti na nizki ravni; to je ugodno za potrošnike, ni pa ugodno za proizvajalce (izvajalce kmetijske dejavnosti), saj stroški pridelave velikokrat presežejo prihodek iz prodaje oziroma, če povemo v prispodobi, je kupljena hrana cenejša, kot če bi jo pridelali sami. Subvencije to seveda kompenzirajo, vendar pa istočasno povzročajo, da se predvsem na manjših, mešanih kmetijah opušča kmetijska proizvodnja celo za lastne potrebe; zemljo se prodaja, daje v najem (legalno ali na črno, kar pomeni da lastnik obdrži subvencije, najemnik pa mu ne plačuje najemnine), ali pa se jo pusti neobdelano; ceneje je namreč kupiti tisto, kar člani kmetijskega gospodarstva potrebujejo, kot da bi to pridelovali sami. V primeru spremenjene kmetijske politike in/ali izgube zaposlitve člana/-ov mešanih kmetijskih gospodarstev, pa postanejo ta, oziroma ljudje na njih, izredno ranljivi.

SKLEP:

Iz opravljene analize ukrepov, ki izhajajo iz Programov razvoja podeželja (oziroma (evropske) kmetijske politike), ki smo jim pripisali neposreden in posredni vpliv na socialno varnost starejše kmečke populacije, izhaja ugotovitev, da ti ukrepi pospešujejo proces razslojevanja slovenske kmečke populacije v dveh smereh:

- najprej v smeri nastajanja relativno dobro preskrbljenega sloja kmetov rentnikov, ki jim prejeta renta in kasneje pokojnina omogoča ohranjanje relativnega družbenega položaja, ki so ga imeli preden so predali kmetijo mlajšemu prevzemniku;
- vendar pa tudi v smeri nastajanja izredno ranljivega sloja, ne le starejše, temveč celotne kmečke populacije iz majhnih/mešanih kmetij, ki so bile prej samozadostne, sedaj pa so delno ali v celoti opustile kmetijsko pridelavo celo za lastne potrebe. Svoj socialni položaj vzdržujejo oziroma svoje potrebe zadovoljujejo s plačo zaposlenih članov, »subvencijami« in pokojninami ostarelih članov; v kolikor se zamajeta prva dva vira, ostanejo le pokojnine, ki nikakor ne zadostujejo za preživetje, kaj šele za dostojno življenje članov takšnega kmečkega gospodarstva. Tukaj se eksistenčno ogroženi urbani populaciji lahko pridruži eksistenčno ogrožena kmečka populacija. To je pa nekaj, česar do sedaj nismo poznali.

5. Institucionalno varstvo in pomoč na domu kot instrumenta socialne vključenosti starejše kmečke populacije

Ob analizi sekundarnih podatkov, na osnovi katerih sklepamo o učinkovitosti oziroma neučinkovitosti klasičnih in dodatnih mehanizmov zagotavljanja socialne varnosti starejši kmečki populaciji, je potrebno upoštevati tudi sekundarne podatke, ki kažejo dostop do posameznih vrst storitev. Dostop do nacionalnega minimuma storitev, ki jih država zagotavlja vsem državljanom pod enakimi pogoji je

namreč indikator socialne vključenosti/izključenosti v/iz možnosti, ki obstajajo na določeni stopnji družbenega razvoja. Enostavneje povedano: šele dostop, ne le do zdravstvenih storitev, temveč tudi do storitev socialne in moralne pomoči, pomeni, tudi v pogojih odsotnosti materialne bede/revščine, da so izpolnjeni pogoji za dostojno življenje; in obratno, nerazpoložljivost oziroma nedostopnost posameznih vrst storitev lahko pomeni za posameznika hujšo bedo, kot jo predstavlja sama materialna revščina.

Iz podatkov, ki smo jih pridobili s strani Skupnosti socialnih zavodov Slovenije in jih razporedili po statističnih regijah (Priloga I, tabela 16) ter iz rezultatov opravljenih raziskav institucionalnega/domskega varstva starostnikov in razvitosti pomoči na domu, izhajata dve zanimivi ugotovitvi:

1. Prva je ta, da je v regijah s pretežnim deležem kmečke populacije povpraševanje po domskem varstvu precej nižje kot je v regijah s pretežnim deležem urbane populacije;
2. Druga ugotovitev pa je ta, da je v ruralnih občinah razvitost ponudbe storitev pomoči na domu bistveno nižja, kot je to v urbanih občinah.

Še več, s strani države podprti trend razvoja domskega varstva starostnikov gre v smeri povečevanja kapacitet domskega varstva predvsem v ruralnih okoljih, torej v okoljih z nizkih povpraševanjem po storitvah domskega varstva; ta razvoj poteka namreč v okvirjih javno-privatnega partnerstva, ki prinaša županom politične točke, zasebnikom možnost zaslužka, država pa si lahko ob navajanju povečanja kapacitet (ki ostajajo nezasedene) »umije roke«. Na drugi strani pa ostaja v Pomurski in Podravske regiji ponudba storitev pomoči na domu precej pod slovenskim povprečjem (1,5% oseb, starih nad 65 let v letu 2008).

Ali nizko povpraševanje po storitvah domskega varstva in nizka ponudba storitev pomoči na domu pomenita visoko stopnjo socialne izključenosti starejše kmečke populacije? Pri oblikovanju odgovora na to vprašanje je potrebna velika mera previdnosti, kot je nasploh potrebna velika mera previdnosti, ko gre za razumevanje zaključkov/ugotovitev, ki izhajajo iz analize sekundarnih podatkov.

6. Analiza in interpretacija z intervjuji pridobljenih primarnih podatkov

Iz opravljene analize zbranih sekundarnih podatkov nedvoumno izhajajo naslednje tri ugotovitve:

1. Prva je ta, da spadajo kmečki upokoјenci (to so osebe, ki so bile vključene v obvezni sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja na osnovi opravljanja kmetijske dejavnosti kot glavne dejavnosti) med 23 % tistih slovenskih upokoјencev, katerih pokojnine so nižje od 400 EUR; tudi pokojnine tistih članov kmečkih gospodarstev, ki so bili vključeni v sistem obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja na osnovi zaposlitve, niso bistveno višje, s čemer se oboji, skupaj s skoraj polovico slovenskih upokoјencev nahajajo na meji, oziroma pod mejo revščine.
2. Druga ugotovitev je ta, da so eksistenčno ogrožene kmečke družine na mešanih kmetijah, katerih član/člani so izgubili zaposlitev; zaradi starosti in nizke izobrazbe spadajo v kategorijo dolgotrajno brezposelnih oseb, kar pomeni, da je za njihovo preživetje nujna socialna pomoč, ki jo prejemajo.

3. Tretja ugotovitev pa je ta, da je povpraševanje po storitvah institucionalnega varstva pri starejši kmečki populaciji bistveno nižje kot pri urbani populaciji ter da je ponudba storitev pomoči na domu v ruralnih okoljih bistveno nižja, kot je v urbanih okoljih.

Ali lahko na osnovi teh ugotovitev sklenemo, da se slovenska starejša kmečka populacija nahaja v stanju revščine in socialne izključenosti? Pritrdilen odgovor na postavljeno vprašanje bi bil, po našem mnenju, ne le preuranjen, ampak celo napačen. Pri presoji/razumevanju socialne situacije, v kateri se nahaja starejša kmečka populacija, je namreč potrebno upoštevati najmanj tri dejavnike, ki tukaj delujejo drugače kot delujejo pri urbani populaciji. To so:

1. Potek življenjskih ciklov, ki pri ruralni, kmečki populaciji, tečejo drugače kot pri urbani populaciji.
2. Pomen finančnih sredstev za zagotovitev eksistence, ki je pri kmečki populaciji drugačen, kot je pri urbani populaciji.
3. Pomen neformalnih socialnih mrež, ki so pri kmečki populaciji dosti trdnjše, kot so pri urbani populaciji.

Determinacijsko moč teh dejavnikov nam ilustrirajo primarni, kvalitativni podatki, ki smo jih pridobili z intervjuji pri naključno izbranih 19 starostnikih, ki živijo na svojem domu (kmetiji) in pri prav tako naključno izbranih 17 starostnikih, ki bivajo v domovih za stare (podatki so prikazani in interpretirani v poglavju II. Analiza intervjujev starega kmečkega prebivalstva).

ADD/1 Potek življenjskih ciklov

Vsi naši intervjuvanci, ki živijo na svojih domovih/kmetijah nedvoumno izjavljajo, da se z upokojitvijo za njih ni nič spremenilo. Še zmeraj so aktivni in delajo na kmetiji tako, kot so delali prej: delo opravljajo skupaj s člani gospodinjstva in z neformalno pomočjo sosedov in drugih, ko je to potrebno. To velja tako za tiste, ki so še zmeraj lastniki kmetije, kot tudi za tiste, ki so kmetijo predali mlajšim prevzemnikom; to velja za tiste, ki živijo na majhnih kmetijah, kot tudi za tiste, ki živijo na srednjih in velikih kmetijah; velja pa tudi za tiste, ki so samo kmetovali, kot tudi za tiste, ki so poleg kmetovanja bili tudi zaposleni. Kmetijo so podedovali ali jo je podedoval njihov partner in na njej bodo aktivni, dokler jim bo zdravje to dopuščalo.

Navedeno pomeni, da se za kmečke ljudi s samo starostjo način njihovega življenja ne spremeni, ne spremenijo se niti njihove potrebe. Pred upokojitvijo so živeli skromno, skromno živijo tudi sedaj in svoje socialne situacije ne percipirajo niti kot da so revni, niti kot da so bogati.

Drugačna je situacija pri tistih naših intervjuvancih, ki živijo v domovih za stare. Za odhod v dom so se odločili, ko so ugotovili, da zaradi poslabšanega zdravstvenega stanja predstavljajo preveliko breme za svojce, in mesto v domu tudi hitro dobili. Odhod v dom za njih ni pomenil samo spremembe bivalnega okolja; spremenil se je ritem življenja, spremeniti so morali svoje ustaljene navade, spremenili so se socialni stiki, spremenili so se nenazadnje odnosi s svojci. Kljub tem spremembam so z življenjem v domu vsi naši intervjuvanci zelo zadovoljni. Skrbi jih le dejstvo, da njihova pokojnina oziroma finančna sredstva, s katerimi razpolagajo, ne zadostujejo za kritje vseh stroškov oskrbe in da morajo njihovi svojci to oskrbo doplačevati oziroma jih tudi dodatno finančno podpirati. To stanje

razumejo kot stanje odvisnosti in izhajajoč iz njega svojo socialno situacijo označujejo, kot da so revni.

Ob tem je potrebno povedati, da so nizke pokojnine, ki ne zadostujejo za kritje oskrbnih stroškov v domovih za stare, posledica nizkih prispevkov za pokojninsko zavarovanje v aktivni dobi. Pri kmečki populaciji je nasploh opazno prepričanje, da, če se je že potrebno vključiti v sistem obveznega zavarovanja, je to potrebno narediti tako, da se bodo plačevali čim nižji prispevki. Na drugi strani pa so ti starostniki predali celotno svoje premoženje v last ali koriščenje svojim potomcem in ti so, ne le formalno pravno, ampak tudi moralno, dolžni prevzeti določen del skrbi zanje. Subjektivna percepcija revščine kot odvisnosti tako nima objektivne osnove.

ADD/2 Pomen finančnih sredstev za zagotovitev eksistence

Etos skromnosti je mogoče zaznati pri vseh naših intervjuvancih, ko gre za oceno pomena finančnih sredstev za zadovoljitev njihovih potreb. Ne glede na vir (pokojnina, renta, socialna pomoč, plača, dohodek od kmetijske dejavnosti) se finančna sredstva praviloma najprej porabijo za pokritje fiksnih stroškov kmečkega gospodarstva in gospodinjstva; v naslednjem koraku se preostanek preliva praviloma od starejše k mlajši generaciji, ko gre za zadovoljitev njihovih potreb, in šele v zadnjem koraku, če kaj ostane, se to porabi za zadovoljitev potreb starejše generacije. Pri tem je potrebno vedeti, da so na kmetiji osnovne eksistenčne potrebe praviloma zadovoljene skozi samoproizvodnjo.

Opisana logika pogojuje to, da naši intervjuvanci ocenjujejo, da imajo dovolj finančnih sredstev za zadovoljitev svojih potreb; še več, tisti intervjuvanci, ki živijo na srednjih in velikih kmetijah, lahko celo nekaj privarčujejo. Drugačna je situacija pri tistih intervjuvancih, ki živijo v domovih za stare. Ti sicer izjavljajo, da storitve oskrbe, ki so jih deležni v domovih, zadovoljujejo vse njihove potrebe in so z njimi zadovoljni, vendar pa istočasno odvisnost od svojcev, ko gre za kritje stroškov oskrbe, doživljajo kot stanje svoje revščine. Zanimivo je, da so pred odhodom dom svojo finančno situacijo ocenjevali z vidika etosa skromnosti enako pozitivno kot tisti naši intervjuvanci, ki živijo na svojih domovih.

ADD/3 Pomen neformalnih socialnih mrež

Vsi naši intervjuvanci, ne glede na velikost kmetije, na kateri živijo, bi se v primeru potrebe po pomoči zaradi onemoglosti oziroma bolezni najprej obrnili na svojce; pričakujejo, da bodo ti poskrbeli zanje. Le če/ko bodo ocenili, da svojci te pomoči ne zmorejo, bi/bodo posegli po formalnih oblikah pomoči, do katerih imajo pozitivno stališče. Zaradi močne navezanosti na dom preferirajo pomoč na domu pred institucionalnim varstvom, čeprav si ne predstavljajo v celoti, kako ta deluje. Tisto, kar jih v zvezi z formalno pomočjo skrbi, so le stroški, za katere vedo, da jih sami ne bodo mogli pokriti. Takšno stališče smo identificirali tudi pri tistih naših intervjuvancih, ki že bivajo v domovih za stare.

Opisana stališča nam kažejo na pomen neformalnih socialnih mrež (družina, sorodstvo, sosedstvo), ki v kmečkih okoljih delujejo kot močne mreže opore in to takrat, ko je potrebna pomoč pri kmečkih opravilih, kot tudi takrat, ko gre za finančno pomoč ali za pomoč onemoglemu starostniku v obliki storitev nege, osnovne oskrbe in družabništva. Družabništvo si naši intervjuvanci zagotavljajo tudi z vključenostjo v cerkvene organizacije, gasilska društva, društva upokojencev in druge prostovoljne organizacije, ki delujejo v njihovih lokalnih okoljih.

Relativno nizko povpraševanje po storitvah institucionalnega varstva pri starejši kmečki populaciji tako ne more biti razumljeno kot indikator socialne izključenosti te populacije v smislu nedostopnosti teh storitev; ko/če se odločijo za te storitve, oskrbo v domu tudi hitro dobijo. Prav tako nepreferiranje domske oskrbe ni posledica predsodkov in strahu, saj imajo do nje pozitiven odnos, in tisti, ki so v domovih, so z domsko oskrbo zelo zadovoljni. Vsekakor pa vsi naši intervjuvanci pričakujejo, da bodo potrebno pomoč in oporo dobili znotraj neformalnih socialnih mrež, ki jim pripadajo, kar pomeni, da želijo starost preživeti na svojih domovih. Z razvijanjem in večjo ponudbo storitev pomoči na domu, bi, kljub zapletenosti izvajanja teh v ruralnih okoljih, postalo to pričakovanje še lažje uresničljivo kot je sedaj.

SKLEP:

Zapisanih ugotovitev, ki so nastale na osnovi z intervjuji pridobljenih informacij pri naključno izbranih kmečkih upokojencih, seveda ne moremo posplošiti na celotno starejšo kmečko populacijo. Navedli smo jih zato, da bi opozorili na dejstvo, da je pri interpretaciji statističnih in drugih kvantitativnih podatkov potrebno upoštevati kontekst »kmečkega socialnega okolja«, kjer:

- se aktivno življenjsko obdobje zaključi šele z onemoglostjo in/ali boleznijo in ne s starostjo kot tako;
- so denarna/finančna sredstva sicer pomembna, pa vendar za zadovoljitev eksistenčnih potreb ne usodno pomembna;
- so neformalne socialne mreže še zmeraj močne, vendar pa tudi obremenjene pri nujenju podpore tako starejši kot tudi mlajši generaciji.

Ta kontekst daje drugačno vrednost:

- starejšemu posamezniku, ki s svojo aktivno vlogo v življenju kmetije ostaja vpet v dobre in slabe strani kmečkega življenja, enako kot mlajši člani
- finančnim sredstvom, ki se ne glede na njihov izvor porabijo najprej za skupno dobro gospodarstva in gospodinjstva in šele potem za zadovoljitev osebnih potreb posameznikov
- neformalnim socialnim mrežam kot delujočim mrežam pomoči in socialne opore.

V takšnem kontekstu revščine ne moremo definirati zgolj na osnovi nizkih denarnih prejemkov in socialne izključenosti ne na osnovi nizkega povpraševanja po storitvah formalne oskrbe.

IV. ZAKLJUČNE UGOTOVITVE IN PREDLOGI

V zaključnem delu poročila:

- povzemamo najprej najpomembnejše ugotovitve, ki izhajajo iz opravljene analize sekundarnih in primarnih podatkov;
- iz teh ugotovitev izpeljujemo tipologijo slovenskih kmetij glede na stopnjo tveganja revščine in socialne izključenosti;
- ter predstavljamo predloge, ki bi po našem mnenju lahko prispevali ne le k višji stopnji socialne varnosti slovenske kmečke populacije, ampak tudi k temu, da bi kmetijstvo udeležilo svojo multifunkcionalno družbeno vlogo; ta ni le v zagotovitvi prehranske varnosti Sloveniji, temveč je tudi v ohranjanju kulturne krajine in v varovanju ekoloških danosti na celotnem podežlju.

1. Najpomembnejše ugotovitve:

I.

Na začetku naše analize sekundarnih podatkov smo redefinirali funkcijo oziroma kriterij učinkovitosti delovanja sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Učinkovito delovanje sistema smo definirali manj v smislu diferenciacije prejemkov (pokojnin) glede na plačane prispevke (ohranjanje relativnega družbenega položaja) in bolj v smislu ohranjanja čim večjega deleža upokojene populacije nad mejo revščine – s pokojninami in solidarnostnimi dodatki k pokojninam.

Navedeni podatki kažejo, da sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja na ravni povprečnih pokojnin tako kmečkih upokojencev kot članov kmečkih gospodarstev upokojenih na osnovi zaposlitev ne deluje učinkovito, saj so te pod »pragom revščine«, ki ga definira košarica osnovnih življenjskih potrebščin, ki znaša 460 EUR (leto 2008). Povprečna pokojnina tako drži upokojence le rahlo nad eksistenčnim minimumom, ki ga definira zajamčeni minimalni dohodek. Ta znaša 221,70 EUR (leto 2008). Seveda pa državna pokojnina in pokojnina za izpolnjeno minimalno zavarovalno dobo (v kolikor ta ni dopolnjena s prejemkom iz kakšnega drugega naslova) ne opravljata niti te funkcije, to je garantiranje upokojencem eksistenčnega minimuma.

II.

V primerih, ko pri starejši populaciji prejemki iz naslova pokojninskega in invalidskega zavarovanja, skupaj z vsemi drugimi prejemki, padejo pod mejo zagotovljenega temeljnega dohodka, začne delovati drugi klasični instrument zagotavljanja socialne varnosti, to je sistem denarnih socialnih pomoči. Sistem socialnih pomoči je tista zadnja varnostna mreža, ki jo sodobne socialne države postavijo za to, da se vanje ujamejo tisti posamezniki, katerih eksistenca je ogrožena zaradi razmer, na katere ne morejo vplivati. Vsekakor so med več kot 40.000 prejemniki socialnih pomoči (na mesečni ravni) tudi člani kmečkih gospodarstev. Vendar pa:

- pokojnine vseh slovenskih upokojencev predstavljajo osnovo le za 5% izplačanih denarnih socialnih pomoči;
- med prejemniki socialnih pomoči je le 0,1% tistih, katerih socialni status temelji na kmetijski dejavnosti (so kmetje, niso zaposleni in niso upokojeni).

Na drugi strani pa je vseeno upoštevanja vreden podatek, da predstavlja katastrski dohodek kot glavni vir dohodka vlagatelja osnovo za 10% izplačanih denarnih socialnih pomoči na mesečni ravni. Te so izplačane članom mešanih kmečkih gospodarstev, ki so izgubili zaposlitev in z njo plačo, ki je predstavljala glavni vir preživetja za njih in celotno družino, praviloma pa je omogočala tudi kmetijsko dejavnost (nakup semen, gnojil, škropiv itn). Tem osebam in njihovim družinam je sedaj ostal le dohodek od kmetijske dejavnosti (ocenjen kot katastrski dohodek), ki na kmetiji z nekaj ha obdelovalne zemlje ni nikoli zadostoval in ne zadostuje za preživetje.

Eksistenčno so tako ogrožena predvsem tista mešana kmečka gospodarstva, katerih član/člani so izgubili zaposlitev. To so praviloma starejše osebe, z nizko izobrazbo, ki spadajo v kategorijo dolgotrajno brezposelnih oseb in ti so prejemniki socialnih pomoči.

III.

Iz opravljene analize ukrepov, ki izhajajo iz Programov razvoja podeželja (oziroma (evropske) kmetijske politike), ki smo jim pripisali neposreden in posredni vpliv na socialno varnost starejše kmečke populacije, izhaja ugotovitev, da ti ukrepi kratkoročno pomembno prispevajo k socialni varnosti starejše kmečke populacije: renta neposredno, v smislu ohranjanja relativnega družbenega položaja prenosnika kmetije, subvencije pa posredno zato, ker omogočijo, da se pokojnine ne prelijejo v kritje stroškov kmetijske proizvodnje.

Dolgoročno pa ti ukrepi pospešujejo proces razslojevanja slovenske kmečke populacije v dveh smereh:

- najprej v smeri nastajanja relativno dobro preskrbljenega sloja kmetov rentnikov, ki jim iz javnih sredstev izplačana renta in kasneje pokojnina omogoča, ne le ohranjanja relativnega družbenega položaja, ki so ga imeli preden so predali kmetijo mlajšemu prevzemniku, temveč celo izboljšanje tega položaja;
- vendar pa tudi v smeri nastajanja izredno ranljivega sloja, ne le starejše, temveč celotne kmečke populacije iz majhnih/mešanih kmetij, ki so bile prej samozadostne, sedaj pa so – zaradi subvencij – delno ali v celoti opustile kmetijsko pridelavo celo za lastne potrebe. Svoj socialni položaj vzdržujejo oziroma svoje potrebe zadovoljujejo s plačo zaposlenih članov, »subvencijami« in pokojninami ostarelih članov; v kolikor se zamajeta prva dva vira, ostanejo le pokojnine, ki nikakor ne zadostujejo za preživetje, kaj šele za dostojno življenje članov takšnega kmečkega gospodarstva. Tukaj se eksistenčno ogroženi urbani populaciji lahko pridruži eksistenčno ogrožena kmečka populacija. To je pa nekaj, česar do sedaj nismo poznali.

IV.

Opozorili smo, da je pri razumevanju ugotovitev, ki izhajajo iz analize sekundarnih, kvantitativnih podatkov potrebna previdnost, oziroma upoštevanje konteksta »kmečkega socialnega okolja«. Ta kontekst daje drugačno vrednost:

- starejšemu posamezniku, ki s svojo aktivno vlogo v življenju kmetije ostaja vpet v dobre in slabe strani kmečkega življenja enako kot mlajši člani;
- finančnim sredstvom, ki se ne glede na njihov izvor porabijo najprej za skupno dobro gospodarstva in gospodinjstva in šele potem za zadovoljitev osebnih potreb posameznikov;
- neformalnim socialnim mrežam kot delujočim mrežam pomoči in socialne opore.

V takšnem kontekstu revščine ne moremo definirati zgolj na osnovi nizkih denarnih prejemkov in socialne izključenosti ne na osnovi nizkega povpraševanja po storitvah formalne oskrbe.

2. Tipologija kmetijskih gospodarstev glede na stopnjo tveganja revščine in socialne izključenosti

Na osnovi opravljene analize kvantitativnih in kvalitativnih podatkov ter iz nje izhajajočih ugotovitev je mogoče izoblikovati deskriptivno tipologijo kmetijskih gospodarstev glede na stopnjo tveganja revščine in socialne izključenosti starejše kmečke populacije. Pri njenem oblikovanju bomo upoštevali:

- velikost in tip kmetijskega gospodarstva (majhne – do 5 ha obdelovalne zemlje, srednje – do 20 ha, velike kmetije – nad 20 ha, čiste in mešane kmetije)
- proces prestrukturiranja (od majhnih k velikim kmetijam, od raznovrstne k specializirani kmetijski proizvodnji, od opustitve proizvodnje za trg do opustitve proizvodnje celo za lastne potrebe)
- vire prihodkov (dohodek iz kmetijske proizvodnje, subvencije, plače eventualno zaposlenih članov srednje generacije, rente, pokojnine starejše generacije)
- trdnost neformalnih socialnih mrež (razširjena družina/družina treh generacij, skupno gospodinjstvo, ločena gospodinjstva za srednjo in starejšo generacijo).

2.1. Majhne kmetije, praviloma mešanega tipa

Opozorili smo, da sta majhnost in mešanost slovenskih kmečkih gospodarstev posledici pretekle kmetijske politike, ki je podpirala samooskrbo na teh kmetijah, medtem ko se je proizvodnja hrane za trg odvijala v okviru velikih kmetijskih organizacij.

V procesu prestrukturiranja so na teh kmetijah delno ali v celoti opustili proizvodnjo za trg, v številnih primerih pa, predvsem zaradi učinka subvencij, tudi za lastne potrebe. Zemljo so prodali, dali v najem ali ostaja neobdelana.

Viri prihodkov: plača/če zaposlenih članov srednje generacije, najemnine, subvencije, pokojnine (praviloma iz delovnega razmerja in državna pokojnina).

V razširjeni družini in skupnem gospodinjstvu živijo praviloma tri generacije.

V takšnih pogojih stopnja tveganja revščine za starejšo generacijo ni visoka (ni potrebe, da bi se pokojnine v celoti prelivale v kmetijsko dejavnost ali v dobro srednje generacije), razširjena družina pa je tudi vir socialne opore.

Izguba zaposlitve člana/ov srednje generacije bistveno poveča stopnjo tveganja revščine ne le za srednjo ampak tudi za starejšo generacijo. Prejemki iz naslova pokojnin se tukaj najprej porabijo v skupno dobro kmetijskega gospodarstva in gospodinjstva; v kolikor so na kmetiji opustili tudi kmetijsko proizvodnjo za lastne potrebe, postane takšna skupnost, kot smo opozorili, lahko celo eksistenčno ogrožena.

Stopnja tveganja revščine pa je še posebej visoka na majhnih, čistih kmetijskih gospodarstvih, kjer ostareli člani ne zmorejo niti proizvodnje za lastne potrebe, kaj šele za trg. Kmečka in eventualno državna pokojnina ne zadostujeta za kritje fiksnih stroškov gospodarstva in za kritje potreb članov. Na takšni kmetiji praviloma tudi ni naslednikov, kar pomeni, da ni neformalne socialne mreže, ki bi nudila oporo. Odločitev za institucionalno varstvo je tukaj povezana s predajo premoženja v last občini, kar je povezano z zadržki samih gospodarjev kot tudi eventualnih dedičev, tudi če jih kmetija in kmetovanje sploh ne zanimata. Na takšni kmetiji ni visoka le stopnja tveganja revščine ampak tudi stopnja socialne izključenosti.

2.2. Srednje, mešane in čiste kmetije

Srednje kmetije so v procesu prestrukturiranja po obsegu praviloma ostale nespremenjene, so se pa specializirale v proizvodnji produktov za trg; tudi proizvodnje za lastne potrebe niso opustile.

Viri prihodkov na mešani, srednji kmetiji so: plača/če zaposlenih članov srednje generacije, prihodki iz prodaje produktov, subvencije, pokojnine, rente .

Stopnja tveganja revščine za starejšo generacijo v takšnih pogojih ni visoka, razširjena družina in skupno gospodinjstvo pa predstavlja tudi tukaj vir medsebojne generacijske opore in solidarnosti.

Stopnja tveganja revščine je gotovo višja na srednjih, čistih kmetijah, kjer se prihodki od prodaje produktov in subvencije praviloma vlagajo v kmetijsko proizvodnjo, medtem ko se pokojnine in rente starejših članov porabijo za zadovoljitev potreb najprej srednje in šele potem starejše generacije. Rekli bi lahko, da je na takšnih kmetijah ogrožena predvsem srednja generacija, ki ji primanjkuje sredstev za zadovoljitev svojih potreb in potreb svojih otrok.

2.3. Velike kmetije

Velike kmetije so nastale na osnovi nakupa predvsem pa najema zemljišč pri majhnih kmetijah; na njih se odvija specializirana industrijska proizvodnja hrane za trg, ki je usmerjena prvenstveno v kvantiteto in šele potem v kvaliteto; upravljane so s strani mlajših, izobraženih gospodarjev, ki vedo, kako ustvariti dobiček, pa tudi kako priti do evropskih, recimo nepovratnih sredstev.

Viri prihodkov na teh kmetijah so prihodki od prodaje produktov, subvencije ter rente in pokojnine pri starejših članih. Stopnja tveganja revščine za starejšo generacijo je tukaj nizka, saj se rente ali pokojnine porabijo za zadovoljitev potreb njihovih prejemnikov (celo prihranijo lahko, kot smo pokazali). Je pa na takšnih kmetijah pogosta ločitev med družino srednje generacije in starejšo generacijo, ki imata vsaka svoje, ločeno gospodinjstvo. Odločitev za institucionalno oskrbo je tudi

tukaj lahko povezana z doplačili svojcev, je pa paradoksalno, da starostniki to doživljajo kot odvisnost in znak svoje revščine.

Predstavljena tipologija slovenskih kmetijskih gospodarstev je seveda deskriptivna; preveriti bi jo veljalo na reprezentativnem vzorcu vseh slovenskih kmetij, kar pa bistveno presega okvir našega projekta.

3. Predlogi za izboljšanje socialne varnosti starejše kmečke populacije in za udejanjenje multifunkcionalne vloge slovenskega kmetijstva

Iz prikazane tipologije izhaja, da je stopnja tveganja revščine zares nizka le pri starostnikih, ki živijo na velikih kmetijah, medtem ko je za tiste, ki živijo na majhnih in srednjih kmetijah, potencialna in dejanska stopnja tveganja revščine relativno visoka. Glede na to ugotovitev je smotrno, da predlog za zmanjšanje tveganja revščine oziroma za povečanje socialne varnosti starejše kmečke populacije izhaja iz logike, ki je vgrajena v ukrep 113 kmetijske politike, to je v ukrep zgodnjega upokojevanja kmetov.

Izhajajoč iz logike tega ukrepa bi bila vsem, ki se ukvarjajo s kmetijsko dejavnostjo kot osnovno dejavnostjo, takrat, ko izpolnijo določeno starost, zagotovljena osnovna pokojnina iz evropskih in/ali nacionalnih javnih sredstev; njena višina bi bila takšna, da bi prejemnike držala na oziroma rahlo nad vsakokrat izračunanim pragom revščine. Ta pokojnina bi temeljila na principu univerzalnosti in enakosti kot principu socialne pravičnosti.

V skladu s tradicijo slovenskega pokojninskega sistema bi bila ta osnovna pokojnina nadgrajena/dopolnjena z obvezno vključitvijo nosilcev kmetijske dejavnosti v enotni obvezni sistem pokojninskega zavarovanja, ki temelji na Bismarck-ovem principu kontributivnosti in enakovrednosti; osnovo za izračun višine prispevkov bi morala predstavljati čim bolj fiksna kategorija (na primer hektarji obdelovalne zemlje, razvrščeni v kategorije po kakovosti), s povsem transparentno povezanostjo med prispevki in prejemki (ob določeni stopnji notranje solidarnosti). V kolikor bi takšen sistem dopolnjeval osnovno pokojnino, ki bi, kot rečeno, bila zagotovljena vsem v enakem obsegu, bi prispeval k ohranjanju relativnega družbenega položaja upokojencev; to pomeni, da bi izpolnjeval tisto družbeno funkcije, ki je obstoječi sistem obveznega zavarovanja sam zase ne more izpolnjevati. Ob takšni kombinaciji osnovnega in obveznega zavarovanja bi odpadla potreba po vključenosti posameznikov v privatne zavarovalne sheme, ki si jih tako in tako lahko privoščijo le tisti iz velikih kmetij.

Takšna rešitev problema socialne varnosti slovenske kmečke populacije bi morala iti z roko v roki z ukrepi slovenske kmetijske politike, ki bi bili usmerjeni v zagotavljanje pogojev, v katerih bi majhne kmetije lahko obnovile pridelavo ekološko neoporečne hrane za lastne potrebe, presežke pa bi prodajale na lokalnih trgih. Številni ukrepi iz Programov razvoja podeželja, ki so sedaj »pisani na kožo« velikim in delno srednjim kmetijam, bi morali biti preoblikovani v dobro majhnih kmetij.

Socialno varnost kmečke populacije, ki gre z roko v roki s prehransko varnostjo oziroma samooskrbo kmetij in ohranjanjem kmetijskih zemljišč in kulturne krajine, lahko v slovenskih pogojih dosežemo le z usmerjenim kakovostnim ekološkim kmetovanjem, katerega nosilke so srednje in majhne kmetije. Koncentracija visoko intenzivnega kmetovanja na določenih področjih, katerega nosilke so velike kmetije, pa predstavlja največjo nevarnost za razvoj celotnega podeželja.

Iz celotne opravljene analize izhajajo, za oblikovalce slovenske socialne in kmetijske politike, naslednja, najpomembnejša sporočila:

1. Kljub temu, da osnovni instrument zagotavljanja socialne varnosti starejši kmečki populaciji, to je sistem obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ne deluje učinkovito (ne drži, ne kmečkih upokojencev, ne tistih članov kmečkih gospodarstev, ki so upokojeni na temelju zaposlitve, nad program revščine), ne moremo enoznačno trditi, da se starejša kmečka populacija nahaja v stanju revščine. Pri razumevanju pomena denarnih prejemkov moramo namreč upoštevati kontekst kmečkega socialnega okolja, ki deluje drugače, kot deluje kontekst urbanega socialnega okolja.
2. Opozoriti velja, da pa se v stanju potencialne revščine in celo eksistenčne ogroženosti nahajajo ne le starejši člani, ampak vsi člani tistih majhnih, mešanih kmetijskih gospodarstev, ki so opustili ne le proizvodnjo za trg, ampak celo za lastne potrebe; izguba zaposlitve člana/ov srednje generacije potegne tukaj za seboj v spiralo revščine vse člane. Sistem denarnih socialnih pomoči lahko takšno situacijo le blaži in tukaj obstaja nevarnost, da se eksistenčno ogroženi urbani populaciji pridruži tudi eksistenčno ogrožena kmečka populacija. To pa je nekaj, česar do sedaj nismo poznali.
3. Ukrepi iz Programov razvoja podeželja in evropske kmetijske politike prispevajo, neposredno in posredno, k socialni varnosti starejše kmečke populacije, vendar pa istočasno povzročajo proces razslojevanja na slovenskem podeželju.
4. Predlagana kombinacija osnovnega in obveznega pokojninskega zavarovanja (ki sledi logiki ukrepa 113) bi dolgoročno zmanjšala stopnje tveganja revščine pri starejši kmečki populaciji. Dopolnjena s preusmeritvijo ukrepov iz Programov razvoja podeželja od podpiranja (nastajanja) velikih kmetij k srednjim, predvsem pa majhnim kmetijam, pa bi, prav tako dolgoročno, zagotovila prehransko samozadostnost ob ohranitvi kulturnih in ekoloških danosti na slovenskem podeželju.

Literatura

Flaker, V., in Grebenc, V. (2005): Oblikovanje sistema indikatorjev za ugotavljanje potreb ljudi po vrsti in količini posameznih storitev in razvoja novih oblik storitev pomoči na področju socialnega varstva v Ljubljani. Končno poročilo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

MDDSZ – Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2009a): Denarna socialna pomoč. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/denarna_socialna_pomoc/ (11.3.2009).

MDDSZ – Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2009b): Statistika. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/si/statistika/denarna_socialna_pomoc/ (11.3.2009).

Ministrstvo za finance Republike Slovenije (2008): Po novi davčni zakonodaji večina zavezancev plača manj! Dostopno prek: http://www.mf.gov.si/slov/mediji/2008/2008-04-08_1.htm (11.3.2009).

MKGP – Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Republike Slovenije (2007): Program razvoja podeželja RS 2007 – 2013. Dostopno prek: http://www.mkgp.gov.si/fileadmin/mkgp.gov.si/pageuploads/saSSo/PRP_2007-2013/PRP30maj/prp3105/PRP19jun07/PRP16jul07/PRP25jul07/1PROGRAM_RAZVOJA_PODE.pdf (11.3.2009).

Program razvoja podeželja za Republiko Slovenijo 2004 – 2006 (Ur.l. RS, št. 116/26.10.2004).

Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2004 – 2006 (Uradni list RS št. 11/3.2.2006) in za obdobje 2007 – 2013 (Uradni list RS št. 73 / 18.7.2008).

Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007 – 2013 (Ur.l. RS št. 94, 16.10.2007).

Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2006 – 2010. ReNPSV06-10/ Ur.l. RS 39/2006. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_NACP53.html (11.3.2009).

Skupnost socialnih zavodov Slovenije (2007): Splošno o domovih in posebnih zavodi. Dostopno prek: <http://www.ssz-slo.si/slo/main.asp?id=2361E17F> (11.2.2009).

Smolej, S., Jakob, P., Nagode, M., in Žiberna, V. (2008a): Analiza izvajanja pomoči na domu. Končno poročila. Ljubljana: IRSSV.

Smolej, S., Nagode, M., Jakob, P., Žiberna, V., Jerina, P., in Kenda, A. (2008b): Izvajanje pomoči na domu. Analiza stanja za obdobje januar – junij 2008. Ljubljana: IRSSV.

SURS – Statistični urad Republike Slovenije (2008): SI-Stat podatkovni portal: Aktivno prebivalstvo, mesečni podatki. Anketa o delovni sili 2008. Dostopno prek:

http://www.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/07_trg_dela/05_akt_preb_po_regis_virih/01_07009_aktivno_preb_mesecno/01_07009_aktivno_preb_mesecno.asp (11.3.2009).

SURS – Statistični urad Republike Slovenije: SI-Stat podatkovni portal: Družinski člani na družinskih kmetijah po starostnih skupinah, Slovenija, po letih. Dostopno prek:
http://www.stat.si/pxweb/dialog/varval.asp?ma=1516103S&ti=Dru%9Einski+%E8lani+na+dru%9Einskih+kmetijah+po+starostnih+skupinah%2C+Slovenija%2C+po+letih&path=../Database/Okolje/15_kmetijstvo_ribistvo/03_kmetijska_gospod/05_15161_delovna_sila/&search=GOSPODINSTVA&lang=2 (14.3.2009).

SURS – Statistični urad Republike Slovenije: SI-Stat podatkovni portal: Kazalniki dohodka in revščine. Dostopno prek:
http://www.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/08_zivljenjska_raven/08627_EU_SILC/08627_EU_SILC.asp (11.3.2009).

SURS – Statistični urad Republike Slovenije: SI-Stat podatkovni portal: Kmetijska gospodarstva – pregled po regijah. Dostopno prek:
http://www.stat.si/pxweb/Database/Okolje/15_kmetijstvo_ribistvo/03_kmetijska_gospod/07_15600_kmet_gosp_regije/07_15600_kmet_gosp_regije.asp (11.3.2009).

SURS – Statistični urad Republike Slovenije: Popis prebivalstva 2002. Dostopno prek:
<http://www.stat.si/popis2002/si/> (11.3.2009).

SURS – Statistični urad Republike Slovenije: Statistični letopis Republike Slovenije 2005 – Pregled po statističnih regijah. Dostopno prek: <http://www.stat.si/letopis/2005/32-05.pdf> (11.2.2009).

SURS – Statistični urad Republike Slovenije: Statistični letopis Republike Slovenije 2008. Dostopno prek: http://www.stat.si/letopis/2008/30_08/30-11-08.htm (12.2.2009).

ZPIZ – Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (2009): Mesečni statistični pregled. Dostopno prek: <http://www.zpiz.si/src/msp/200903/index.html> (11.5.2009).

ZPIZ – Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (2008a). Ur.l. RS 10/2008. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_ZAKO1431.html (11.3.2009).

ZPIZ – Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Ur.l. RS št. 109, 23.10.2006 - uradno prečiščeno besedilo).

ZPIZ – Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (2008b): Mesečni statistični pregled. Dostopno prek: <http://www.zpiz.si/src/msp/200805/index.html> (11.3.2009).

ZPIZ – Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (2008c): O nekaterih pravicah: Kako do varstvenega dodatka. Dostopno prek: http://www.zpiz.si/src/pravice/varstveni_dodatek.html (11.3.2009).

ZPIZ – Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (2008d): O nekaterih pravicah: Komu, kdaj in kolikšen dodatek za pomoč in postrežbo. Dostopno prek: <http://www.zpiz.si/src/pravice/pomoc.html> (11.3.2009).

ZSV – Zakon o socialnem varstvu. Ur.l. RS 3/2007, 23/2007 popr., 41/2007 popr., 114/06 – ZUTPG, 71/08 – ZUTPG, 73/08 – ZUTPG. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r09/predpis_ZAKO869.html (11.3.2009).

ZSZK – Zakon o starostnem zavarovanju kmetov iz let 1972, 73, 75, 77 in dopolnjen leta 1979 (Ur.l. RS št. 30, 19.10.1979, str 1649 -1655).

ZUKD – Zakon o ugotavljanju katastrskega dohodka. Ur.l. 25/2005. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_ZAKO1751.html (11.3.2009).

Priloge

PRILOGA I

Tabela 1: Število kmetijskih gospodarstev po regijah 2007.

	Število kmetijskih gospodarstev
SLOVENIJA	75340
Pomurska	9794
Podravska	12746
Koroška	2702
Savinjska	11445
Zasavska	942
Spodnjeposavska	5074
Jugovzhodna Slovenija	8137
Osrednjeslovenska	8565
Gorenjska	4480
Notranjsko-kraška	2816
Goriška	5704
Obalno-kraška	2934

Vir: SURS - SI-Stat podatkovni portal: Kmetijska gospodarstva – pregled po regijah.

Tabela 2: Delovno aktivno prebivalstvo, ki dela (glavno delo) v kmetijskih dejavnostih, Slovenija, 2. četrtnje 2008.

		Panoga				
		Kmetijstvo	Industrija	Servisni sektor	Skupaj	
Starost	15-24	Število	8735	30273	56111	95119
		% starost	9,2%	31,8%	59,0%	100,0%
		% panoga	9,9%	8,6%	10,2%	9,6%
		% skupaj	0,9%	3,1%	5,7%	9,6%
	25-49	Število	31986	249209	392481	673676
		% starost	4,7%	37,0%	58,3%	100,0%
		% panoga	36,2%	70,9%	71,3%	68,0%
		% skupaj	3,2%	25,2%	39,6%	68,0%
	50-64	Število	29014	71418	99858	200290
		% starost	14,5%	35,7%	49,9%	100,0%
		% panoga	32,9%	20,3%	18,1%	20,2%
		% skupaj	2,9%	7,2%	10,1%	20,2%
	65+	Število	18532	470	2080	21082
		% starost	87,9%	2,2%	9,9%	100,0%
		% panoga	21,0%	0,1%	0,4%	2,1%
		% skupaj	1,9%	0,0%	0,2%	2,1%
Skupaj	Število	88267	351370	550530	990167	
	% starost	8,9%	35,5%	55,6%	100,0%	
	% panoga	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% skupaj	8,9%	35,5%	55,6%	100,0%	

Oznake: ^M - manj natančna ocena - previdna uporaba; N - za objavo premalo natančna ocena
Vir: SURS (2008).

Tabela 3: Delovno aktivno prebivalstvo po glavnih skupinah in podskupinah poklicev in starosti (2002).

		Kmetovalci, gozdarji, ribiči, lovci	Skupaj
Starost	15-24	Skupaj	818
		Moški	461
		Ženske	357
	25-34	Skupaj	4658
		Moški	2834
		Ženske	1824
	35-54	Skupaj	16416
		Moški	10461
		Ženske	5955
	55+	Skupaj	4092
		Moški	2558
		Ženske	1534
Skupaj	Skupaj		25984
	Moški		16314
	Ženske		9670

Vir: SURS - Popis prebivalstva 2002.

Tabela 4: Delež starejših gospodarjev na družinskih kmetijah (2000).

	55 - 64 let		nad 64 let		Skupaj
	Gospodarji		Gospodarji		Gospodarji
SLOVENIJA	20942	24%	27706	32%	86336
Pomurska regija	2894	25%	3583	30%	11783
Podravska regija	3699	25%	4471	30%	14775
Koroška regija	641	22%	680	23%	2901
Savinjska regija	3152	24%	3565	28%	12890
Zasavska regija	256	24%	317	30%	1047
Spodnjeposavska regija	1371	24%	1898	33%	5752
Jugovzhodno slovenska regija	2231	23%	3381	35%	9530
Osrednjeslovenska regija	2264	24%	3480	37%	9471
Gorenjska regija	1235	25%	1716	34%	5032
Notranjsko-kraška regija	741	25%	1167	40%	2947
Goriška regija	1523	23%	2146	33%	6534
Obalno-kraška regija	935	25%	1302	35%	3674

Vir: SURS (2008).

Tabela 5: Delovno aktivno prebivalstvo, ki dela (dodatno delo) v kmetijskih dejavnostih, Slovenija, 3. četrtletje 2008 (v 1000).

		Skupaj	Moški	Ženske
Starost	15-24	3 ^M	2 ^M	1 ^M
	25-34	6 ^M	5 ^M	N
	35-44	7 ^M	4 ^M	3 ^M
	45-54	6 ^M	4 ^M	2 ^M
	55-65	1 ^M	1 ^M	N
	>65	N	N	N
	Skupaj	23	17	6 ^M

Oznake: ^M - manj natančna ocena - previdna uporaba; N - za objavo premalo natančna ocena

Vir: SURS (2008).

Tabela 6: Stopnja tveganja revščine glede na starost in spol, Slovenija, 2007.

		Dohodek brez dohodka v naravi	Dohodek z dohodkom v naravi	
Starost	16-24	Skupaj	9,2	8,7
		Moški	8,3	8
		Ženske	10,1	9,4
	25-49	Skupaj	9,1	8,8
		Moški	9,2	8,9
		Ženske	9	8,7
	50-64	Skupaj	11,5	10,8
		Moški	11,3	10,8
		Ženske	11,6	10,9
	65+	Skupaj	19,4	18,5
		Moški	10,8	9,2
		Ženske	24,9	24,4
	75+	Skupaj	23,9	23,4
		Moški	11,2	9,7
		Ženske	29,7	29,8
Skupaj	Skupaj	11,5	11	
	Moški	10,1	9,4	
	Ženske	12,9	12,4	

Vir: SURS - SI-Stat podatkovni portal: Kazalniki dohodka in revščine.

Tabela 7: Povprečno število vseh prejemnikov pokojnin po letih.

Leto	Starostni	Invalidski	Družinski	Vdovski	Skupaj I	Vojaški	Prejem. akont.	Kmečki po SZK	Skupaj II	Državni	Skupaj III	Del vdovske
	2	3	4	5	6 = 2do5	7	8	9	10 = 6do9	11	12 = 10do11	13
2000	282005	97804	86976	663	467448	4548	450	9744	482190	50	482240	-
2001	287926	97704	84260	4617	474507	4459	421	8560	487947	4538	492485	138
2002	295304	97621	81688	9285	483898	4402	393	7420	496113	12970	509083	3408
2003	302365	97433	78818	13295	491911	4299	353	6345	502908	14843	517751	5814
2004	308443	96556	76038	16789	497826	4197	324	5367	507714	16140	523854	7271
2005	315092	96665	73254	19977	504988	4089	298	4522	513897	17178	531075	9201
2006	322755	96115	69735	22569	511174	3962	277	3784	519197	17690	536887	19030
2007	332780	94511	65601	25913	518805	3829	250	3157	526041	17432	543473	31741
2008	342992	93389	62624	28928	527933	3699	206	2588	534426	16832	551258	36917

Vir: Zpiz 2009.

Tabela 8: Višina pokojnin, 3/2009.

Vrsta	znesek v EUR
Najnižja pokojnina za 15 let pokojninske dobe	187,43
Kmečka pokojnina po SZK	227,6
Kmečka borčevska pokojnina po SZK (431. člen)	455,19
Državna pokojnina	178,32
Najvišja izplačana pokojnina	2128,34
Del vdovske pokojnine (povprečni znesek)	61,74

Vir: Zpiz 2009.

Tabela 9: Povprečna pokojnina z varstvenim dodatkom, 3/2009.

Povprečna pokojnina	Zneski v EUR		Indeksi				
	3/2009	1-3/2009	$\frac{3/09}{2/09}$	$\frac{3/09}{3/08}$	$\frac{1-3/09}{1-3/08}$	$\frac{3/09}{12/08}$	$\frac{1-3/09}{1-12/08}$
Povprečna bruto pokojnina							
Starostna	623,38	623,61	97,1	107,4	107,5	102,9	102,9
Invalidska	498,39	498,46	97,1	107,4	107,5	103,0	102,9
Družinska oz. Vdovska	429,31	429,56	96,9	107,6	107,9	103,0	103,1
Skupaj	573,10	573,20	97,1	107,8	107,8	103,0	103,1
Povprečna neto pokojnina							
Starostna	620,63	620,98	97,1	107,3	107,4	102,9	102,9
Invalidska	497,71	497,81	97,1	107,4	107,5	103,0	102,9
Družinska oz. Vdovska	429,07	429,32	96,9	107,5	107,9	103,0	103,1
Skupaj	571,13	571,33	97,1	107,7	107,8	103,0	103,1

Vir: Zpiz 2009.

Tabela 9A: Pregled števila kmečkih upokojencev in povprečnih pokojnin, po vrsti pokojnine in po spolu, v obdobju 2000 do 2008.

Leto	Starostni			Invalidski			Družinski				Vsi skupaj
	Ženske	Moški	Skupaj	Ženske	Moški	Skupaj	Po zavarovancu	Po starostnem upokoju	Po invalidskem upokoju	Skupaj	
2000	Število Povp.pokoj.	10122 41897	4587 42452	14709 42070	1113 43003	1616 43576	2729 43342	525 34200	1014 49694	760 47170	2299 45322
2001	Število Povp.pokoj.	9680 48118	4310 48399	13990 48205	1066 49094	1531 49506	2597 49337	514 39966	1144 57123	813 53985	2471 52522
2002	Število Povp.pokoj.	9170 50827	4024 50968	13194 50870	1020 51702	1437 52230	2457 52011	491 43389	1325 61028	895 57460	2711 56656
2003	Število Povp.pokoj.	8753 54584	3764 54887	12517 54675	969 55622	1345 56378	2314 56062	463 47195	1412 66183	922 62502	2797 61826
2004	Število Povp.pokoj.	8323 56775	3493 57271	11816 56922	921 57818	1271 58932	2192 58464	435 50379	1472 68654	967 65339	2874 64773
2005	Število Povp.pokoj.	7857 60086	3259 60703	11116 60267	879 61233	1185 62474	2064 61945	413 53053	1562 72620	1024 68858	2999 68641
2006	Število Povp.pokoj.	7346 62191	2982 63133	10328 62463	835 63677	1102 64298	1937 64031	391 55452	1756 72354	1110 68072	3257 68866
2007	Število Povp.pokoj.	6886 270,97	2742 275,13	9628 272,15	784 280,98	1029 279,08	1813 279,90	382 237,63	1840 298,65	1143 281,15	3365 285,78
2008	Število Povp.pokoj.	6438 298,74	2491 304,08	8929 300,23	739 312,47	962 308,59	1701 310,28	360 269,23	1904 339,19	1174 318,38	3438 324,76

Vir: Služba za statistiko in raziskave ZPIZ, LJ (odgovor na vprašanje po elektronski pošti).

Opomba: Zneski pokojnin za leta 2000 do 2006 so v SIT, za leti 2007 in 2008 pa v EUR

Tabela 9B: Razporeditve pokojnin glede na višino pokojnine 3/2009.

Intervali zneskov pokojnin v EUR	Vse pokojnine		Starostne pokojnine		Kumulativa starostne pokojnine	
	Število	V %	Število	V %	Število	V %
do 100,00	26880	5,0	18054	5,1	18054	5,1
100,01 - 200,00	19273	3,6	9301	2,7		
200,01 - 300,00	25321	4,7	11670	3,3		
300,01 - 400,00 *	53565	10,0	20334	5,8		
400,01 - 500,00	125151	23,4	67164	19,1	108469	30,9
500,01 - 600,00	79565	14,9	56937	16,2		
600,01 - 700,00	68666	12,8	53074	15,1		
700,01 - 800,00	47416	8,9	38341	10,9		
800,01 - 900,00	30225	5,6	25094	7,1		
900,01 - 1000,00	18649	3,5	15684	4,5	189130	53,9
1000,01 - 1100,00	12283	2,3	10334	2,9		
1100,01 - 1200,00	8115	1,5	6898	2,0		
1200,01 - 1300,00	5776	1,1	4725	1,3		
1300,01 - 1400,00	3513	0,7	3266	0,9		
1400,01 - 1500,00	2420	0,5	2269	0,6	27492	7,8
1500,01 - 1600,00	2074	0,4	1930	0,5		
1600,01 - 1700,00	1838	0,3	1728	0,5		
1700,01 - 1800,00	3254	0,6	3119	0,9		
od 1800,01	1050	0,2	1050	0,3	7827	2,2
Skupaj	535034	100,0	350972	100,0	350972	100,0

Vir: Zpiz 2009.

Opomba * interval, v katerem je znesek osnove za odmero dodatnih pravic

Tabela 10: Povprečno število zavarovancev po letih.

Leto	Zaposl. pri pravnih osebah	Zaposl. pri zasebnikih	Zasebniki	Kmetje	Prostovoljni zavarovanci	Brez- poselni	Zaporniki	Učenci v gospo- darstvu	Starši	Ostale kate- gorije	Skupaj
2000	647861	67073	52118	17206	20550	31074	342	2191	966	-	839381
2001	653752	67844	52062	16506	21021	25902	370	2372	1649	-	841478
2002	654599	65941	51876	14849	22161	22587	332	2281	1918	-	836544
2003	655977	65033	51196	11919	23297	20355	213	2113	3946	-	834049
2004	658745	65285	51232	13852	23957	15426	0	1931	6240	-	836668
2005	666175	65074	51741	11460	24026	15997	0	1702	7076	-	843251
2006	675060	66309	53072	10536	23643	16600	0	1413	7973	-	854606
2007	696116	69933	53303	9848	22678	15252	0	1067	10008	885	879090
2008	717564	72300	55442	9279	21595	14351	0	677	12158	718	904084

Vir: ZPIZ (2009).

Tabela 11: Prejemniki varstvenega dodatka, 11/2008.

vrsta VD k pokojnini	11/2008		1-11/2008		indeksi				
	število	str. v %	število	str. v %	11/08 10/08	11/08 11/07	1-11/08 1-11/07	11/08 12/07	1-11/08 1-12/07
starostni	13822	29,7	13092	29,2	100,5	110,3	100,3	110,5	100,7
invalidski	14604	31,4	14079	31,3	100,2	107,0	99,3	107,1	99,6
tužinski oz. vdovski	18105	38,9	17787	39,5	100,8	103,4	99,3	103,4	99,5
skupaj I	46531	100,0	44958	100,0	100,5	106,5	99,6	106,6	99,9
dodatek po E-uredbi	22	0,0	16	0,0	122,2	169,2	145,5	169,2	145,5
skupaj II	46553	100,0	44974	100,0	100,5	106,5	99,6	106,6	99,9

Povprečni znesek VD	zneski v EUR	indeks (skupaj = 100)	zneski v EUR	indeks (skupaj = 100)					
starostni	115,45	94,6	83,91	95,2	145,4	180,9	127,6	181,1	127,9
invalidski	105,97	86,9	76,45	86,7	145,7	183,3	126,8	183,4	127,2
družinski oz. vdovski	139,85	114,6	100,42	113,9	145,5	172,7	120,6	172,7	120,8
skupaj I	121,97	100,0	88,1	100,0	145,6	177,2	124,1	177,3	124,4
dodatek po E-uredbi	215,28	176,4	152,26	172,8	148,2	157,5	115,1	157,5	114,4
skupaj II	122,01	100,0	88,13	100,0	145,6	177,2	124,1	177,3	124,4

Od 1.2.2008

Mejni znesek za pridobitev pravice: 422,20 EUR (Ur.l.RS, št.111/08)

Dohodkovni cenzus: 388,86 EUR mesečno ali 4666,32 EUR letno na družinskega člana
(Ur.l.RS, št.21/08)

Premoženjski cenzus: 22407,55 EUR (ZVarDod – Ur.l.RS, št. 10/08)

Vir: ZPIZ (2008b).

Tabela 12: Prejemniki dodatka za pomoč in postrežbo, 11/2008.

vrsta izplačila	11/2008		1-11/2008		indeksi				
	število	str. v %	število	str. v %	11/08 10/08	11/08 11/07	1-11/08 1-11/07	11/08 12/07	1-11/08 1-12/07
samostojna dajatev	466	1,6	470	1,6	99,8	99,1	100,0	98,3	100,0
s pokojnino	29492	98,4	29098	98,4	100,3	102,1	102,9	102,4	102,7
skupaj	29958	100,0	29568	100,0	100,3	102,1	102,8	102,3	102,7
najtežje prizadeti	443	1,5	436	1,5	98,7	105,7	107,1	107,3	107,1
višji znesek	11424	38,1	11370	38,4	100,0	99,4	100,5	99,8	100,4
nižji znesek	17431	58,2	17111	57,9	100,5	103,9	104,4	103,9	104,2
sorazmerni	669	2,2	651	2,2	102,5	100,5	99,4	100,9	99,2
skupaj	29958	100,0	29568	100,0	100,3	102,1	102,8	102,3	102,7

Po ZUTPG od 1.7.2008 dalje znaša pravica v EUR:

Za najtežje prizadete: 398,48

Višji znesek: 278,94

Nižji znesek: 139,47

Vir: ZPIZ (2008b).

Tabela 13: Število upravičencev do DSP po regijah.

Regija	Št. upravičencev DSP (avgust 2008)			Delež prebivalcev (%)
	Odrasli	Otroci	Skupaj	
SLOVENIJA	42209	13493	55702	2,76
Osrednjeslovenska	5629	1619	7248	1,43
Obalno-kraško	1725	403	2128	1,99
Gorenjska	1928	467	2395	1,19
Goriška	982	129	1111	0,93
Savinjska	7742	2290	10032	3,86
Jugovzhodna Slovenija	2949	1668	4617	3,27
Pomurska	5044	1643	6687	5,48
Notranjsko-kraška	638	202	840	1,62
Podravska	11140	3736	14876	4,64
Koroška	1441	298	1739	2,36
Spodnjeposavska	1731	663	2394	3,41
Zasavska	1260	375	1635	3,61

Vir: MDDSZ (2009b).

Tabela 14: Število izplačanih denarnih socialnih pomoči za mesec glede na starost vlagatelja.

	STAROST VLAGATELJA								SKUPAJ (št./delež)
	do 18 let (št./delež)	18-21 let (št./delež)	22-26 let (št./delež)	27-45 let (št./delež)	46-59 let (št./delež)	60-64 let (št./delež)	65-79 let (št./delež)	80+ let (št./delež)	
2002	53 (0,14)	7875 (20,08)	9429 (24,04)	13385 (34,12)	6896 (17,58)	809 (2,06)	647 (1,65)	130 (0,33)	39224 (100)
2003	68 (0,10)	10005 (19,34)	12759 (24,66)	17627 (34,07)	9002 (17,40)	1016 (1,96)	1013 (1,96)	241 (0,47)	51731 (100)
2004	40 (0,07)	9983 (17,19)	15061 (28,93)	20309 (34,97)	10213 (17,59)	1128 (1,94)	1059 (1,82)	282 (0,49)	58075 (100)
2005	51 (0,09)	9307 (15,65)	15071 (25,33)	21516 (36,17)	10992 (18,48)	1186 (1,99)	1078 (1,81)	287 (0,48)	59488 (100)
2006	50 (0,09)	7511 (13,25)	13605 (24,00)	21565 (38,04)	11419 (20,14)	1141 (2,01)	1083 (1,91)	317 (0,56)	56691 (100)
2007	38 (0,08)	3995 (8,83)	9210 (20,36)	18386 (40,65)	11052 (24,44)	1202 (2,66)	1046 (2,31)	296 (0,65)	45225 (100)
2008	40 (0,10)	2931 (7,48)	6683 (17,06)	16034 (40,92)	10740 (27,41)	1309 (3,34)	1131 (2,89)	312 (0,80)	39180 (100)

Opomba: podatki v letu so za mesece junij oz. julij.

Vir: MDDSZ (2009b).

Tabela 15: Število izplačanih denarnih socialnih pomoči za mesec glede na glavni vir dohodka vlagatelja.

Glavni vir dohodka družine	Julij 2002	Junij 2003	Julij 2004	Julij 2005	Julij 2006	Julij 2007	Junij 2008
Nima dohodka	26938	34232	38410	38756	38847	26735	22821
Plača	2114	3604	3682	3491	3014	2571	2391
Pokojnina	950	1775	1953	2023	1974	1823	2002
Drugi prejemki po ZPIZ	276	401	484	655	857	859	966
Delovni invalid ZPIZ					18	166	198
Družinski prejemki	545	822	1032	1025	1191	1057	1004
Nadomestilo za invalidnost po ZDVTPO	54	71	83	87	104	87	89
Preživnina, nadomestilo preživnine	2704	3409	4164	4649	1547	4046	3638
Dohodki iz premoženja (najemnina...)	9	15	17	17	18	19	16
Katastrski dohodek	4211	4767	5219	5398	5690	5002	4009
Dohodek iz kmetijstva - dobiček	6	16	7	9	9	4	
Subvencije						16	232
Dohodek iz kmetijske dejavnosti							5
Skupaj	39224	51731	58075	59488	56691	45225	39180

Opomba: Tabela v izvirniku vsebuje več kategorij, ki pa so za večjo jasnost prikaza izpuščene. Celotna tabela je v prilogi (Tabela 24).

Vir: MDDSZ (2009b).

Tabela 15A: Socialni status vlagatelja.

Strukturna statistika izplačanih denarnih socialnih pomoči za mesec		December 2008	
		Število	V %
11	Zaposlen	1414	3,48
12	Kmetijska dejavnost	41	0,10
21	Brezposeln – prijavljen	26211	64,43
22	Prenehanje delovnega razmerja	11	0,03
23	Izbrisan iz evidence BO	189	0,46
24	Neprijavljen pri UD	102	0,25
25	Neprijavljen pri UD, nezadosten KD	5	0,01
34	Upokojenec	2191	5,39
35	Starejša oseba/trajno nezmožen za delo	1552	3,81

36	Nezmožen za delo/nezaposljiv (ZRSZ)	4077	10,02
38	Na porodniškem dopustu	756	1,86
39	Vključen v izobraževanje	909	2,23
41	Delovni invalid ZPIZ	452	1,11
42	Bolniška nad 30 dni	431	1,06
43	Javna dela	30	0,07
44	Delovni invalid (124. člen)	8	0,02
45	Družinski pomočnik (ZSV)	6	0,01
46	Plačilo prispevkov (ZSDP)	186	0,46
	Skupaj	40683	100,00

Opomba: UD – Urad za delo

Vir: MDDSZ (podatki poslani kot odgovor na vprašanje po elektronski pošti, 12.3.2009).

Tabela 16: Domovi za stare po regijah, število mest in čakajočih.

Statistična regija	Št. domov za stare	Št. mest	Št. čakajočih ¹⁰
Obalno - Kraška	4	772	814
Notranjsko Kraška	4	588	261
Goriška	6	1431	1107
Gorenjska	7	1242	1771
Osrednje slovenska	17	3951	6295
Jugovzhodna Slovenija	7	1307	713
Zasavska in Spodnje Posavska	6	973	602
Savinjska	13	2311	1562
Koroška	4	723	288
Podravska	8	2461	1432
Pomurska	9	1271	331
Skupaj	85	17030	15176

Tabela 17: Prebivalstvo po večjih starostnih skupinah, povprečni starosti in indeksu staranja, 31. 12. 2007.

	Skupaj	Večje starostne skupine (leta)			Sestava po starosti (%)			Povprečna starost (leta)	Indeks staranja
		0-14	15-64	65 +	0-14	15-64	65 +		
SLOVENIJA	2025866	281081	1417938	326847	13,9	70,0	16,1	41,1	116,3
Pomurska	121824	15998	86151	19675	13,1	70,7	16,2	41,6	123,0
Podravska	321781	41591	227058	53132	12,9	70,6	16,5	41,8	127,7
Koroška	73714	10329	52353	11032	14,0	71,0	15,0	40,5	106,8
Savinjska	261243	37072	185041	39130	14,2	70,8	15,0	40,4	105,6
Zasavska	45226	5760	31813	7653	12,7	70,3	16,9	42,1	132,9
Jugovzhodna Slovenija	70353	9706	49086	11561	13,8	69,8	16,4	41,2	119,1
Jugovzhodna Slovenija	141547	21242	98657	21648	15,0	69,7	15,3	39,8	101,9
Osrednje slovenska	508607	73556	353551	81500	14,5	69,5	16,0	40,8	110,8
Gorenjska	201254	29931	138807	32516	14,9	69,0	16,2	40,5	108,6
Notranjsko-kraška	52083	7093	36176	8814	13,6	69,5	16,9	41,3	124,3
Goriška	120329	15989	82769	21571	13,3	68,8	17,9	42,0	134,9
Obalno-kraška	107905	12814	76476	18615	11,9	70,9	17,3	42,5	145,3

Vir: SURS - Statistični letopis Republike Slovenije 2008.

Tabela 18: Družinski člani na družinskih kmetijah po starostnih skupinah, Slovenija, 2007.

Starost	Število	%
< 25	61152	23,7%
25 - 35	33154	12,9%
35 - 44	35684	13,8%
45 - 54	40479	15,7%
55 - 64	34154	13,2%
>=65	53152	20,6%
Skupaj	257774	

Vir: SURS – SI-Stat podatkovni portal: Družinski člani na družinskih kmetijah po starostnih skupinah, Slovenija, po letih.

Tabela 19: Gospodinjstva po številu oseb, starih 65 let ali več.

	Skupaj	1 oseba	2	3 +
Mestna naselja	108201	77986	29724	491
Nemestna naselja	109102	78715	29609	778
Skupaj	217303	156701	59333	1269

Vir: SURS - Popis prebivalstva 2002.

Tabela 20: Stopnja tveganja revščine glede na najpogostejši status aktivnosti, Slovenija, 2007.

Starost 18-64	Skupaj		9,5
	Upokojeni	Moški	9,5
		Ženske	9,6
			11,9
		Moški	11,8
	Ženske	12	
Starost 65+	Skupaj		19,5
	Upokojeni	Moški	10,8
		Ženske	24,9
			19,4
		Moški	10,7
	Ženske	24,9	

Vir: SURS - SI-Stat podatkovni portal: Kazalniki dohodka in revščine.

Tabela 21: Prejemniki kmečkih pokojnin po SZK po letih.

leto	število	st. rasti v %	leto	število	st. rasti v %	leto	število	st. rasti v %	leto	število	st. rasti v %
2000	8862	-12,3	2000	882	-7,3	2000	9744	-11,9	2000	903	-10,3
2001	7734	-12,7	2001	826	-6,3	2001	8560	-12,2	2001	814	-9,9
2002	6674	-13,7	2002	746	-9,7	2002	7420	-13,3	2002	725	-10,9
2003	5684	-14,8	2003	661	-11,4	2003	6345	-14,5	2003	622	-14,2
2004	4809	-15,4	2004	558	-15,6	2004	5367	-15,4	2004	533	-14,3
2005	4049	-15,8	2005	473	-15,2	2005	4522	-15,7	2005	462	-13,3
2006	3377	-16,6	2006	407	-14,0	2006	3784	-16,3	2006	398	-13,9
2007	2819	-16,5	2007	338	-17,0	2007	3157	-16,6	2007	336	-15,6

Vir: ZPIZ (2008b).

Tabela 22: Prejemniki kmečkih preživnin po letih.

leto	število	število	st. rasti v %	znesek v SIT/EUR	st. rasti v %	znesek v SIT/EUR	st. rasti v %
2000	66	67	-10,7	84134	8,1	48801	6,3
2001	62	62	-7,5	94606	12,4	55740	14,2
2002	55	55	-11,3	98488	4,1	56623	1,6
2003	54	54	-1,8	105022	6,6	59424	4,9
2004	49	51	-5,6	108124	3,0	61415	3,4
2005	47	47	-7,8	113549	5,0	65122	6,0
2006	45	45	-4,3	116987	3,0	68359	5,0
2007	41	41	-8,9	512,96	5,1	288,22	-1,1

Vir: ZPIZ (2008b).

Tabela 23: Število izplačanih DSP za mesec in poračunov za druge mesece, povprečna vrednost DSP ter sredstva za izplačilo.

Mesec	Število izplačanih DSP			Povprečna vrednost (EUR)		Sredstva (EUR)		
	DSP	Poračuni	Skupaj	DSP	Poračuni	DSP	Poračuni	Skupaj
November	40450	-	-	226,99	-	9188989,13	117221,00	9306209,68
Oktober	38612	-	-	230,48	-	8904678,44	95642,00	9000320,20
September	37799	-	-	227,82	-	8616884,45	104382,00	8721266,79
Avgust	37883	-	-	226,75	-	8600102,96	72488,60	8672591,56
Julij	38370	-	-	215,51	-	8647903,09	116960,43	8764863,52
Junij	39174	-	-	214,99	-	8426714,37	106386,46	8533100,83
Maj	40664	-	-	214,76	-	8741045,09	142461,06	8883506,15
April	41625	-	-	214,93	-	8951644,09	123654,00	9075298,37
Marec	42858	-	-	216,04	-	9232293,81	143230,40	9375524,21
Februar	43755	-	-	216,04	-	9460421,57	103736,07	9564157,64
Januar	42938	-	-	214,80	-	9230901,99	156614,70	9387516,69

Vir: MDDSZ (2009b).

Tabela 24: Število izplačanih denarnih socialnih pomoči za mesec glede na glavni vir dohodka vlagatelja.

GLAVNI VIR DOHODKA DRUŽINE	julij 2002	junij 2003	julij 2004	julij 2005	julij 2006	julij 2007	junij 2008
nima dohodka	26.93	34.23	38.41	38.75	38.84	26.73	22.82
plača	2.114	3.604	3.682	3.491	3.014	2.571	2.391
pokojnina	950	1.775	1.953	2.023	1.974	1.823	2.002
drugi prejemki po ZPIZ	276	401	484	655	857	859	966
delovni invalid ZPIZ					18	166	198
denarno nadomestilo za brezposelnost	386	633	599	557	525	905	746
denarna pomoč za brezposelnost	544	1.323	1.706	1.992	2.046	866	114
denarno nadomestilo						18	17
denarna pomoč						14	5
nadomestilo življ.						60	14
družinski prejemki	545	822	1.032	1.025	1.191	1.057	1.004
javna dela					11	85	55
nadomestilo bolniške					6	8	3
družinski prejemki							17
nagrada - rejništvo	16	5	3	1	2	7	6
nadomestilo za invalidnost po ZDVTPO	54	71	83	87	104	87	89
prejemki po "vojnih" zakonih	12	22	27	52	68	47	58
preživnina, nadomestilo preživnine	2.704	3.409	4.164	4.649	1.547	4.046	3.638
sredstva za tujo nego in pomoč	12	17	12	12	9	12	5
posredno ugotovljeni dohodki	127	162	194	220	145	166	154

dohodki iz premoženja (najemnina...)	9	15	17	17	18	19	16
pogodbeno delo	61	87	77	76	102	98	71
avtorske pogodbe	6	15	13	28	29	26	14
drugo	99	147	100	113	113	133	112
katastrski dohodek	4.211	4.767	5.219	5.398	5.690	5.002	4.009
dohodek iz kmetijstva - dobiček	6	16	7	9	9	4	
subvencije						16	232
dohodek iz dejavnosti - dobiček	71	133	162	184	173	185	134
dohodek iz kmetijske dejavnosti							5
občasni / priložnostni dohodki / 3	81	75	129	142	190	200	283
občasni priložnostni						1	0
občasni dohodki / 3	2		2	1	3	9	1
Skupaj	39.22	51.73	58.07	59.48	56.69	45.22	39.18

Vir: MDDSZ (2009b).

Tabela 25: Socialni status vlagatelja.

Strukturna statistika izplačanih denarnih socialnih pomoči za mesec		Število				V%			
		Januar 2002	December 2004	December 2006	December 2008	Januar 2002	December 2004	December 2006	December 2008
SOCIALNI STATUS VLAGATELJA									
1	Zaposlen	479	1560	1534	1414	1,52	2,51	2,79	3,48
1	Kmetijska dejavnost	50	92	60	41	0,16	0,15	0,11	0,10
1	Sp	21	76	77	52	0,07	0,12	0,14	0,13
1	Zaposlen-brez dohodka			18	81				0,20
2	Brezposeln - prijavljen	27806	51575	40520	26211	88,06	82,84	73,81	64,43
2	Prenehanje delovnega razmerja	13	13	16	11	0,04	0,02	0,03	0,03
2	Izbrisan iz evidence BO	17	76	165	189	0,05	0,12	0,30	0,46
2	Neprijavljen pri UD	108	198	181	102	0,34	0,32	0,33	0,25
2	Neprijavljen pri UD, nezadosten KD	19	12	7	5	0,06	0,02	0,01	0,01
2	Na prestajanju zaporne kazni	5	3	6	6	0,02	0,00	0,01	0,01
3	Študent nad 26 let			26	312			0,05	0,77
3	Skrbi za družinskega člana	35	89	69	57	0,11	0,14	0,13	0,14
3	Otrok	11	29	51	81	0,03	0,05	0,09	0,20
3	Mlad., dijak, študent	69	255	256	176	0,22	0,41	0,47	0,43
3	Upokojenec	360	1619	1762	2191	1,14	2,60	3,21	5,39
3	Starejša oseba/trajno nezmožen za delo	1093	1942	1792	1552	3,46	3,12	3,26	3,81
3	Nezmožen za delo/nezaposljiv (ZRSZ)	551	1609	2971	4077	1,74	2,58	5,41	10,02
3	Na službenju vojaškega roka	2	1	0		0,01	0,00	0,00	0,00
3	Na poročniškem dopustu	74	439	847	756	0,23	0,71	1,54	1,86
3	Vključen v izobraževanje	469	1649	2219	909	1,49	2,65	4,04	2,23
4	Aktivno rešuje socialno problematiko	354	881	1433	760	1,12	1,42	2,61	1,87
4	Delovni invalid ZPIZ			225	452			0,41	1,11
4	Bolniška nad 30 dni			283	431			0,52	1,06
4	Javna dela			92	30			0,17	0,07
4	Delovni invalid (124. člen)			9	8			0,02	0,02
4	Družinski pomočnik (ZSV)			3	6			0,01	0,01
4	Plačilo prispevkov (ZSDP)			17	186			0,03	0,46
4	Delno plačilo za izgubljeni dohodek				7				0,02
4	Prejemnik dn/dp - tujec			1				0,00	0,00
4	Apež-uspešabljanje na delovnem mestu			143	239			0,26	0,59

5	IDP - izključen krivdni razlog	19	86	0,06	0,16	0,16	0,21
5	Prejemnik dn/dp - tujec						0,00
5	Tujec (ni stalno v RS)		3				0,01
5	Propor		12				0,03
5	Mlad. Oseba (brez staršev)		2				0,00
5	ZPIZ poklicna rehab.		4				0,01
5	Nezmožen - mnenje		219				0,54
9	Druška oseba - prejemnik	22	39	0,07	0,06	0,05	0,04
		31577	62256	100,00	100,00	100,00	100,00
	Skupaj		40683				

Tabela 26: Podatki o ukrepu zgodnje upokojevanje kmetov po letih oddaje vloge

UKREP ZU	Število prispelih vlog	Število odobrenih vlog	Prenesena primerljiva kmetijska zemljišča - PKZ (ha)	Znesek odobrenih letnih rent (EUR)
to 2004	199	185	1.852,809534	1.411.774,32
to 2005	111	107	1.124,404273	843.695,84
to 2006	85	83	775,112029	621.015,40
to 2008 - 1. JAVNI RAZPIS	28	26	324,914951	223.398,71
to 2008 - 2. JAVNI RAZPIS *	39	35	380,015316	282.564,34
4 vloge še v obdelavi				
razpis je še odprt				

Tabela 27: Rente v letu 2004.

Ukrep	Regija ID	Naziv	Št. vlog	Renta (EUR)	PKZ (m2)
U 2004	01	Pomurska	37	276190,98	3523535,85
U 2004	02	Podravska	32	253366,93	3583792,54
U 2004	03	Koroška	21	168262,2	2377497,3
U 2004	04	Savinjska	45	322958,02	3804545,39
U 2004	06	Spodnjeposavska	2	15720,52	206331,28
U 2004	07	Jugovzhodna Slovenija	6	42549,57	489428,06
U 2004	08	Osrednjeslovenska	10	72726,95	866590,21
U 2004	09	Gorenjska	22	161062,75	1936374,51
U 2004	10	Notranjsko-kraška	1	6026,04	51636,5
U 2004	11	Goriška	8	84434,92	1567916,19
U 2004	12	Obalno-kraška	1	8475,42	120447,51
Skupaj			185	1411774,30	18528095,34

Tabela 28: Rente v letu 2005.

Ukrep	Regija ID	Naziv	Št. vlog	Renta (EUR)	PKZ (m2)
ZU 2005	01	Pomurska	17	133519,38	1860688,55
ZU 2005	02	Podravska	23	192687,23	2802660,29
ZU 2005	03	Koroška	11	93160,47	1308057,71
ZU 2005	04	Savinjska	27	199792,43	2404146,18
ZU 2005	05	Zasavska	1	7193,87	83292,51
ZU 2005	06	Spodnjeposavska	4	30115,69	370605,8
ZU 2005	07	Jugovzhodna Slovenija	4	27441,52	295908,43
ZU 2005	08	Osrednjeslovenska	6	42799,07	489582,87
ZU 2005	09	Gorenjska	8	58746,64	699738,68
ZU 2005	11	Goriška	4	41681,79	702162,03
ZU 2005	12	Obalno-kraška	2	16557,75	227199,68
Skupaj			107	843695,84	11244042,73

Tabela 29: Rente v letu 2006.

Ukrep	Regija ID	Naziv	Št. vlog	Renta (EUR)	PKZ (m2)
ZU 2006	01	Pomurska	23	177994,04	2317786,27
ZU 2006	02	Podravska	12	96715,17	1289697,2
ZU 2006	03	Koroška	10	77510,43	988559,4
ZU 2006	04	Savinjska	22	143909,9	1549103,59
ZU 2006	05	Zasavska	2	12101,93	102735,39
ZU 2006	06	Spodnjeposavska	5	44419,37	652496,7
ZU 2006	07	Jugovzhodna Slovenija	2	14137,11	159583,87
ZU 2006	08	Osrednjeslovenska	3	21250,51	240628,82
ZU 2006	09	Gorenjska	2	12936,35	126043,31
ZU 2006	11	Goriška	2	20040,59	324485,74

skupaj	83	621015,40	7751120,29
--------	----	-----------	------------

Tabela 30: Renta v letu 2008.

Ukrep	Regija ID	Naziv	Št. vlog	Renta (EUR)	PKZ (m2)
J 2008_1.JR	01	Pomurska	4	37254,64	575154,94
J 2008_1.JR	02	Podravska	6	50556,17	685205,32
J 2008_1.JR	03	Koroška	1	6871,1	62369,88
J 2008_1.JR	04	Savinjska	5	43656,99	757759,38
J 2008_1.JR	06	Spodnjeposavska	3	23977,28	299242,55
U 2008_1.JR	07	Jugovzhodna Slovenija	2	15520,13	184004,17
U 2008_1.JR	08	Osrednjeslovenska	2	16438,93	214631,1
U 2008_1.JR	09	Gorenjska	1	8305,05	110168,41
U 2008_1.JR	11	Goriška	2	20818,42	360613,76
skupaj			26	223398,71	3249149,51

Tabela 31: renta v letu 2008A.

Ukrep	Regija ID	Naziv	Št. vlog	Renta (EUR)	PKZ (m2)
U 2008_2.JR	01	Pomurska	10	82293,42	1076998,54
U 2008_2.JR	02	Podravska	7	57441,31	748043,71
U 2008_2.JR	03	Koroška	4	31487	382900,01
U 2008_2.JR	04	Savinjska	3	21297,9	209930,14
U 2008_2.JR	05	Zasavska	1	6898,87	63295,52
U 2008_2.JR	08	Osrednjeslovenska	4	30771,75	359058,34
U 2008_2.JR	09	Gorenjska	3	22372,24	245741,3
U 2008_2.JR	11	Goriška	3	30001,85	714185,6
skupaj			35	282564,34	3800153,16

Tabela 32: Starost / višina subvencije.

Starost	N	% od N skupaj	Povprečje €	Minimum €	Maximum €	Skupaj €	% od subvencij skupaj €
do 37	4602	7,40%	5340,40	28,26	209632,55	24576505,42	12,40%
37 - 56	27540	44,60%	3839,60	12,82	278843,93	105742715,43	53,20%
57 in več	29670	48,00%	2304,20	22,95	114162,02	68365706,04	34,40%
skupaj	61812	100,00%	3214,34	12,82	278843,93	198684926,89	100,00%

Vir: Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja.

Tabela 33: Regija / višina subvencije.

Regija	N	% od N skupaj	Povprečje €	Minimum €	Maximum €	Skupaj €	% od subvencij skupaj €
Pomurska	8832	14,30%	3399,73	21,00	278843,93	30026395,47	15,10%
Podravska	10541	17,10%	3141,62	12,82	85092,85	33115797,40	16,70%
Koroška	2475	4,00%	4425,43	29,85	117868,66	10952945,49	5,50%
Savinjska	8806	14,20%	3333,71	29,42	60635,37	29356626,40	14,80%
Zasavska	984	1,60%	2786,35	72,34	25322,90	2741766,84	1,40%
Spodnjeposavska	4004	6,50%	2517,45	28,25	55515,61	10079885,45	5,10%
Jugovzhodna Slovenija	6187	10,00%	3081,34	15,97	114027,59	19064265,01	9,60%
Osrednjeslovenska	7564	12,20%	3401,15	34,78	126577,19	25726305,84	12,90%
Gorenjska	3937	6,40%	3535,34	25,25	45305,65	13918639,23	7,00%
Notranjsko - Kraška	2531	4,10%	3290,49	40,22	145006,87	8328240,03	4,20%
Goriška	4273	6,90%	2664,28	22,95	86834,12	11384485,66	5,70%

balno - Kraška	1678	2,70%	2377,58	19,55	78711,75	3989574,07	2,00%
kupaj	61812	100,00%	3214,34	12,82	278843,93	198684926,89	100,00%

ir: Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja.

abela 34: Višina subvencije – razredi

sak razred je x2 večji od prejšnjega

€	N	%	Kumulativni %
0 - 300	3199	5,2	5,2
300 - 600	6972	11,3	16,5
600 - 1200	12576	20,3	36,8
1200 - 2400	15114	24,5	61,3
2400 - 4800	12764	20,6	81,9
4800 - 9600	7517	12,2	94,1
9600 - 19200	2788	4,5	98,6
19200 - 38400	689	1,1	99,7
38400 - 76800	167	0,3	100
76800 - 153600	24	0	100
153600 - 307200	2	0	100
kupaj	61812	100	

ir: Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja.

Seznam 1: Seznam domov za stare po regijah:

OBALNO – KRAŠKA REGIJA

Dom upokojencev Izola, Obalni dom upokojencev Koper, Center za starejše občane Lucija, Piran, Dom upokojencev Sežana

NOTRANJSKO KRAŠKA

Dom starejših občanov Ilirska Bistrica, Dom upokojencev Postojna, Talita kum zavod Postojna, DEOS Ljubljana, PE Center starejših Cerknica

GORIŠKA

Dom starejših občanov Ajdovščina, Dom upokojencev Nova Gorica, enota Nova Gorica, sedež zavoda, enota Podsobotin, Brda, Dom upokojencev Gradišče, Nova Gorica, TURZIS, Renče, Dom upokojencev Podbrdo, Tolmin, enota Podbrdo, sedež zavoda, enota Tolmin, enota Petrovo brdo, Dom upokojencev "Jožeta Primožiča - Miklavža" Idrija, enota Idrija, sedež zavoda, enota Spodnja Idrija, SVZ Vitadom, PE Dom za starejše Bor, Črni vrh na Idrijo

GORENJSKA

Dom sv. Martina, Srednja vas, Bohinj, Dom upokojencev dr. Franceta Bergelja Jesenice, Dom upokojencev Kranj, Dom starejših občanov Preddvor, Dom dr. Janka Benedika Radovljica, Center starejših, slepih in slabovidnih Škofja Loka, Dom Petra Uzarja Tržič

OSREDNJE SLOVENSKA

Dom upokojencev Domžale, Zavod sv.Terezije, Videm, Dobropolje, Dom starejših občanov Grosuplje, enota Grosuplje - sedež zavoda, enota Loški potok, VEHO Horjul, Dom starejših občanov Horjul, Dom starejših občanov Kamnik, Dom "Tisje" Šmartno pri Litiji, Dom starejših občanov Ljubljana – Bežigrad, Dom upokojencev Center, Tabor-Poljane, enota Tabor, sedež zavoda, enota Poljane, Dom starejših občanov Fužine, Ljubljana, Dom starejših občanov Ljubljana Moste-Polje, Dom starejših občanov Ljubljana – Šiška, Dom starejših občanov Ljubljana Vič-Rudnik, enota Bokalci, sedež zavoda, enota Kolezija, Dom starejših Logatec, Dom Marije in Marte Logatec, DEOS Ljubljana, PE Center starejših Medvode, Dom počitka Mengeš, Dom upokojencev Vrhnika, Dom starejših občanov "Polde Eberl-Jamski" Izlake

JUGOVZHODNA SLOVENIJA

RIVE Ribnica, Dom starejših občanov Ribnica, Dom starejših občanov Črnomelj, Dom počitka Metlika, Dom starejših občanov Novo mesto, Penzion Sreča, Šmarješke Toplice, Dom starejših občanov Trebnje, enota Trebnje, sedež zavoda, enota Šmarješke Toplice, Dom starejših občanov Kočevje

ZASAVSKA IN SPODNJE POSAVSKA

Dom upokojencev "Franca Salamona" Trbovlje, Dom starejših Hrastnik, Dom starejših občanov Krško, Dom upokojencev in oskrbovancev Impoljca, Trubarjev dom Loka pri Zidanem mostu, Dom upokojencev Brežice

SAVINJSKA

Dom ob Savinji, Celje, Dom Sv. Jožefa, Celje, Zdravilišče Laško, Dom za starejše, "Lambrechtov dom" Slovenske Konjice, Dom starejših Šentjur, Dom upokojencev Šmarje pri Jelšah, Lipa Celje, Dom Štore, Dom upokojencev Polzela, Comett domovi Lj., Pegazov dom Rogaška Slatina, Contraco, Špesov dom Vojnik, Zavod sv. Rafaela, Vransko, Dom za varstvo odraslih Velenje, DEOS Ljubljana, PE Center starejših Gornji Grad

KOROŠKA

Koroški dom starostnikov Dravograd, enota Črneče, sedež zavoda, enota Slovenj Gradec, Zavod Čebela, Dom sv. Eme Šentjanž pri Dravogradu, DEOS Ljubljana, Dom starejših na Fari, Prevalje, Dom starejših občanov Radlje ob Dravi

PODRAVSKA

Dom Lenart, Dom starejših Idila, Jarenina, Dom upokojencev "Danice Vogrinc" Maribor, enota Pobrežje, sedež zavoda, enota Tabor, sedež zavoda, Dom starejših Tezno, Maribor, Sončni dom Maribor, Center za starejše Ormož, Dom upokojencev Ptuj, enota Ptuj, sedež zavoda, enota Muretinci, Dom dr. Jožeta Potrča Poljčane

POMURSKA

Zavod sv. Cirila in Metoda, Beltinci, Dom starejših občanov Gornja Radgona, Dom starejših Lendava, Dom starejših Ljutomer, Dom Lukavci, Križevci pri Ljutomeru, Dom starejših Rakičan, Murska Sobota, enota Rakičan, sedež zavoda, enota Rogaševci, Dom starejših občanov Radenci.

PRILOGA II: KVALITATIVNA ANALIZA

Tabela 1: Opis enot.

Regija		Spol		Starost	
Pomurska	14	Moški	17	65-70 let	2
Koroška	13	Ženski	19	70-75 let	10
Gorenjska	5			75-80 let	11
Savinjska	1			80-85 let	9
Podravska	3			85 in več	4

Tabela 1a: Podatki o intervjuvancih iz domačega okolja.

Tabela 1a: Podatki o intervjuvancih iz domačega okolja.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□	□□□□	□□□□□□	□□□□□□
1.a	Podgradje	Ljutomer	Pomurska
2.a	Lahomšek nad Laškim	Laško	Savinjska
3.a	Robidnica nad Poljansko dolino	Gorenja vas - Poljane	Gorenjska
4.a	Dolenja dobrava v Poljanski dolini	Gorenja vas - Poljane	Gorenjska
5.a	Dolenja dobrava v Poljanski dolini	Gorenja vas - Poljane	Gorenjska
6.a	<u>Šmartno pri Slovenj Gradcu</u>	<u>Slovenj Gradec</u>	Koroška
7.a	<u>Mislinja</u>	<u>Mislinja</u>	Koroška
8.a	<u>Šmartno pri Slovenj Gradcu</u>	<u>Slovenj Gradec</u>	Koroška
9.a	<u>Završe nad Mislinjo</u>	<u>Mislinja</u>	Koroška
10.a	<u>Dovže</u>	<u>Mislinja</u>	Koroška
11.a	Št. Janž pri Radljah	Radlje ob Dravi	Koroška
12.a	Št. Janž pri Radljah	Radlje ob Dravi	Koroška
13.a	Št. Janž pri Radljah	Radlje ob Dravi	Koroška
14.a	Apače	Apače	Pomurska
15.a	Žiberči	Apače	Pomurska
16.a	Apače	Apače	Pomurska
17.a	Žiberči	Apače	Pomurska
18.a	Pogled	Apače	Pomurska
19.a	Noršinci	Ljutomer	Pomurska

Tabela 1b: Podatki o intervjuvanci iz domov za stare ljudi.

Številka	Ime	Ime doma	Regija	Tip doma
1.b	Cerkvenjak	Gornja Radgona	Pomurska	DSO Gornja Radgona
2.b	Plitvički Vrh	Gornja Radgona	Pomurska	DSO Gornja Radgona
3.b	Stanjevci na Goričkem	Gornji Petrovci	Pomurska	DS Radenci
4.b	Radenski vrh	Radenci	Pomurska	DS Radenci
5.b	Logarovci	Križevci	Pomurska	DSO Ljutomer
6.b	Stara cesta	Ljutomer	Pomurska	DSO Ljutomer
7.b	Slamnjak	Ljutomer	Pomurska	DS Ljutomer
8.b	Leskovec	Gorenja vas - Poljane	Gorenjska	CSS Škofja Loka
9.b	Sv. Duh	Škofja Loka	Gorenjska	CSS Škofja Loka

10.b	Graška Gora	Slovenj Gradec	Koroška	Koroški dom starostnikov Dravograd, enota Slovenj Gradec
11.b	<u>Podgorje pri Slovenj Gradcu</u>	Slovenj Gradec	Koroška	Koroški dom starostnikov Dravograd, enota Črneče
12.b	<u>Dravograd</u>	<u>Dravograd</u>	Koroška	Koroški dom starostnikov Dravograd, enota Črneče
13.b	<u>Pameče</u>	Slovenj Gradec	Koroška	Koroški dom starostnikov Dravograd, enota Slovenj Gradec
14.b	Legen	Slovenj Gradec	Koroška	Koroški dom starostnikov Dravograd, enota Slovenj Gradec
15.b	Planica pri Framu	Rače - Fram	Podravska	Sončni dom Maribor
16.b	Planica pri Framu	Rače - Fram	Podravska	Sončni dom Maribor
17.b	Ptuj	Ptuj	Podravska	Sončni dom Maribor

Tabela 2: Majhne kmetije.

Št. int.	Kraj bivanja (kraj/občina/regija) če v DSO tudi kraj pred	Spol	Starost	Status (lastnik/preužitkar/član gosp?)	aktivnost/ pasivnost (dela na kmetiji)	Zdravje (omogoča delo na kmetiji: da/delno/ne)	Prejemnik storitev (forma/nefor) KDO	Finančna pomoč (VIR/KDO/tudi kredit) neformalno/formalno	Aktivna doba (kmet/zaposlen)	Osnovni vir dohodka ¹¹
	Gospodinjstvo	Število oseb	Kdo so osebe (naštej)	Zaposlitev (kmet/Zaposlen)		Gospodarstvo	Velikost (majhna-dos 5 ha/srednja 5-20/20+)	Dejavnost (??)	Kdo izvaja (sam/družinski član/pomoč od zunaj)??	infrastruktura (hiša/gosp.postopja)
	Akterji ¹²	Zdravstvene storitve	Osebnost nega	Hišna opravila	Delo na vrtu	Kmečka opravila	Urejanje admin in pravnih zadev	Nakupovanje	Prevozi	Družabništvo
MAJHNE KMETIJE										
2 a	Lahomšek nad Laškim/Laško/Savinjska	Ž	70	Lastnica? ¹³	Aktivna pri gospodinjstvu	Delno	Ne	Oddplačan kredit, vrnjeno posojilo od sorodnikov	Zaposlena	Pokojnina
		5	Inter., mož, hči z otrokoma	? ¹⁴		?	Majhna	Mešana	Inter., mož, hči, vnuk, vnučka	Hiša, njiva, majhen hlev
		Osebnost zdravnik	Inter.	Hči, vnučka, inter.	Inter.	Mož, vnuk	?	?	?	Razširjena družina
4 a	Vas Dolenja dobra v Poljanski dolini/ Gorenja vas Poljane/Gorenjska	M	77	Preužitkar	Aktivna – glavno opravlja sin	Da	Ne	Ne	Zaposlen	Pokojnina
		8 = 2+6	Inter., žena, sin z družino = (snaha+4 otroci)	Zaposleni			Majhna	Mešana	Družina	Hiša, vrt, sadovnjak, gospodarsko poslopje

¹¹ Osnovni vir dohodka: (kmetovanje/subvencije/pokojnina/renta/denarna socialna pomoč države/vzdrževan) VIŠINA

¹² Akterji: (ZD/patronaža/zdravnik/neg. bolniš/DOM/OSRKB.STAN/pomoč DOMA/sosebi prij./družina)

¹³ Ni zagotovlega podatka

¹⁴ Ni podatka

		Ne	Sam	Inter. in družina	Inter. in družina	Predvsem sin, Inter. in družina	Družina	Družina	Družina	Cerkev, sosedi, sovaščani
10 a	Dovže/Mislinja/Koroška	M	76	Lastnik	Aktiven	Da	Neformalno – kosilo od sosedov v zameno za delo	Ne	Kmet	Kmečka pokojnina
		1	Inter.	/			Majhna	Živnorej	Inter.	Hiša, skromno gospodarsko poslopje, malo gozda
		Ne	Sam	Sam	Sam	Sam	Sam	?	?	Sosedske, sorodniške, prijateljske gasilsko društvo
13 a	Št. Janž pri Radljah/Radlje ob Dravi/Koroška	M	70	lastnik	Da	Da	Oblike neformalne pomoči – družina, sosedje	Ne	Zaposlen	Invalidska pokojnina
		3+2	Iter. z ženo in njenim bratom + sin in snaha v isti hiši, a v svojem gosp.	?			Majhna	Živinoreja	Iter., žena, ženin brat	Hiša, gospodarsko poslopje
		Ne	Sam	Iter., žena, ženin brat	?	Sin, ženin brat, inter.	?	?	Iter.	Sosedske, sorodniki, družina
16 a	Apáče/Apáče/Pomurska	Ž	75	Solastnica	Delno aktivna	Deloma	Neformalne, hčeri in vnukinje pri gospodinjstvu	Ne	Gospodinja	Pokojnina + varstveni dodatek
		2	Inter., sin	?			Majhna	Vrtičkanje, domače živali, 2 ha daje v najem	Inter. in sin - pomoč hčera	Kmečka hiša, gospodarsko poslopje – hlev, drvarnica, vrtiček
		Ne	Sama	?	Iter.	Sin	?	?	?	Družina
17 a	Apáče/Apáče/Pomurska	M	74	Lastnik	Neaktiven	Deloma	Vnuk obdeluje in tudi prodaja pridelek	Ne	Zaposlen	Pokojnina + vojni dodatek
		2	Iter. in žena	Upokojena			Majhna	Poljedelstvo	Vnuk	Hiša, gospodarsko

[illegible]

Tabela 2: Srednje velike kmetije.

Št. int.	Kraj bivanja (kraj/občina/regija) če v DSO tudi kraj pred	Spol	Starost	Status (lastnik/preužitkar/član gosp.?)	aktivnost/ pasivnost (dela na kmetiji)	Zdravje (omogoča delo na kmetiji: da/delno/ne)	Prejemnik storitev (formal/nefor) KDO	Finančna pomoč (VIR/KDO/tudi kredit) neformalno/formalno	Aktivna doba (kmet/zaposlen)	Osnovni vir dohodka ¹⁵
	Gospodinjstvo	Število oseb	Kdo so osebe (naštej)	Zaposilev (kmet/Zaposlen)		Gospodarstvo	velikost (majhna-dos 5 ha/srednja 5-20/20+)	Dejavnost (??)	Kdo izvaja (sam/družinski član/pomoč od zuna)??	infrastruktura (hiša/gosp. poslopja)
	Akterji ¹⁶	Zdravstvene storitve	Osebnega	Hišna opravila	Delo na vrtu	Kmečka opravila	Urejanje admin in pravnih zadev	Nakupovanje	Prevozi	Družabništvo
SREDNJE VELIKE KMETIJE										
6 a	Šmartno pri Slovenj Gradcu/ Slovenj Gradec/ Koroška	M	79	Lastnik	Aktiven	Da	Pomoč sorodnikov za večja kmečka opravila	Ne	Zaposlen	Pokojnina
		5	Iter., žena, hči z možem in vnukinja	?			Srednja	Živinoreja, perutnina	Hči, sin, vnuki, sorodniki	Hiša, hlev, gozd
		Ne	Sam	Hči, sin	?	Sam, sin, hči, sorodniki	?	?	?	Sosedje
8 a	Šmartno pri Slovenj Gradcu/ Slovenj Gradec/ Koroška	Ž	72	Solastnica?	Aktivna	Da	Ne	Ne	Kmetica	Kmečka pokojnina
		2	Iter. in mož	Inter. in mož			Srednja	Živinoreja, prašičereja	Inter. in mož	Hiša, hlev
		Ne	Sama	Inter.	?	Mož	?	?	?	Društvo kmečkih žena
12 a	Št. Janž pri Radljah	M	77	Preužitkar	Ne	Ne	Hči kuha, on	Ne	Kmet	Invalidska pokojnina

¹⁵ Osnovni vir dohodka: (kmetovanje/subvencije/pokojnina/renta/denarna socialna pomoč države/vzdrževan) VIŠINA¹⁶ Akterji: (ZD/patronaža/zdravnik/neg. bolniš/DOM/OSRKB.STAN/pomoč DOMA/sosedji prij./družina)

/Radlje ob Dravi/ Koroška								prispeva za stroške				
	1 + hči z družino	Inter. in hči z družino	?			?	Srednja		Mešano	Inter. in hči z družino		Hiša – dvostanovanjska, gospodarsko poslopje, polje, travnik, gozd
	Osební zdravnik	Sam	?	Hči z družino	Hči z družino	Hči z družino				?		Društvo invalidov, sosedí, družina, sorodniki
14 a	Apače/Apače/ Pomurska	Ž	77	Lastnica	Aktivna	Da	Da – sin, hčerki, zet	Ne, plačuje prispevke sinu		Kmetica		Pokojnina
	2	Inter. in sin	Brezposelen				Srednja	Mešano	Sin in iter.			kmečka hiša, hlev, gospodarsko poslopje, gozd
	Ne	Sama	Inter. + sin	Iter.	Sin	?	?	?	?	?		?
15 a	Žiberce v Apaški dolini/Apače/ Pomurska	Ž	83	Lastnica	Aktivna	Delno	Neformalno – družina in sorodniki ob večjih delih	Ne	Gospodinja			Pokojnina
	4	Iter., sin, snaha, vnukinja	Gospodinja- snaha, sin-zaposlen				Mala-srednja	Poljedelstvo, živinoreja in prašičereja	Sin, snaha, iter.			Hiša, gospodarsko poslopje, vrt, sadovnjak
	Osební zdravnik	Sama	Snaha	Snaha in inter.	Sin in snaha pomaga inter.	?	?	?	?	?		Sorodniki, družina, sosedje
18 a	Apače/ Apače/ Pomurska	Ž	68	Preužitkar	Neaktivna	Ne	Neformalne - sin	Neformalne -sin		Kmetica		Pokojnina in varstven dodatek
	5	Iter., sin, snaha, 2 vnukinji	?				Srednja	Vinogradništvo	Sin in snaha – občasno najem delavcev			Vinograd, hiša, klet gospodarsko poslopje
	Osební zdravnik, zdravilišče	Sama	Sin	?	Sin	?	?	?	Sin			Družina, sosedje

Tabela 4: Velike kmetije.

Št. int.	Kraj bivanja (Kraj/občina/regija) če v DSO tudi kraj pred	Spol	Starost	Status (lastnik/preužitkar/član gosp?)	aktivnost/ (dela na kmetiji)	Zdravje (omogoča delo na kmetiji: da/delno/ne)	Prejemnik storitev (formal/nefor) KDO	Finančna pomoč (VIR/KDO/tudi kredit) neformalno/formalno	Aktivna doba (kmet/zaposlen)	Osnovni vir dohodka ¹⁷
	Gospodinjstvo	Število oseb	Kdo so osebe (naštej)	Zaposlitev (kmet/zaposlen)		Gospodarstvo	velikost (majnados ha/srednja 5-20/20+)	dejavnost (??)	Kdo izvaja (sam/družinski član/pomoč od zunaj)??	infrastruktura (hiša/gosp. poslopja)
	Akterji ¹⁸	Zdravstvene storitve	Osebnost nega	Hišna opravila	Delo na vrtu	Kmečka opravila	Urejanje admin in pravnih zadev	Nakupovanje	Prevozi	Družabništvo

VELIKE KMETIJE

1 a	Podgradje/Ljutomer/Pomurska	M	73	Lastnik	Aktiven	Da	Ne	Odplačan kredit	Zaposlen	Pokojnina in katastrski dohodek
		2+4	Inter./žena+sin z družino, a v ločeni hiši	?			Verjetno velika	Živinoreja	žena, sin, snaha, inter.	2 poslopji, travniki, gozdovi, 2 stanovanjski hiši
		Osebnizdravnik	? verjetno iter.	Žena, snaha	Inter. in sin	Inter. in sin	Snaha, žena	Snaha	?	?
3 a	Robidnici nad Poljansko dolino/Gorenja vas/Gorenjska	M	86	Lastnik	Delno aktiven	Delno	Da (sin z družino)	Ne	Kmet	Pokojnina+borčevski dodatek
		1	Inter.	Zaposleni			Velika	Mešano		Hiša, hlev, kozolec, zidanica, gozd, gmajna
		Ne poslučuje	Inter.	Snaha, hči	Sin, sinova družina občasno, inter.	Sin, nekaj inter.	?	?	Snaha, hči, vnuki, sin	Sosedje, razširjena družina

¹⁷ Osnovni vir dohodka: (kmetovanje/subvencije/pokojnina/renta/denarna socialna pomoč države/vzdrževan) VIŠINA

¹⁸ Akterji: (ZD/patronaža/zdravnik/neg. bolniš/DOM/OSRKB.STAN/pomoč DOMA/sosedi prij./družina)

5 a	Dolenja dobrava v Poljanski dolini/ Gorenja vas/ Gorenjska	M	72	Lastnik	Aktiven	Da	Sosedje, družina	Zadruha -kredit, odplačevanje s pridelkom	Kmet	Kmetijska dejavnost + kmečka pokojnina
		3	Inter., žena, hči				Velika	Živinoreja, prašičjereja, perutnina	Inter., hči, žena, sezonska pomoč sosedov	Hiša, vrt, seniki, hlev, gozdovi
	Zdravnica	Sam	?	?	Žena, hči	Inter.	?	?	?	Cerkev, gasilsko društvo, kmečko društvo
7 a	Mislinja/ Mislinja /koroška	M	79	Član gosp. - žena je lastnica	Aktiven	Da	Opravi sam z ženo, pomoč sorodnikov sosedov, prijatelj pri sezonskih opravih	Ne	Zaposlen	Pokojnina
		3	Inter., žena, sin	?			Velika	Mešano	Iter., hči, sosede, sorodniki	Gozd, hlev, hiša
		Ne	Sam	Hči	?	Iter., sorodniki, sosedje	?	?	?	Sosedje
9 a	Završe nad Mislino/ Mislinja/ koroška	Ž	80	Preužitkar	Deloma aktivna	Deloma	Sin, snaha, vnuki neformalna pomoč ob sezonskih delih	Sin (plačilo položnic)	Kmetica	Kmečka pokojnina
		7	Inter., mož, sin, snaha, 3 vnuki	Upokojen mož, upokojen sin, zaposlena snaha			Velika	Živinoreja, piščančjereja	Inter. in družina	Hiša, gospodarski objekt, vrt, travnik
		Osebn zdravnik	Sama	Inter.	Inter.	Sin, snaha.	?	sin/snaha/ vnuki	sin/snaha/vnuki	Sorodniške
11 a	Št. Janž pri Radljah/Radlje ob Dravi / koroška	M	68	Preužitkar	Delno	Da, deloma	Pomoč sina	Ne	Kmet	Kmečka pokojnina
		2	Inter. in žena	?			Velika	Živinoreja	Sin z družino	Hiša, gospodarsko poslopje, nekaj polja, travnikov, gozdov
		Osebn	Sam	Iter. z ženo	?	Sin z družino	Sin z družino	?	?	Društvo

	zdravnik							upokojencev
--	----------	--	--	--	--	--	--	-------------

Tabela 5: Kmetje, ki prebivajo doma – skupina.

Št. int.	Kraj bivanja (Kraj/občina/regija) če v DSO tudi kraj pred	Spol	Starost	Status (lastnik/preužitkar/član gosp?)	aktivnost/pasivnost (dela na kmetiji)	Zdravje (omogoča delo na kmetiji: da/delno/ne)	Prejemnik storitev (formal/nefor) KDO	Finančna pomoč (VIR/KDO/tudi kredit) neformalno/for malno	Aktivna doba (kmet/zaposlen)	Osnovni vir dohodka ¹⁹
	Gospodinjstvo	Število oseb	Kdo so osebe (naštej)	Zaposilec (kmet/zaposlen)		Gospodarstvo	velikost (majhna-dos ha/srednja 5-20/20+)	dejavnost (??)	Kdo izvaja (sam/družinski član/pomoč od zunaj)??	infrastruktura (hiša/gosp. poslopja)
	Akterji ²⁰	Zdravstvene storitve	Osebnost	Hišna opravila	Delo na vrtu	Kmečka opravila	Urejanje admin in pravnih zadev	Nakupovanje	Prevozi	Družabništvo

KMETIJE, KI PREBIVAJO DOMA - SKUPNA

1 a	Podgradje/Ljutome r/ Pomurska	M	73	Lastnik	Aktiven	Da	Ne	Odplačan kredit	Zaposlen	Pokojnina in katastrski dohodek
		2+4	Inter./ženat sin z družino, a v ločeni hiši	?			Verjetno velika	Živinoreja	žena, sin, snaha, inter.	2 poslopji, travniki, gozdovi, 2 stanovanjski hiši
		Osebn zdravniki	? verjetno iter.	žena, snaha	Inter. in sin	Inter. in sin	Snaha, žena	Snaha	?	?
2 a	Lahomšek nad Laškim/Laško/Savijska	Ž	70	Lastnica?	Aktivna pri gospodinjstvu	Delno	Ne	Odplačan kredit, vrnjeno posojilo od sorodnikov	Zaposlena	Pokojnina
		5	Inter., mož, hči z otrokoma	?		?	Majhna	Mešana	Inter., mož, hči, vnuk, vnučka	Hiša, njiva, majhen hlev

¹⁹ Osnovni vir dohodka: (kmetovanje/subvencije/pokojnina/renta/denarna socialna pomoč države/vzdrževan) VIŠINA
²⁰ Akterji: (ZD/patronaža/zdravnik/neg. bolniš/DOM/OSRKB.STAN/pomoč DOMA/sosedi prij./družina)

	Osební zdravnik	lter.	Hči, vnučka, inter.	Inter.	Mož, vnuk	?	?	?	Razširjena družina	
3 a	Robidnici nad Poljansko dolino/Gorenja vas/ Gorenjska	M	86	Lastnik	Delno aktiven	Delno	Da (sin z družino)	Ne	Kmet	Pokojnina+ borčevski dodatek
	1	Inter.	Zaposleni			Velika	Mešano			Hiša, hlev, kozolec, zidanica, gozd, gmajna
	Ne poslučuje	Inter.	Snaha, hči	Sin, sinova družina občasno, inter.	Sin, nekaj inter.	?	?	Snaha, hči, vnuki, sin	Sosedje, razširjena družina	
4 a	Dolenja vas v Poljanski dolini/ Gorenja vas/ Gorenjska	M	77	Preužitkar	Aktiven – glavlnio opravlja sin	Da	Ne	Ne	Zaposlen	Pokojnina
	8 = 2+6	Inter., žena, sin z družino = (snaha+4 otroci)	Zaposleni			Majhna	Mešano	Družina		Hiša, vrt, sadovnjak, gospodarsko poslopie
	Ne	Sam	Inter. in družina	Inter. in družina	Predvsem sin, inter. in družina	Družina	Družina	Družina	Cerkev, sosedj, sovaščani	
5 a	Dolenja dohrava v Poljanski dolini/ Gorenja vas/ Gorenjska	M	72	Lastnik	Aktiven	Da	Sosedje, družina	Zadruha -kredit, odplačevanje s pridelkom	Kmet	Kmetijska dejavnost + kmečka pokojnina
	3	Inter., žena, hči				Velika	Živinoreja, praščijereja, perutnina	Inter., hči, žena, sezonska pomoč sosedov		Hiša, vrt, seniki, hlev, gozdovi
	Zdravnica	Sam	?	Žena, hči	inter.	?	?	?		Cerkev, gasilsko društvo, kmečko društvo
6 a	Šmartno pri Slovenj Gradcu/ Slovenj Gradec/ Koroška	M	79	Lastnik	Aktiven	Da	Pomoč sorodnikov za večja kmečka opravila	Ne	Zaposlen	Pokojnina
	5	lter., žena,	?			Srednja	Živinoreja,	Hči, sin, vnuki,	Hiša, hlev, gozd	

			hči z možem in vnukinja					perutnina	sorodniki	
	Ne	Sam	Hči, sin	?	Sam, sin, hči, sorodniki	?		?	?	Sosedje
7a	Mislinja/Mislinja/ Koroška	M	79	Član gosp. - žena je lastnica	Aktiven	Da	Opravi sam z ženo, pomoč sorodnikov sosedov, prijatelj pri sezonskih opravih	Ne	Zaposlen	Pokojnina
		3	Inter., žena, sin	?			Velika	Mešano	Iter., hči, sosedje, sorodniki	Gozd, hlev, hiša
		Ne	Sam	Hči	?	Iter., sorodniki, sosedje	?	?	?	Sosedje
8 a	Šmartno pri Slovenj Gradcu/ Slovenj Gradec/ Koroška	Ž	72	Solastnica?	Aktivna	Da	Ne	Ne	Kmetica	Kmečka pokojnina
		2	Iter. in mož	Inter. in mož			Srednja	Živinoreja, prašičjereja	Inter. in mož	Hiša, hlev
		Ne	Sama	Inter.	?	Mož	?	?	?	Društvo kmečkih žena
9 a	Završe nad Mislinjo/ Mislinja/ Koroška	Ž	80	Preužitkar	Deloma aktivna	Deloma	Sin, snaha, vnuki neformalna pomoč ob sezonskih delih	Sin (plačilo položnic)	Kmetica	Kmečka pokojnina
		7	Inter., mož, sin, snaha, 3 vnuki	Upokojen mož, upokojen sin, zaposlena snaha			Velika	Živinoreja, piščančjereja	Inter. in družina	Hiša, gospodarski objekt, vrt, travnik
		Osebn zdravnik	Sama	Inter.	Inter.	Sin, snaha.	?	Sin/snaha/ vnuki	Sin/snaha/vnuki	Sorodniške
10 a	Dovže/ Mislinja/ Koroška	M	76	Lastnik	Aktiven	Da	Neformalno – kosilo od sosedov v zameno za delo	Ne	Kmet	Kmečka pokojnina
		1	Inter.	/			Majhna	Živinoreja	Inter.	Hiša, skromno gospodarsko poslopje, malo gozda

		Ne	Sam	Sam	Sam	Sam	Sam	?	Sosedske, sorodniške, prijateljske gasilsko društvo	
11 a	Št. Janž pri Radljah/Radije ob Dravi / Koroška	M	68	Preužitkar	Delno	Da, deloma	Pomoč sina	Ne	Kmet	Kmečka pokojnina
	2	Inter. in žena	?				Velika	Živinoreja	Sin z družino	Hiša, gospodarsko poslopje, nekaj polja, travnikov, gozdov
	Osební zdravnik	Sam	Iter. Z ženo	?	Sin z družino	Sin z družino	?	?	?	Društvo upokojencev
12 a	Št. Janž pri Radljah/Radije ob Dravi/ Koroška	M	77	Preužitkar	Ne	Ne	Hči kuha, on prispeva za stroške	Ne	Kmet	Invalidska pokojnina
	1 + hči z družino	Inter. in hči z družino	?		?		Srednja	Mešano	Inter. in hči z družino	Hiša – dvostanovanjska, gospodarsko poslopje, polje, travnik,gozd
	Osební zdravnik	Sam	?	Hči z družino	Hči z družino	Hči z družino	Hči z družino	?	?	Društvo invalidov, sosedí, družina, sorodniki
13 a	Št. Janž pri Radljah/Radije ob Dravi / Koroška	M	70	Lasnitk	Da	Da	Oblike neformalne pomoči – družina, sosedje	Ne	Zaposlen	Invalidska pokojnina
	3+2	Iter. Z ženo in njenim bratom + sin in snaha v isti hiši a v svojem gosp.	?				Majhna	Živinoreja	Iter., žena, ženin brat	Hiša, gospodarsko poslopje
	Ne	Sam	Iter., žena, ženin brat	?	Sin, ženin brat, inter.	?	?	?	Iter.	Sosedje, sorodniki, družina
14 a	Apáče/ Apáče/	Ž	77	Lastnica	Aktivna	Da	Da – sin, hčerki, zet	Ne, plačuje	Kmetica	Pokojnina

	Pomurska		Inter. in sin	Brezposelen			Srednja	prispevke sinu		Sin in iter.	Kmečka hiša, hlev, gospodarsko poslopje, gozd ?
		2									
		Ne	Sama	Inter. + sin	Iter.	Sin	?	?	?		
15 a	Žiberce v Apaški dolini/Apače/Pomurska	Ž	83	Lastnica	Aktivna	Delno	Neformalno-družina in sorodniki ob večjih delih	Ne		Gospodinja	Pokojnina
		4	Iter., sin, snaha, vnukinja	Gospodinja-snaha, sin-zaposlen			Mala-srednja	Poljedelstvo, živinoreja in prašičereja	Sin, snaha, iter.		Hiša, gospodarsko poslopje, vrt, sadovnjak
		Osební zdravnik	Sama	Snaha	Snaha in iter.	Sin in snaha pomaga iter.	?	?	?		Sorodniki, družina, sosedje
16 a	Apače/ Apače/ Pomurska	Ž	75	Solastnica	Delno aktivna	Deloma	Neformalne, hčeri in vnukinje pri gospodinjstvu	Ne		Gospodinja	Pokojnina + varstveni dodatek
		2	Iter., sin	?			Majhna	Vrtičkanje, domače živali, 2 ha daje v najem	Inter. in sin - pomoč hčera		Kmečka hiša, gospodarsko poslopje – hlev, dviravnica, vrtiček
		Ne	Sama	?	Iter.	Sin	?	?	?		Družina
17 a	Apače/ Apače/ Pomurska	M	74	Lastnik	Neaktiven	Deloma	Vnuk obdeluje in tudi prodaja pridelek	Ne		Zaposlen	Pokojnina + vojni dodatek
		2	Iter. in žena	Upokojena			Majhna	Poljedelstvo	Vnuk		Hiša, gospodarsko poslopje, polje
		Osební zdravnik	Sam	?	?	Vnuk	?	?	Iter.		Sorodniki, gasilci
18 a	Apače/ Apače/ Pomurska	Ž	68	Preužitkar	Neaktivna	Ne	Neformalne - sin	Neformalne -sin	Kmetica		Pokojnina in varstven dodatek
		5	Iter., sin, snaha, 2 vnukinji	?			Srednja	Vinogradništvo	Sin in snaha – občasno najem delavcev		Vinograd, hiša, klet gospodarsko poslopje
		Osební zdravnik,	Sama	Sin	?	Sin	?	?	Sin		Družina, sosedje

	zdravilišče									
19 a	Noršinci pri Ljutomeru/ Ljutomer/ Pomurska	Ž	79	Solastnica	Delno aktivna	Da	Neformalne – hči, sin z družinama	Ne	Zaposlena	Pokojnina
		1	Inter	?			Majhna	Vinogradništvo, mešano	Iter	Vinograd, hiša
		Ne	Sam	Sam, družina	Sam, družina	Sin	?	?	?	Sorodniki, družina

Tabela 6: Majhna kmetija (do 5 ha).

Št. int.	Kraj bivanja (Kraj/občina/regija) če v DSO tudi kraj pred	Spol	Starost	Status (lastnik/preužitkar)	aktivnost/ pasivnost (dela na kmetiji)	Zdravje (omogoča delo na kmetiji: da/delno/ne)	Prejemnik storitev (formal/nefor) KDO	Finančna pomoč (VIR/KDO/tudi kredit) neformalno/formalno	Aktivna doba (kmet/zaposlen)	Osnovni vir dohodka ²¹
	Gospodinjstvo		Število oseb (kdo so osebe (naštej))	Zaposlitev (kmet/zaposlen)		Gospodarstvo	velikost (majhna-dos 5 ha/srednja 5-20/20+)	dejavnost	Kdo izvaja (sam/družinski član/pomoč od zunaj)	infrastruktura (hiša/gosp. poslopja)
	Akterji ²²	Zdravstvene storitve	Osebnega nega	Hišna opravlja	Delo na vrtu	Kmečka opravlja	Urejanje admin in pravnih zadev	Nakupovanje	Prevozi	Družabništvo

MAJHNA KMETIJA (DO 5 HA)

1 b	DSO Gornja Radgona/ Gornja	M	86	Preužitkar ²³	Pasivnost – je v domu ²⁴	Ne – zaradi zdravstvenih	Dom za stare	Odkar ima pokojnino ima	Zaposlen (obrtnik)	Pokojnina (440 €) + invalidnina (450)
-----	----------------------------	---	----	--------------------------	-------------------------------------	--------------------------	--------------	-------------------------	--------------------	---------------------------------------

- 21 Osnovni vir dohodka: (kmetovanje/subvencije/pokojnina/renta/denarna socialna pomoč države/vzdrževan) VIŠINA
- 22 Akterji: (ZD/patronaža/zdravnik/neg. bolniš/DOM/OSRKB-STAN/pomoč DOMA/sosedi prij./družina)
- 23 »Živino sta s sinom dala proč razen 2 prašičev. Ostalo zemljo smo pa dali v najem. Drugače pa živita sin pa žena skupaj in ji ta sin pomaga, ko je doma, ko kaj rabi.«
- 24 Pred prihodom v dom – delna aktivnost: »Doma smo imeli kmetijo in je v bistvu žena imela skrb na posestvu. Skrbela je za živino ter ostale stvari, jaz pa sem imel obrt. Ko je pa prišel čas košnje, ter kakih večjih del sem pa prevzel te stvari. Žena je opravljala lažja dela, kot je okopavanje, kosila je deteljo za prašiče ter obnem kuhala, ko so bili vajenci so imeli hrano pri hiši. Za živino je v glavnem skrbela žena. Jaz sem imel prek vsa plačila, zavarovalnino, umetno, krmila, to sem vse jaz priskrbel. Doma smo imeli tudi manjše stroje, orača smo pa plačali.«

Radgona/ Pomurska				težav je v domu ²⁵		dovolj stalnih prihodkov ²⁶		€)
Pred prihodom v dom Cerkenjak/ Gornja Radgona/ Pomurska								
/	2+2	žena, 3 otroci ²⁷	Zaposlen ²⁹		Majhna (3 ha) ³⁰	Gojili: koruzo, krompir, peso živino prodajali	žena, sin, ki je ostal na kmetiji je avtoprevoznik. ³¹	/
Dom za stare ³²	Pozna patronažno	/	/	/	Sam ureja	Kar potrebuje kupi sin	/	Obiski sina, ki je ostal na kmetiji in

²⁵ »Jaz sem dobil živčni zlom, temu se danes reče depresija. To mi je napadlo pljuča, ledvice, dobil sem plearitis izliv, 4 krat so mi punktirali vodo iz pljuč. Zdaj imam pa posledico popuščanje srca, angino pektoris. Zdaj pa ne morem dosti hoditi, težko tudi diham, ko hodim, ker mam močno oslabilo srčno mišico. V bolnici so me še zadnji moment rešili, ker sem padel v nezavest, če bi bil takrat doma ne bi preživel. Potem sem bil 13 dni v bolnici, tam sem shujšal za 14 kil tako, da sem dehidriral. Tako podhranjen sem prišel domov, takega me žena ni mogla oskrbovati, in na podlagi tega sem se odločil za Dom starejših občanov Gornja Radgona. Doma sem bil ene tri tedne

²⁶ »Zdaj tukaj v domu si ne kupujem nič, ker imam vse na voljo. Včasih mi sin prinese kake pomaranče. Jaz dam ves denar za Dom.«

»Od pokojnine mi ostane kakih 100 EUR. To mi sin prinese v glavnem kako sadje, jogurte, sokove. Verjetno od tega vlaga svoj denar. On prinese stvari jaz ga pa nikoli ne sprašujem, kako je to kupil. Drugače imam hranilno knjigo sin pa je pooblaščen, on dvigne pa imam ta denar za frizerja, plačat je treba tv, kartico za telefon... Vnukom, ne dajem denarja, ker ga nimam toliko. Drugače pa vidim, da jim še preveliko razkošje nudijo. Nekih materialnih želj nimam.«

²⁷ 1 sin živi na kmetiji, 1 sin in 1 hči sta se odselila, sta poročena in živita drugje)

²⁸ »Star je 35 let pa v bistvu nima volje pravi, da na kmetiji ne bo nobena hotela delat.«

²⁹ Kmetijo je podedoval.

³⁰ 3 ha zemlje, 2 – 3 krave, 8 prašičev

³¹ Ivan je imel obrt (po poklicu je krojač), žena je skrbela za živino, orača so najeli. Pri košnji je pomagal tudi Ivan. Pri večjih delih so pomagali sosede

³² Odšel v dom zaradi bolezní, tudi poznal zgolj to obliko pomoči. V domu zelo zadovoljen, ker so z njim vsi prijazni, žena je bila do njega vedno zelo stroga. »Najprej, ko sem prišel na ogled se mi je dopadla tista vljudnost. Vprašajo te, ste se naspali, najedi tega prej doma ni bilo, žena je samo rekla to jej, če misliš, če ne pa pusti.« Prednosti v domu: pikniki, pevski zbori, nastopi, prireditve. Lahko gre domov na obisk.

	službo, a meni, da je to premalo za starejše							hčerke. Žena in najstarejši sin ne prihajata na obiske v dom.		
4 b	DS Radenci/ Radenci/ Pomurska Pred prihodom v dom: Radenski vrh/ Radenci/ Pomurska	Ž	71	V solastništvu z občino kmetijo podedovala	/	/	Živi v domu stare	Posojilo od sestrčininega moža in kredit na banki, ko je urejala hišo in gospodarsko poslopje. Kredit na banki, za urejanje stanovanja pred prihodom v dom.	Zaposlena in ob tem še kmetovala	Pokojnina (370 €), varstveni dodatke (50 €) ³³
	Sama	Sama	Ima sestrčno, ki živi v Radencih. Bratranca v Murski Soboti	/	/	Majhna (88 m ²) ³⁴	Travniki, sadovnjak, poljedelstvo (koruza krompir, pesa – krma za živino). ³⁵	Sama, ob pomoči sosedov	Hiša in gospodarsko poslopje	
	Živi v domu stare. ³⁶	Bolnišnica	/	/	/	/	/	/	Obišče jo sestrčna, njena hči, bratranec, sošolka, prijateljice.	

³³ V domu zelo zadovoljen, ker so z njim vsi prijazni, žena je bila do njega vedno zelo stroga. »Najprej, ko sem prišel na ogled se mi je dopadla tista vljudnost. Vprašajo te, ste se naspali, najedli tega prej doma ni bilo, žena je samo rekla to jej, če misliš, če ne pa pusti.« Prednosti v domu: pikniki, pevski zbori, nastopi, prireditve. Lahko gre domov na obisk.

³⁴ Malo zemlje, 2 prašiča

³⁵ Danes je vse zapuščeno, vse je prerasla trava

³⁶ Po pljučni emboliji prišla v dom. Prednosti v domu: oskrba, zdravnik. Slabosti: nisi doma, sestanovalka,

5 b	DSO Ljutomer/ Ljutomer/ Pomurska	Ž	86	Preužitkar ³⁷	Delo na kmetiji je opravljal sama, mož je pomagal pri košnji ³⁸ .	Zaradi zdravstvenih težav je v domu in kmetijo je predala sinovoma	Biva v domu za stare	Kredita ni imela nikoli	Kmetica ³⁹	Pokojinina (po možu, ki je bil zaposlen), ki znaša 555€ in njena pokojinina (200€) ⁴⁰
	Pred prihodom v dom: Logarovci/ Križevci/ Pomurska							Če bi ji zmanjkalo denarja, bi se obrnila na otroke.		
	/	/	Ima 2 sinova	Kmet	/		Majhna (4 ha) ⁴¹	Živnoreja, poljedelstvo (krompir, koruza)	/	Hiša, gospodarsko poslopje
	Biva v domu. ⁴²			Prijateljice so ji bile pripravljene pomagati	/	/	/	/	Ni ⁴³	Obiski sinov, sosedov
13 b	Koroški dom starostnikov Dravograd, enota Slovenj Gradec/ Slovenj Gradec/ Koroška	Ž	78	Preužitkar ⁴⁴	/	Ne	Biva v domu	Nikoli ni imela kredita, si ni denarja sposojala	Kmetica	Kmečka pokojnina (330€)

³⁷ Po moževi smrti prenos lastništva na sinova(vsak dobi pol). Kmetijo podedovala, mož se je priženil na kmetijo

³⁸ Ko sta sinova odrasla, sta prevzela delo na kmetiji, ona je še vedno pomagala..

³⁹ 12 let sem bila sama gospodar in gospodinja z dvema malima otrokoma pa staro bolno materjo pa se kljub vsemu zmogla vse.«

⁴⁰ Manjša nagrada za delo v domu. Vse skupaj zadostuje za življenje v domu. Kar ji ostane od oskrbnine, porabi za pribojške, npr. sadje, meso; darila za vnuke. Vedno je varčevala in tudi sedaj varčuje, saj ji ostane nekaj denarja od plačila oskrbnine.

⁴¹ 6 glav goveje živine (krave, biki – za prodajo)

⁴² Sin jo je pregovarjal naj ostane doma. Za odhod v dom se je odločila sama. Pomoč na domu ni zadostna za starega človeka. Prednosti: oskrba, enoposteljna soba, zaposlitev (delo v pralnici doma), še vedno gre domov na obisk

⁴³ »Najtežje mi je bilo to, da se nisem mogla več peljati s kolesom. Mi smo imeli daleč do trgovine, tri črtt ure do Križevca. Potem pa to nabavljanje za kuhinjo, to me je najbolj prizadelo, da so me mogli peljati, ko so bili doma, ker drugače so zaposleni.«

⁴⁴ Prenos lastništva na sina

Pred prihodom v dom: <u>Pameče/ Slovenj Gradec/ Koroška</u>									
Živeča skupaj s sinom	1 + 1	Imela moža in 5 otrok, 8 vnukov, 9 pravnukov	/	/		Majhna (2 ha) ⁴⁵	Živinoreja	/	Hiša in gospodarsko poslopje (hlev, 2 stolpna silosa)
Biva v domu. ⁴⁶	Bolnišnica, psihiatrična bolnišnica	/	/	/	/	Doplačujejo oskrbo otroci (nima denarja za pribojške: frizer, nogavice)	/	/	Obiskuje hči, občasno brat, sestra, sosedje. V domu je dobila nove prijatelje

Tabela 7: Srednja kmetija (5-20 ha).

Št. int.	Kraj bivanja (kraj/občina/ regija) če v DSO tudi kraj pred	Spol	Starost	Status (lastnik/ preužitkar)	aktivnost/ pasivnost (dela na kmetiji)	Zdravje (omogoča delo na kmetiji: da/delno/ne)	Prejemnik storitev (forma/nefor) KDO	Finančna pomoč (VIR./KDO/tudi kredit) neformalno/ formalno	Aktivna doba (kmet/zaposlen)	Osnovni vir dohodka ⁴⁷
	Gospodinjstvo	Število oseb	Kdo so osebe (naštej)	Zaposlitev (kmet/ zaposlen)		Gospodarstvo	velikost (majhna- do5 ha/srednja 5-20/20+)	dejavnost	Kdo izvaja (sam/družinski član/pomoč od zunaj)	infrastruktura (hiša/ gosp. poslopja)
	Akterji ⁴⁸	Zdravstvene storitve	Osebnega nega	Hišna opravlja	Delo na vrtu	Kmečka opravlja	Urejanje admin in pravnih zadev	Nakupovanje	Prevozi	Družabništvo

⁴⁵ 35 glav živine: krave (za oddajo mleka), konji, š glavne živine letno so dajali v klavnico

⁴⁶ V dom prišla iz socialnih razlogov (vsem je bila doma v napoto). Sama se je odločila za odhod v dom. Prednosti: prijaznost, družba, aktivnosti, telovadba, prireditve.

⁴⁷ Slabosti: da otroci doplačujejo dom.

⁴⁸ Osnovni vir dohodka: (kmetovanje/subvencije/pokojnina/renta/denarna socialna pomoč države/vzdrževan) VIŠINA

Akterji: (ZD/patronaža/zdravnik/neg. bolniš./DOM/OSRKB.STAN/pomoč DOMA/sosedi prij./družina)

SREDNJA KMETIJA (5 – 20 HA)

3 b	DS Radenci/ Radenci/ Pomurska	M	73	Po odhodu v dom je kmetija v lasti občine	Za živino je poskrbel sam. Pri kakšnih delih so pomagali sosedje	Ne – po kapi je odšel v dom	Dom za stare	S pridelki na kmetiji se je preživljal iz meseca v mesec	Kmet in nekaj časa tudi zaposlen ⁴⁹	Pokojinina (173 €) + 48 € »dodatka na mesec«
	Pred prihodom v dom: Stanjevci na Gorickem/ Gornji Petrovci/ Pomurska			Kmetijo je podedoval				Nikoli ni imel kredita Za popravilo zob je posil sosedo za denar		
	Sam	Živel na kmetiji sam	Nima otrok. Ima brata, ki živi v sosednji vasi in sestrično.	/	/		Srednja (6 ha) ⁵⁰	Živnorej (krave) Poljedelstvo (žito, koruza, pšenica, krompir – krma za živino)	Sam, občasno pomoč sosedov	/
	Dom za stare ⁵¹	/	Pomoči na domu ne pozna, bi pa rajši ostal doma, če bi imel pomoč na domu	/	/	/	Dom – socialna služba	/	Prevoze je v domu potrebno plačevati, za to nima denarja	Obiskuje ga sestrična, včasih sosedja.
6 b	DSO Ljutomer/ Ljutomer/ Pomurska	Ž	83	Preužitar ⁵²	/	/	/	Kredit za nakup traktorja, ko je še mož živel	Kmetica, nekaj časa tudi zaposlena	Pokojinina (400€), varstveni dodatek (15€) ⁵³

⁴⁹ Poleg dela na kmetiji, občasno zaposlen kot uslužbenec na občini in nekaj časa zaposlen v Zadrugi

⁵⁰ 6 ha zemlje (gozd, njive, travniki), 2 kravi, 1 telica

⁵¹ Odšel v dom po kapi. Zadovoljen z osebjem, dvo posteljno sobo. Doma doživel kap. Poklical sosedo, ki je poklicala drugega sosedo, da so ga odpeljali v bolnišnico. v

⁵² Mursko Soboto. Bil v zdravilišču Laško, nato odšel v dom
Prenos lastništva na hčerko in vnuke. Kmetijo je podedovala

[illegible]

53 Ne varčuje. Kupi si kakšen priboljšek (sadje, čokolado za vnuke).

54 Njive, 4 svinje, 3 krave, zajci kokoši

55 V dom je prišla zaradi zdravstvenih in socialnih razlogov (hčerkin partner jo je nagnal iz hiše). Prednosti: oskrba, gre tudi na obisk k sinu.

56 Mož je bil lastnik kmetije, po njegovi smrti lastnik sin

	Biva v domu. ⁵⁷	/	Ponesreči (pred prihodom v dom) jo je negovala hči	/	/	/	Otroci (ne ve kdo, ker nimajo stikov)	/	/	Otroci je ne obiskujejo, ker so sprli zaradi prenosa lastništva kmetije
9 b	CSS Škočja Loka/ Škočja Loka/ Gorenjska Pred prihodom v dom: Sv. Duh/ Škočja Loka/ Gorenjska	M	97	Preužitkar ⁵⁸	/	Ne	Biva v domu	Nikoli ni imel kredita	Kmet in nekaj časa tudi zaposlen	Pokojnina
	Sam	1	Imel 3 otroke (1 sin že pokojni), 6 vnukov	/	/		Srednja (12 ha) ⁵⁹	Gozd, živinoreja	Družinski član (sin)	/
	Biva v domu ⁶⁰	Ni nikoli potreboval	/	/	/	/	Ureja sin. Če potrebuje denar, prinese sin.	/	/	Obiski sorodnikov
10 b	Koroški dom starostnikov Dravograd, enota Slovenj Gradec/ Slovenj Gradec/ Koroška Pred prihodom v	Ž	81	Preužitkar ⁶¹	/	Ne	Biva v domu	Nikoli ni imela kredita, nikogar ni prosila za denar. Vedno je varčevala.	Kmetica	Kmečka pokojnina (240€), borčevski dodatek? (60 €)

57 V dom je prišla zaradi zdravstvenih razlogov in socialnih (sin jo je spodil iz hiše). Vsi so hoteli, da gre v dom. Tudi drugih oblik pomoči ne pozna.

58 Prepis lastništva na sina

59 6 obdelovalne zemlje, 6 gozda

60 Prednosti: oskrba, prijaznost, toplo je

61 Prenos lastništva na vnuka(ki kmetije ne vzdržuje)

	dom: Graška Gora/ Slovenj Gradec/ Koroška									
	Sama	1	Ima 4 otroke, niče ni ostal na kmetiji	/	/		Srednja ⁶²	Živinoreja, gozd, poljedeljstvo (žito, krompir)	/	
	Biva v domu ⁶³	Patronažna služba ⁶⁴	/	/	/	Vnuk doplačuje oskrbo v domu	/	Ko je bila doma, so bili prevozi problem ⁶⁵	Obiski domačih, dobra ustanovalka v domu	
11 b	Koroški dom starostnikov Dravograd, enota Slovenj Gradec/ Slovenj Gradec/ Koroška	Ž	81	Preužitkar ⁶⁶	/	Ne	Biva v domu	Včasih sta si z možem spsojala denar pri prijateljih ⁶⁷	Kmetica	Kmečka pokojnina (dobiva 40€ žepnine)
	Pred prihodom v dom: <u>Podgorje pri Slovenj Gradcu/ Slovenj Gradec/ Koroška</u>									
	Skupaj s sinom	1 +1	Ima 6 otrok, 9 vnukov, 8 pravnukov	/	/		Srednja 16 ha ⁶⁸	gozd, poljedeljstvo, živinoreja	Kmetija je v najemu	/

62 (13 ha; 5 ha obdelovalne površine, 8 ha gozda). Kokoši, svinje
63 Pred odchodom b dom jo je obiskovala socialna delavka iz CSD. Pomoč na domu je draga in traja premalo časa. Prednosti: aktivnosti, dogajanje, oskrba (hrana, osebje),
64 mir («Tu te niče ne zajejava, doma te pa tako zajejavajo.») Pomankljivosti: rada bi delala kot včasih na kmetiji, pogreša živali, domačo zelenjavo. Rada bi se vrnila domov.
65 je premalo, da bi ostala doma
66 Doma pa nisi mogel še k zdravniku ne. Kje boš koga dobil, da bi te peljal. Sosedje tako niso dolžni, otroci pa tudi...tako težko je bilo kateremu da bi me peljal.
67 Prenos na sina, ki je kmetijo dal v najem, ker je že upokojen
68 Nič ne pogreša, otroci priskrbijo obleko in pribojške
8 ha polj, 8 ha gozda. Vole in krave (za oddajo mleka), kasneje samo voli

Biva v domu ⁶⁹	Po kapi bila v bolnišnici	/	/	/	Urejajo otroci	/	/	Obiski domačin, sosedov
---------------------------	---------------------------	---	---	---	----------------	---	---	-------------------------

Tabela 8: Velika kmetija (nad 20 ha).

Št. int.	Kraj bivanja (Kraj/občina/regija) če v DSO tudi kraj pred	Spol	Starost	Status (lastnik/preužitkar)	aktivnost/pasivnost (dela na kmetiji)	Zdravje (omogoča delo na kmetiji: da/delno/ne)	Prejemnik storitev (formal/nefor) KDO	Finančna pomoč (VIR/KDO/tudi kredit) neformalno/formalno	Aktivna doba (kmet/zaposlen)	Osnovni vir dohodka ⁷⁰
	Gospodinjstvo	Število oseb	Kdo so osebe (naštej)	Zaposlitev (kmet/zaposlen)		Gospodarstvo	velikost (majhna-dos 5 ha/srednja 5-20/20+)	dejavnost	Kdo izvaja (sam/družinski član/pomoč od zunaj)	infrastruktura (hiša/gosp. poslopja)
	Akterji ⁷¹	Zdravstvene storitve	Osebnega nega	Hišna opravlja	Delo na vrtu	Kmečka opravlja	Urejanje admin in pravnih zadev	Nakupovanje	Prevozi	Družabništvo

VELIKA KMETIJA (NAD 20 HA)

12 b	Koroški dom starostnikov Dravograd, enota Slovenj Gradec/ Slovenj Gradec/ Koroška	M	92	Preužitkar ⁷²	/	Ne	Biva v domu	/	Kmet	/
	Pred prihodom v dom: Dravograd/Dravograd/Koroška									

- ⁶⁹ V dom ni želela, ker je imela negativno predstavo o domu. Ne pozna drugih oblik pomoči. Prednosti: oskrba, prijazno osebje, aktivnosti (vsak dan kleklja), družba, zabava
- ⁷⁰ Osnovni vir dohodka: (kmetovanje/subvencije/pokojnina/renta/denarna socialna pomoč države/vzdrževan) VIŠINA
- ⁷¹ Akterji: (ZD/patronaža/zdravnik/neg. bolniš/DOM/OSRKB.STAN/pomoč DOMA/sosedi prij./družina)
- ⁷² Sin postal lastnik po smrti intervju. žene

/	/	Sin, 2 vnuka	/	/	/	/	Velika (36 ha, večinom gozd)	Gozdarstvo, živinoreja	Z ženo sta delala sama na kmetiji	/
Biva v domu ⁷³	/	/	/	/	/	/	5 krav, svinje	/	/	Sorodniki
17 b	Sončni dom Maribor/ Podravska	Ž	85	Preužitkar Hči podedovala kmetijo	/	/	/	Nima kreditov, ne varčuje	Kmetica ⁷⁴	Pokojnina in borčevski dodatek (200 €)
	Pred prihodom v dom: Ptuj/ Ptuj/ Podravska									
	/	/	3 hčerke, 5 vnukov, 8 pravnukov, 2 brata, sestra, 5 nečakov	/	/		Velika ⁷⁵	živinoreja, gozdarstvo	Včasih z možem sama, pomagali sosedje, otroci	/
	Po zlomu hrbtenice pomoč patronažne službe	Pozna pomoč na domu, ki se ji zdi predraga	/	/	/	/	Oskrbo doplačuje hči	Prinese hči, če potrebuje obleke	/	Obiskujejo znanci, sosedje, domači
	Sama odšla v dom. ⁷⁶									

- ⁷³ Prednosti: oskrba
⁷⁴ Kmetijo podedovala
⁷⁵ 90 ha, 30 krav, teletčki, ovce
⁷⁶ Prednosti: aktivnosti

Tabela 9: Ni podatka o velikosti kmetije.

Št. int.	Kraj bivanja (kraj/občina/ regija) če v DSO tudi kraj pred	Spol	Starost	Status (lastnik/ preužitkar)	aktivnost/ pasivnost (dela na kmetiji)	Zdravje (omogoča delo na kmetiji: da/delno/ne)	Prejemnik storitev (formal/nefor) KDO	Finančna pomoč (VIR/KDO/tudi kredit) neformalno/ formalno	Aktivna doba (kmet/zaposlen)	Osnovni vir dohodka ⁷⁷
	Gospodinjstvo	Število oseb	Kdo so osebe (naštej)	Zaposlitev (kmet/ zaposlen)		Gospodarstvo	velikost (majna- dos ha/srednja 5- 20/20+)	dejavnost	Kdo izvaja (sam/družinski član/pomoč od zunaj)	infrastruktura (hiša/ gosp. poslopja)
	Akterji ⁷⁸	Zdravstvene storitve	Osebna nega	Hišna opravila	Delo na vrtu	Kmečka opravila	Urejanje admin in pravnih zadev	Nakupovanje	Prevozi	Družabništvo
NI PODATKA O VELIKOSTI KMETIJE										
2 b	DSO Gornja Radgona/ Gornja Radgona/ Pomurska	Ž	80	Dekla	Kot otrok delala na domači kmetiji, nato po drugih ⁷⁹ kmetijah	Ne - zaradi zdravstvenih težav je v domu	Dom za stare	/	/	/
	Pred prihodom v dom: Plitvički Vrh/ Gornja Radgona/ Pomurska									
	Izhaja iz družine 10 otrok, ni bila poročena, nima otrok	/	/	/	/		/	/	/	/
	Dom za stare	/	/	/	/	/	/	/	/	/

⁷⁷ Osnovni vir dohodka: (kmetovanje/subvencije/pokojnina/renta/denarna socialna pomoč države/vzdrževan) VIŠINA

⁷⁸ Akterji: (ZD/patronaža/zdravnik/neg. bolniš/DOM/OSRKB.STAN/pomoč DOMA/sosedi prij/družina)

⁷⁹ »ko smo doma orali ali pa nabavili prašiča sem potem jaz mogla to služiti dol pri kmetih. Za to, da so nam pomagali na njivi sme morala potem iti 20 krat služiti. Pa to smo morali kopat ne po ravlini ampak po hribih, pa na ramah smo nosile ženske travo. Npr. kmet je prišel k nam orat pa smo vprašali, koliko smo vam dolžni pa je npr. rekel, da moremo iti 20 krat delat.«

7 b	DS Ljutomer/ Ljutomer/ Pomurska	Ž	93	Po odhodu v dom so kmetijo prodali ⁸⁰	/	Ne	Biva v domu	Nikoli ni imela kredita. Mož je imel kredit. ⁸¹	Kmetica	Kmečka pokojnina (ne ve natančno koliko, cca 300€)
	Pred prihodom v dom: Slamnjak/ Ljutomer/ Pomurska									
	Pred prihodom v dom živel sama	/	Mož (že pokojni), 2 otroka (ne živita na kmetiji), 4 vnuki	/	/		Nekaj krav, kokoši	Živoreja, sadjarstvo, vinogradništvo	Ko sta bila z možem aktivna, sta sama delala na kmetiji, občasno so jima pomagali sosedje.	/
	Biva v domu ⁸²	Bolnišnica (zlom kolka)	/	Otroka sta prinašala hrano na dom	/	/	Ne razpolaga z denarjem	/	/	Obiski otrok
14 b	Koroški dom starostnikov Dravograd, enota Slovenj Gradec/ Slovenj Gradec/ Koroška	M	78	Prenos lastništva na občino				V mlajših letih je imel kredite, sedaj ne. Od brata si je sposojal denar.	Kmet in nekaj časa tudi zaposlen	Pokojnina (500€)
	Pred prihodom v dom: Legen/ Slovenj Gradec/ Koroška									
	Sam	1	Nima otrok	/	/		2 kravi, 2 svinji, kokoši	/	Delal je sam, pomagal na drugih	

⁸⁰ za pridobitev sredstev za oskrbo v domu. Mož je bil lastnik kmetije, po njegovi smrti je kmetijo podedovala.

⁸¹ Otroka sta ji pomagala finančno, ko je potrebovala denar za medicinski pripomoček

⁸² Prednosti: ni sama, enoposteljna soba, oskrba

dom: Planica pri Framu/ Rače –									
Fram/ Podravska	/	2 sinova	/		7 krav, voli kokoši,	/	Živinoreja, poljedelstvo, gozdarstvo	Delal na kmetiji 40 let	
/								Včasih so mu pomagali sosedje	
Na CSD urejal doplačilo doma.	Patronažno službo bi koristil, ⁸⁹	/	/	/	/	Doplačuje oskrbo v domu občina	Sin prinese, če mu zmanjka stvari	/	Znanci, prijatelji ga obiskujejo
V dom prišel prostovoljno ⁸⁸									

88

Prednosti: oskrba, prijatelji, dobro počutje. Slabost: draga oskrba

89

če bi bil doma in pomoč na domu. Problem je dostop do kmetije, visoka cena, ni pomoči ob vikendi

Tabela 10: Kraj bivanja.

Opis bivanja	Bivališče pred prihodom v dom	Občina	Regija	Dom za stare	Občina	Regija
a)	Cerkvenjak	Gornja Radgona	Pomurska	DSO Gornja Radgona	Gornja Radgona	Pomurska
a)	Radenski vrh	Radenci	Pomurska	DS Radenci	Radenci	Pomurska
a)	Logarovci	Križevci	Pomurska	DSO Ljutomer	Ljutomer	Pomurska
1a)	Pameče	Slovenj Gradec	Koroška	Koroški dom starostnikov Dravograd, enota Slovenj Gradec	Slovenj Gradec	Koroška
e velika)	Stanjevci na Goričkem	Gornji Petrovci	Pomurska	DS Radenci	Radenci	Pomurska
e velika)	Stara cesta	Ljutomer	Pomurska	DSO Ljutomer	Ljutomer	Pomurska
e velika)	Leskovec	Gorenja vas - Poljane	Gorenjska	CSS Škofja Loka	Škofja Loka	Gorenjska
e velika)	Sv. Duh	Škofja Loka	Gorenjska	CSS Škofja Loka	Škofja Loka	Gorenjska
ije velika)	Graška Gora	Slovenj Gradec	Koroška	Koroški dom starostnikov Dravograd, enota Slovenj Gradec	Slovenj Gradec	Koroška
ije velika)	<u>Podgorje pri Sloveni Gradcu</u>	Slovenj Gradec	Koroška	Koroški dom starostnikov Dravograd, enota Črneče	Slovenj Gradec	Koroška
a)	<u>Dravograd</u>	<u>Dravograd</u>	Koroška	Koroški dom starostnikov Dravograd, enota Črneče	Slovenj Gradec	Koroška
a)	Ptuj	Ptuj	Podravska	Sončni dom Maribor	Maribor	Podravska
latka)	Plitvički Vrh	Gornja Radgona	Pomurska	DSO Gornja Radgona	Gornja Radgona	Pomurska
latka)	Slamnjak	Ljutomer	Pomurska	DS Ljutomer	Ljutomer	Pomurska
odatka)	Legen	Slovenj Gradec	Koroška	Koroški dom starostnikov Dravograd, enota Slovenj Gradec	Slovenj Gradec	Koroška
odatka)	Planica pri Framu	Rače - Fram	Podravska	Sončni dom Maribor	Maribor	Podravska
odatka)	Planica pri Framu	Rače - Fram	Podravska	Sončni dom Maribor	Maribor	Podravska